

Komisja Europejska
DG Środowisko

Ocena planów i przedsięwzięć znacząco oddziałujących na obszary Natura 2000

Wytyczne metodyczne dotyczące przepisów
Artykułu 6(3) i (4) Dyrektywy Siedliskowej 92/43/EWG

Listopad 2001

Impacts Assessment Unit
School of Planning
Oxford Brookes University
Gipsy Lane
Headington
Oxford OX3 0BP
United Kingdom

Tel. (44-1865) 48 34 34
E-mail: wjweston@brookes.ac.uk

Opracowanie po raz pierwszy opublikowane w języku angielskim jako
"Assessments of plans and projects significantly affecting Natura 2000 sites"
przez Office for Official Publications of the European Communities
© European Communities, 2002

Polski przekład: © WWF Polska, 2005 (na podstawie umowy LP-026-PL)

Odpowiedzialność za przekład spoczywa wyłącznie na WWF Polska

Tłumaczenie: Marcin Pchalek, Przemysław Kalinka
Redakcja naukowa tłumaczenia: Przemysław Chylarecki, Marta Wiśniewska

Dodatkowe informacje o Unii Europejskiej można uzyskać przez Internet via serwer Europa
(<http://europa.eu.int>).



SPIS TREŚCI

1. Wprowadzenie	6
1.1. Charakter opracowania	6
1.2. Struktura opracowania	7
2. Generalne podejście i zasady	8
2.1. Wyjaśnienie wytycznych	8
2.2. Podejście do procesu decyzyjnego	11
2.3. Forma sprawozdawczości i dokumentacji	12
2.4. Ocena oddziaływania na środowisko (OOŚ) i strategiczna ocena oddziaływania na środowisko (SOOŚ)	12
2.5. „W powiązaniu z innymi planami lub przedsięwzięciami”	13
2.6. Rozwiązania alternatywne i łagodzenie	13
2.7. Konieczne wymogi nadrzędnego interesu publicznego	14
2.8. Rozpoczęcie oceny	15
3. Metodyka Artykułu 6(3) i (4)	17
3.1. Etap pierwszy: Rozpoznanie	17
3.1.1. Wprowadzenie	17
3.1.2. Krok pierwszy: Zarządzanie obszarem	18
3.1.3. Krok drugi: Opis przedsięwzięcia lub planu	18
3.1.4. Krok trzeci: Charakterystyka obszaru	19
3.1.5. Krok czwarty: Ocena istotności oddziaływania	20
3.1.6. Wyniki	21
3.2. Etap drugi: Ocena właściwa	25
3.2.1. Wprowadzenie	25
3.2.2. Krok pierwszy: Wymagane informacje	25
3.2.3. Krok drugi: Prognoza oddziaływania	27
3.2.4. Krok trzeci: Cele ochrony	28
3.2.5. Krok czwarty: Środki łagodzące	30
3.2.6. Wyniki	31
3.3. Etap trzeci: Ocena rozwiązań alternatywnych	33
3.3.1. Wprowadzenie	33
3.3.2. Krok pierwszy: Identyfikacja rozwiązań alternatywnych	35
3.3.3. Krok drugi: Ocena rozwiązań alternatywnych	35
3.3.4. Wyniki	36
3.4. Etap czwarty: Ocena w przypadku, gdy brak jest rozwiązań alternatywnych i utrzymują się negatywne oddziaływania	39
3.4.1. Wprowadzenie	39
3.4.2. Krok pierwszy: Identyfikacja środków kompensujących	39
3.4.3. Krok drugi: Ocena środków kompensujących	41
3.4.4. Wyniki	42
3.5. Podsumowanie oceny	44

3.6. Lista kontrolna oceny z Artykułu 6(3) i (4) Dyrektywy Siedliskowej	45
3.6.1. Wprowadzenie	45
3.6.2. Stosowanie listy kontrolnej	46
3.6.3. Użytkownicy listy kontrolnej	46
Podstawowe materiały źródłowe i wytyczne	51
Aneks 1. Badania podstawowe, prognozowanie i ocena oddziaływania	53
1. Wprowadzenie	55
2. Badania podstawowe	57
3. Prognozowanie oddziaływania	61
4. Ocena istotności	63
Materiały źródłowe	64
Aneks 2. Formularze oceny	65



Spis diagramów

Diagram procedury z Artykułu 6(3) i (4) (z MN2000) i jej powiązania z etapami wytycznych	10
Etap pierwszy: Rozpoznanie	16
Etap drugi: Ocena właściwa	24
Etap trzeci: Ocena rozwiązań alternatywnych	34
Etap czwarty: Ocena w przypadku, gdy brak jest rozwiązań alternatywnych i utrzymują się negatywne oddziaływania	40

Spis ramek

1. Lista kontrolna opisu przedsięwzięcia lub planu	18
2. Ocena skumulowana	19
3. Źródła danych dla identyfikacji oddziaływań	20
4. Przykłady wskaźników istotności oddziaływania	20
5. Studium przypadków: ocena istotności oddziaływania	21
6. Lista kontrolna informacji koniecznych dla oceny właściwej	26
7. Źródła kluczowych informacji	27
8. Metody prognozowania oddziaływania	27
9. Przykłady celów ochrony	28
10. Lista kontrolna integralności obszaru	28
11. Studium przypadków: Niekorzystne oddziaływania na integralność obszaru	29
12. Studium przypadków: Łagodzenie	30
13. Studium przypadków: Ocena rozwiązań alternatywnych	33
14. Jak oceniać rozwiązania alternatywne	35
15. Przykłady działań kompensujących	39
16. Studium przypadków: Działania kompensujące	41

Spis tabel

1. Praktyczny przykład macierzy rozpoznania dla strategii rozwoju turystyki (plan)	22
2. Raport ustalenia braku znaczących oddziaływań	23
3. Ocena właściwa: Środki łagodzące	31
4. Praktyczny przykład raportu oceny właściwej dla turbiny wiatrowej (przedsięwzięcie)	32
5. Praktyczny przykład macierzy oceny rozwiązań alternatywnych w przypadku przedsięwzięcia drogowego	36
6. Sprawozdanie z oceny rozwiązań alternatywnych	37
7. Macierz uzasadnienia oceny rozwiązań alternatywnych	38
8. Praktyczny przykład macierzy oceny środków kompensujących w przypadku prac portowych (przedsięwzięcie)	43
9. Macierz uzasadnienia oceny środków kompensujących	44
10. Podsumowanie ocen z Artykułu 6(3) i (4)	45

1.

Wprowadzenie

1.1. Charakter opracowania

Niniejsze opracowanie jest dokumentem, który ma służyć niewiążąco pomocą metodyczną przy przeprowadzaniu lub analizie ocen wymaganych przez Artykuł 6(3) i (4) Dyrektywy Siedliskowej¹ (określanych dalej jako oceny Artykułu 6). Oceny te konieczne są w przypadku, gdy przedsięwzięcie lub plan może spowodować znaczące oddziaływanie na obszar Natura 2000². Opracowanie przedstawionych w tej publikacji wytycznych opierało się na badaniach wykonanych na zlecenie Dyrekcji Generalnej Środowisko Komisji Europejskiej (DG Środowisko). Podstawą tych badań był przegląd istniejącej literatury przedmiotu oraz stosownych wytycznych dostępnych w UE i na świecie. W pracy wykorzystano również doświadczenia zgromadzone podczas analizy konkretnych przypadków, gdzie przeprowadzano oceny podobne do wymaganych przez dyrektywę.

Poradnik został zaprojektowany w taki sposób, by służyć przede wszystkim deweloperom, konsultantom, podmiotom zarządzającym obszarami, profesjonalnym wykonawcom ocen, kompetentnym organom administracji i agendom rządowym w państwach członkowskich UE oraz krajach kandydujących. Mamy nadzieję, że przyda się on również innym organizacjom zaangażowanym w zarządzanie obszarami Natura 2000.

Treść poradnika powinna być analizowana w ścisłym związku z dyrektywami i legislacją krajową oraz w kontekście zaleceń przedstawionych w dokumencie interpretacyjnym Komisji „Zarządzanie obszarami Natura 2000: Postanowienia Artykułu 6 Dyrektywy Siedliskowej 92/43/EWG”³ (dalej określanym jako MN2000). MN2000 jest punktem wyjścia dla interpretacji kluczowych terminów i zwrotów użytych w Dyrektywie Siedliskowej i dlatego należy zaznaczyć, że żadnego twierdzenia sformułowanego w niniejszym opracowaniu nie można traktować jako nadrzędnego lub zastępującego interpretacje przedstawione w MN2000. Co więcej, niniejsze wytyczne nie powinny zostać odebrane jako ustanawiające lub sugerujące stosowanie jakichkolwiek wymogów proceduralnych dotyczących wdrażania Dyrektywy Siedliskowej.

¹ Dyrektywa Rady 92/43/EWG w sprawie ochrony naturalnych siedlisk dzikiej fauny i flory (Dz.U. L 206, 22.07.1992, str.7)

² Dla celów ocen z Artykułu 6 obszary Natura 2000 to zidentyfikowane w świetle Dyrektywy Siedliskowej obszary o znaczeniu wspólnotowym (SOO) lub sklasyfikowane jako obszary specjalnej ochrony ptaków (OSO) w myśl Dyrektywy Ptasiej 79/409/EWG

³ <http://europa.eu.int/comm/environment/nature/home.htm>



Stosowanie tego poradnika powinno być fakultatywne i odpowiednio elastyczne, ponieważ, zgodnie z zasadą subsydiarności, poszczególne państwa członkowskie same precyzują wymogi proceduralne wynikające z dyrektywy.

Obowiązkiem kompetentnego organu w każdym państwie członkowskim jest podejmowanie kluczowych decyzji w ramach ocen z Artykułu 6(3) i (4). Jednak w tej publikacji, termin „ocena” stosowany jest w znaczeniu oceny oddziaływania na środowisko (OOS). To znaczy, że obejmuje on cały proces, w którym informacje zebrane przez inicjatora przedsięwzięcia lub planu, właściwe organy, agendy ochrony przyrody, inne instytucje, organizacje pozarządowe (NGOs) oraz społeczeństwo dostarczane są kompetentnemu organowi w celu ich rozpatrzenia i oceny, a następnie sformułowania wyników i podjęcia stosownej decyzji. Tak więc, oceny wymagane przez Artykuł 6 opierać się będą na zbieraniu informacji i danych przez różne zainteresowane strony, jak również na konsultacjach między nimi.

1.2. Struktura

Dokument ten składa się z czterech głównych części.

- Po części wprowadzającej kolejny rozdział opracowania przedstawia zasadnicze podejście oraz fundamentalne zasady przyjęte w niniejszych wytycznych. Zawiera również – pochodzący z MN2000 – diagram struktury ocen z Artykułu 6 MN2000, który pokazuje, w jaki sposób różne etapy oceny proponowanej w niniejszych wytycznych odnoszą się do wymogów Artykułu 6(3) i (4).
- W następnej części przedstawiono główne wytyczne metodyczne i kolejne etapy procedury, których przeprowadzenie zilustrowano diagramami pomocniczymi. W każdym etapie przedstawiono materiały ze studiów przypadków, przykłady praktyczne oraz sugestie co do tego, w jaki sposób powinny być wykonane różne oceny. Zaprezentowane w poradniku materiały studialne określonych przypadków nie ujawniają nazw obszarów i zainteresowanych stron, ponieważ celem tego dokumentu nie jest dyskusja nad wartością ocen w określonych przypadkach. Studia przypadku i przykłady praktyczne zostały przedstawione żeby pomóc zilustrować niektóre stosowane metody oraz pomóc

w wyjaśnieniu poszczególnych aspektów procesu oceny. Podejście stosowane w niniejszym poradniku opiera się na korzystaniu z list kontrolnych i macierzy, które są przedstawione dla poszczególnych etapów oceny. Dalszą pomoc może również stanowić spis materiałów źródłowych, w tym użytecznych stron internetowych.

- Na końcu poradnika znajduje się formularz macierzy raportu przedstawiający ogólne podsumowanie oceny. Może on zostać wykorzystany również jako użyteczne narzędzie do sprawdzenia kompletności ocen.
- Ostatnia część opracowania zawiera Aneks 1, przedstawiający niektóre wytyczne dotyczące przeprowadzania podstawowych badań ekologicznych oraz Aneks 2 z formularzami macierzy oceny.

2.

Generalne podejście i zasady

8

2.1. Wyjaśnienie wytycznych

Podstawą opracowania niniejszych wytycznych jest sama Dyrektywa Siedliskowa. W Art. 6 par. (3) i (4) stanowi ona, że:

„3. Każdy plan lub przedsięwzięcie, które nie jest bezpośrednio związane lub konieczne do zarządzania obszarem, ale które może na niego w znaczący sposób oddziaływać, zarówno osobno, jak i w powiązaniu z innymi planami lub przedsięwzięciami, podlega właściwej ocenie pod kątem skutków dla danego obszaru z punktu widzenia celów ochrony obszaru. W świetle wniosków wynikających z oceny skutków dla obszaru oraz bez uszczerbku dla przepisów ust. 4, kompetentne organy krajowe wyrażają zgodę na realizację planu lub przedsięwzięcia tylko po upewnieniu się, że nie wpłynie on niekorzystnie na integralność danego obszaru oraz, jeśli to stosowne, po zasięgnięciu opinii społeczeństwa.

4. Jeśli, pomimo negatywnej oceny skutków dla danego obszaru oraz przy braku rozwiązań alternatywnych, plan lub przedsięwzięcie musi mimo wszystko zostać zrealizowany ze względu na konieczne wymogi nadrzędnego interesu publicznego, w tym wymogi o charakterze społecznym lub gospodarczym, Państwo Członkowskie powinno podjąć wszelkie środki kompensujące konieczne do zapewnienia ochrony całkowitej spójności sieci Natura 2000. O podjętych środkach kompensujących państwo członkowskie informuje Komisję.

Jeżeli dany obszar obejmuje typ siedliska przyrodniczego o znaczeniu priorytetowym i/lub jest zasiedlony przez gatunek o znaczeniu priorytetowym, jedyne względy, na które można się powołać, to względy odnoszące się do zdrowia ludzkiego lub bezpieczeństwa publicznego, korzystnych skutków o podstawowym znaczeniu dla środowiska albo względy odnoszące się do innych koniecznych wymogów nadrzędnego interesu publicznego po wyrażeniu opinii przez Komisję”.



Na podstawie MN2000, analizy istotnych przypadków oraz realizowanej praktyki przyjmuje się powszechnie, że wymogi oceny z Artykułu 6 wprowadzają podejście etapowe. Etapy sugerowane w tym poradniku obejmują:

Etap pierwszy: Rozpoznanie – proces, w trakcie którego identyfikowane są prawdopodobne wpływy przedsięwzięcia lub planu na obszar Natura 2000 (pojedynczo lub w powiązaniu z innymi przedsięwzięciami lub planami) oraz dokonywana jest analiza, czy przewidywane oddziaływania mogą mieć znaczący wpływ na ten obszar.

Etap drugi: Ocena właściwa – ocena oddziaływania przedsięwzięcia lub planu na integralność obszaru Natura 2000 (pojedynczo lub w powiązaniu z innymi przedsięwzięciami lub planami) w odniesieniu do struktury obszaru, jego funkcji i celów ochrony . Jeżeli występują negatywne oddziaływania, dodatkowo ocenia się potencjalne środki łagodzące.

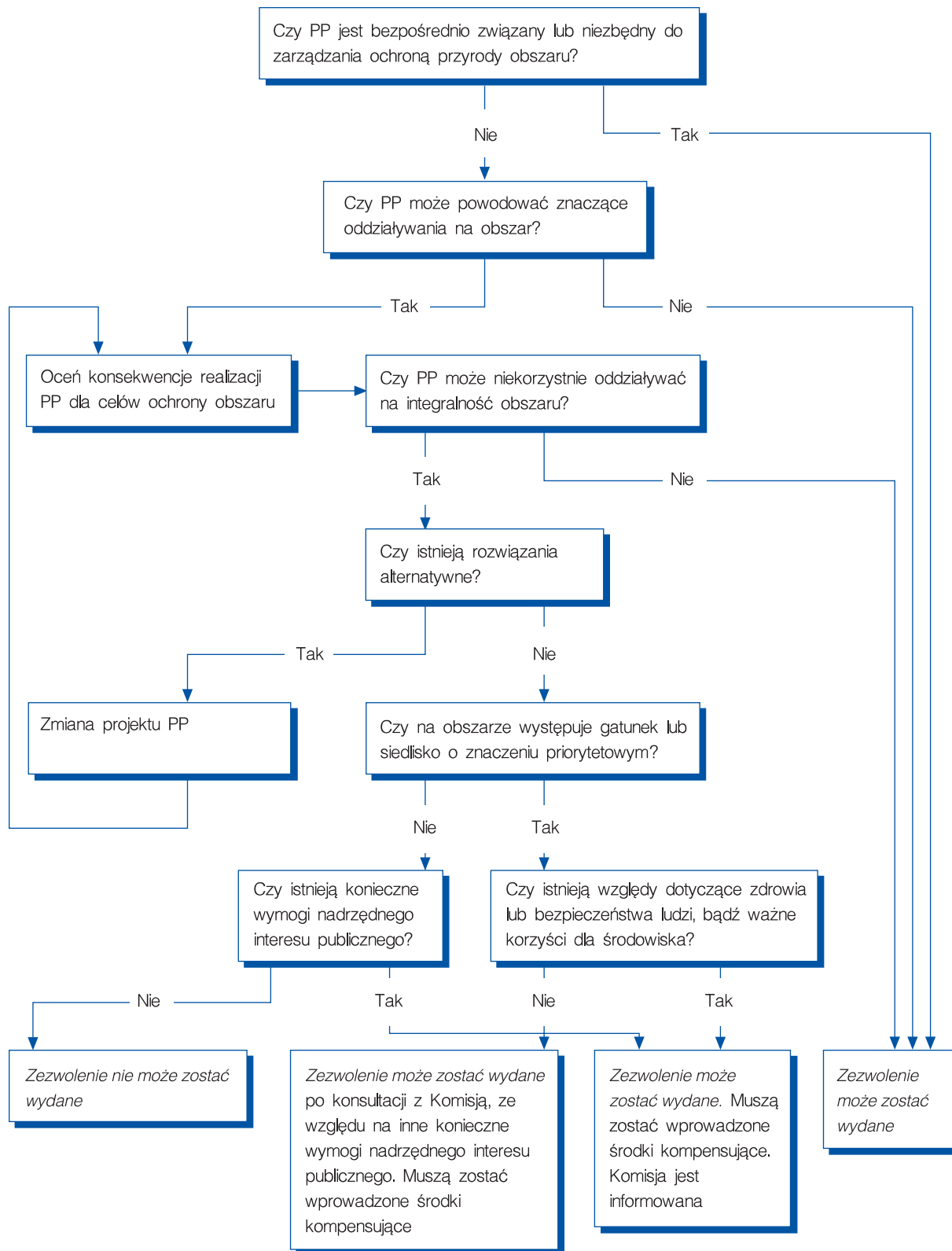
Etap trzeci: Ocena rozwiązań alternatywnych – proces, w trakcie którego analizowane są alternatywne warianty osiągnięcia celów przedsięwzięcia lub planu, pozwalające na uniknięcie negatywnego wpływu na integralność obszaru Natura 2000.

Etap czwarty: Ocena w przypadku, gdy brak jest rozwiązań alternatywnych i utrzymują się negatywne oddziaływania – ocena środków kompensujących w przypadku, gdy w świetle koniecznych wymogów nadrzędnego interesu publicznego (KWNIP) uznaje się, że przedsięwzięcie lub plan powinny być realizowane (należy tu podkreślić, że wytyczne nie odnoszą się do problemu oceny koniecznych wymogów nadrzędnego interesu publicznego).

Opracowanie to przedstawia wytyczne dotyczące każdego z wymienionych wyżej etapów oceny. Wyniki każdego z nich decydują o tym, czy konieczne jest przejście do następnego etapu procedury. Jeżeli np. w etapie pierwszym nie stwierdzono negatywnego wpływu na obszar Natura 2000, nie ma potrzeby przeprowadzania dalszych etapów oceny. Zależności pomiędzy czterema etapami oceny przedstawionej w wytycznych a procedurą ustanowioną przez Artykuł 6(3) i (4) przedstawione zostały poniżej.

Diagram procedury z Artykułu 6(3) i (4) (z MN2000) i jej powiązania z etapami wytycznych

OCENA PRZEDSIĘWZIĘCIA LUB PLANU (PP) ODDZIAŁUJĄCEGO NA OBSZAR NATURA 2000





ETAPY WYTYCZNYCH

Rozpoznanie:
Patrz diagram etapu pierwszego

Ocena właściwa:
Patrz diagram etapu drugiego

Ocena rozwiązań alternatywnych
Patrz diagram etapu trzeciego

Ocena środków kompensujących
Patrz diagram etapu czwartego

2.2. Podejście do procesu decyzyjnego

Z uwagi na różnorodność siedlisk, gatunków⁴, przedsięwzięć i planów, z którymi można się spotkać w UE, a także z powodu różnic pomiędzy regulacjami prawnymi przyjętymi w poszczególnych krajach, oceny z Artykułu 6 powinny być stosowane w sposób konsekwentny, ale mimo to elastyczny. W UE istnieje szeroki zakres poglądów na temat znaczenia lub wartości obszarów i przedsięwzięć. Dlatego decyzje podjęte przy wykorzystaniu tej metodyki muszą być jak najbardziej przejrzyste i obiektywne, jak to tylko możliwe, a równocześnie powinny odzwierciedlać proces wartościowania stanowiący część każdej oceny środowiskowej. W Dyrektywie Siedliskowej zakłada się stosowanie zasady przezorności, która wymaga, aby – w przypadku niepewności – cele ochrony obszaru Natura 2000 były traktowane priorytetowo. „Komunikat Komisji w sprawie zasady przezorności” (COM 2000 1 final; Komisja Europejska 2000a) stanowi, że stosowanie zasady przezorności zakłada:

- identyfikację potencjalnych negatywnych oddziaływań wynikających ze zjawiska, produktu lub procedury,
- naukową ocenę ryzyka, które ze względu na braki w informacjach, ich nieprzekonujący lub nieprecyzyjny charakter, jest niemożliwe do określenia z wystarczającą precyzją.

Oznacza to, że należy położyć nacisk na obiektywne wykazanie wraz ze stosownymi dowodami, że:

- **nie wystąpi znaczące oddziaływanie** na obszary Natura 2000 (etap pierwszy: Rozpoznanie); lub
- **nie wystąpi negatywny wpływ** na integralność obszaru Natura 2000 (etap drugi: Ocena właściwa); lub
- **brak jest alternatywnych wariantów** przedsięwzięcia lub planu, który prawdopodobnie będzie miał negatywny wpływ na integralność obszaru Natura 2000 (etap trzeci: Ocena rozwiązań alternatywnych); lub

⁴ Lista siedlisk i gatunków o znaczeniu wspólnotowym określona jest w aneksach do Dyrektywy Ptasiej i Siedliskowej. Dalsza interpretacja w zakresie typów siedlisk objętych Dyrektywą Siedliskową znajduje się w publikacji Komisji Europejskiej (1999) (patrz str. 51 niniejszych wytycznych)

- **istnieją środki kompensujące**, które zachowają lub wzmocnią spójność całej sieci Natura 2000 (etap czwarty: Ocena środków kompensujących).

2.3. Forma sprawozdawczości i dokumentacji

Aby zwiększyć przejrzystość, obiektywność i elastyczność oraz wykazać, że zastosowano zasadę przezorności, niniejsze wytyczne wprowadzają stosowną formę sprawozdawczości. Każdy etap kończy się raportem lub macierzą przedstawiającymi dowody na to, w jaki sposób zostały przeprowadzone oceny. Aby jednak dokumentacja i sprawozdawczość informacji była wykonalna i adekwatna, sugeruje się, by macierze „uzasadnienia oceny” były wymagane tylko w sytuacji, gdy nie będzie przeprowadzana dalsza ocena. Np. jeżeli na etapie rozpoznania stwierdza się, że prawdopodobne są znaczące oddziaływania, to nie ma potrzeby sporządzania formularza dowodów oceny, ponieważ konieczne będzie przejście do następnego etapu. I odwrotnie – jeżeli na tym etapie prac stwierdzi się, że nie wystąpią znaczące oddziaływania, to konieczne jest udokumentowanie i sporządzenie podsumowania informacji, na podstawie których sformułowano takie wnioski. Macierze dowodów oceny służą wtedy jako dokumentacja zakresu zebranych informacji i stanowisk wypracowanych w trakcie procesu oceny. Przykłady macierzy uzasadnienia oceny przedstawione są na końcu każdego etapu metodyki.

2.4. Ocena oddziaływania na środowisko (OOŚ) i strategiczna ocena oddziaływania na środowisko (SOOŚ)

Aby zapewnić zgodność i spójność z wymogami dyrektywy 85/337 EWG zmienionej dyrektywą 97/11 WE (dyrektywa OOŚ) oraz w związku z faktem, że wiele przedsięwzięć, które mogą prawdopodobnie oddziaływać na obszar Natura 2000, będzie również przedsięwzięciami objętymi dyrektywą OOŚ, procedury przedstawione w niniejszych wytycznych są podobne do procedur

powszechnie stosowanych w ramach OOŚ. Wytyczne te są również spójne z generalnym podejściem rekomendowanym w trzech dokumentach Komisji Europejskiej dotyczących rozpoznania, ustalania zakresu i weryfikacji w ramach OOŚ⁵. Ponadto zakres przyjętej ostatnio dyrektywy SOOŚ⁶ obejmuje wszystkie plany, które wymagają oceny na podstawie Artykułu 6 Dyrektywy Siedliskowej. Tam, gdzie przedsięwzięcia lub plany wchodzą w zakres działań objętych przepisami dyrektywy OOŚ lub SOOŚ, oceny z Artykułu 6 mogą stanowić część tych ocen. Jednakże, w ramach stosownego raportu o oddziaływaniu na środowisko, oceny przewidziane w Artykule 6 powinny być jasno wyróżnione i wskazane, względnie raportowane oddzielnie.

Podobnie MN2000 wyjaśnia, że w sytuacji gdy przedsięwzięcie będzie prawdopodobnie znacząco oddziaływać na obszar Natura 2000, możliwe jest, że konieczne będzie zarówno wykonanie oceny zgodnej z wymogami Artykułu 6 Dyrektywy Siedliskowej, jak i standardowej oceny oddziaływania na środowisko (OOŚ; zgodnie z dyrektywami 85/337 EWG i 97/11 WE).

Niniejsze wytyczne zostały przygotowane w zgodzie z generalnymi procedurami OOŚ, co powoduje, że oceny wykonywane z tytułu Artykułu 6 Dyrektywy Siedliskowej mogą zostać łatwo zintegrowane z kompletną OOŚ przedsięwzięcia lub SOOŚ planu. Przyjęta metodyka odzwierciedla podejście etapowe stosowane w OOŚ, i uwzględnia równocześnie inne wymogi proceduralne OOŚ, takie jak:

- opis przedsięwzięcia lub planu;
- opis podstawowych elementów środowiska jeżeli jest to istotne dla celów ochrony obszaru Natura 2000 (np. gleba, wody, fauna i flora, klimat i wzajemne oddziaływania pomiędzy tymi czynnikami);
- identyfikacja wpływów oraz ocena ich znaczenia;
- dokumentacja i forma sprawozdawczości wyników oceny.

⁵ Komisja Europejska (2001a, b i c)

⁶ Dyrektywa Rady w sprawie oceny oddziaływania niektórych planów i programów na środowisko (Dz.U. L 197, 21.7.2001, str.30)



2.5. „W powiązaniu z innymi planami lub przedsięwzięciami”

Jak wyjaśniono w podręczniku MN2000, zwrot „w powiązaniu z innymi planami lub przedsięwzięciami” z Artykułu 6(3) odnosi się do wpływów skumulowanych, powodowanych z jednej strony przez przedsięwzięcia lub plany, które są aktualnie rozpatrywane, a z drugiej strony – rozpatrywanych w połączeniu z jakimikolwiek innymi istniejącymi lub proponowanymi przedsięwzięciami lub planami. Łączna ocena oddziaływań, przeprowadzana w taki właśnie sposób pozwala ocenić, czy sumaryczne oddziaływanie może mieć znaczący wpływ na obszar Natura 2000, względnie czy może ono niekorzystnie wpływać na integralność obszaru Natura 2000. Przykładowo – planowana droga przebiegająca w pewnej odległości od obszaru Natura 2000 i powodowane przez nią zaburzenia (np. hałas) nie muszą oddziaływać znacząco na gatunki ptaków ważne z punktu widzenia integralności obszaru. Jednakże, jeżeli jednocześnie istnieją lub proponowane są inne przedsięwzięcia lub plany dotyczące tego terenu (np. droga po drugiej stronie obszaru Natura 2000), wtedy łączne poziomy hałasu ze wszystkich przedsięwzięć mogą powodować zaburzenia, które zostaną uznane za istotne.

Należy również pamiętać, że wpływy skumulowane mogą wystąpić w przypadku, gdy obszary objęte wpływem przedsięwzięcia wzajemnie oddziałują na siebie. Przykładem może być sytuacja, w której proponowane przedsięwzięcie spowoduje przypuszczalnie obniżenie poziomu wody na obszarze Natura 2000. Podczas gdy obniżenie to, samo w sobie, nie musi być istotne, to w sytuacji gdy z pobliskich terenów objętych intensywną działalnością rolniczą docierają jednocześnie pozostałości nawozów lub pestycydów, wtedy niższy stan wód może oznaczać wyższe stężenia zanieczyszczeń w czasie spływów powierzchniowych. W rezultacie łączny efekt będzie istotny.

Istotne problemy, na które należy zwrócić uwagę przy wykonywaniu ocen oddziaływań skumulowanych⁷ obejmują:

- wyznaczanie granic obszaru oceny – może to być skomplikowane jeżeli rozpatrywane przedsięwzięcia

i inne źródła oddziaływań, które są oceniane łącznie, nie są usytuowane blisko siebie, względnie jeżeli gatunki lub inne czynniki przyrodnicze, takie jak źródła pożywienia, są rozproszone itd.;

- określenie odpowiedzialności za przeprowadzenie ocen w przypadku, gdy przedsięwzięcia lub plany proponowane są przez różne podmioty lub kontrolowane są przez różne kompetentne organy;
- określenie charakterystyki potencjalnych wpływów rozumianej jako identyfikację źródeł, szlaków i skutków;
- sytuacje, gdy dwa lub więcej źródeł oddziaływania operują łącznie tak, że sumaryczny wpływ jest znaczący, co wymaga zwrócenia szczególnej uwagi na możliwe warianty łagodzenia oraz wskazania podmiotów odpowiedzialnych za właściwe łagodzenie.

Niniejsze opracowanie sugeruje etapowe podejście do oceny oddziaływań skumulowanych. Powinno ono być stosowane na etapie rozpoznania oraz oceny właściwej (etap pierwszy i drugi) niniejszych wytycznych. Tabela objaśniająca poszczególne kroki w ramach przeprowadzania oceny skumulowanej została przedstawiona w Ramce 2, w części 3.1.3, jako element etapu rozpoznania.

2.6. Rozwiązania alternatywne i łagodzenie

Niniejsze wytyczne zostały przygotowane z myślą o deweloperach, właścicielach gruntów, podmiotach zarządzających obszarami chronionymi, kompetentnych organach, właściwych ciałach konsultacyjnych, organach krajowych, organizacjach pozarządowych i Komisji Europejskiej. Wytyczne te mogą być również użyteczne dla ogółu społeczeństwa, ponieważ objaśniają proces i procedury wymagane przez Dyrektywę Siedliskową, w przypadku gdy przedsięwzięcia lub plany prawdopodobnie będą oddziaływały na obszary Natura 2000. Badania stanowiące podstawę wytycznych wskazują, że wśród zainteresowanych stron istnieje duża rozbieżność zdań co do różnicy pomiędzy „rozwiązaniami alternatywnymi” a „łagodzeniem” oraz odnośnie tego, na którym etapie, w świetle Artykułu 6, powinny być one rozważane. MN2000 dostarcza kluczowych interpretacji, z których należy korzystać w celu rozróżnienia alternatyw i łagodzenia.

⁷ Ogólne wytyczne w zakresie oceny oddziaływań skumulowanych zostały przygotowane przez DG Środowisko (Hyder Consulting 1999)

W odniesieniu do rozwiązań alternatywnych MN2000 sugeruje, że „mogą one obejmować alternatywne lokalizacje (trasy w przypadku inwestycji liniowych), różne skale lub rozwiązania konstrukcyjne przedsięwzięcia albo alternatywne procesy. Rozważona powinna zostać również opcja zerowa” (MN2000, par. 5.3.1).

Inicjatorzy przedsięwzięcia lub planu powinni rozpatrzyć rozwiązania alternatywne na najwcześniejszym z możliwych etapów. Analiza rozwiązań alternatywnych przeprowadzona przez nich może w praktyce stanowić pierwszy etap całego procesu oceny, chociaż z proceduralnego punktu widzenia stanowi ona trzeci etap metodyki. Jednakże, aby spełnić wymogi Dyrektywy Siedliskowej, kompetentny organ będzie musiał rozstrzygnąć, czy rozwiązania alternatywne istnieją czy nie. To rozstrzygnięcie powinno nastąpić, gdy z oceny właściwej będzie wynikać, że niekorzystne oddziaływania są prawdopodobne.

Kompetentne organy będą rozpatrywały na tym etapie szereg rozwiązań. Mogą to być zarówno rozwiązania alternatywne rozważone już przez inicjatora przedsięwzięcia lub planu, jak i inne warianty zasugerowane przez zainteresowane strony. Należy zatem stwierdzić, że organ może uznać, iż istnieją kolejne warianty alternatywne nawet w sytuacji, gdy inicjator przedsięwzięcia lub planu wykazał, że na etapie projektowania został już przeanalizowany określony zakres rozwiązań alternatywnych. W sprawozdaniu z oceny rozwiązań alternatywnych konieczne będzie udokumentowanie wszystkich rozpatrywanych rozwiązań alternatywnych, jak również względnego oddziaływania każdego z nich na obszar Natura 2000.

Termin „łagodzenie” został zdefiniowany w MN2000 jako „środki mające na celu zminimalizowanie lub wręcz wyeliminowanie negatywnego oddziaływania planu lub przedsięwzięcia, w trakcie lub po zakończeniu jego realizacji” (par. 4.5.2). Badania wykonane na potrzeby niniejszego opracowania sugerują, że środki łagodzące powinny być rozpatrywane zgodnie z hierarchią preferowanych opcji, którą przedstawiono poniżej:

Podejście do łagodzenia	Preferencja
Zapobieganie oddziaływaniu u jego źródła	najwyższa
Redukowanie oddziaływania u źródła	↑
Zmniejszenie oddziaływania na obszarze docelowym	
Zmniejszenie oddziaływania na poziomie receptorów	

Inicjatorzy przedsięwzięcia lub planu często są zachęceni do projektowania środków łagodzących już od samego początku w ramach proponowanych projektów. Jednak należy pamiętać, żeby ocena wykonana na etapie rozpoznania była przeprowadzana w oderwaniu od rozważań dotyczących środków łagodzących, które stanowią część przedsięwzięcia lub planu i zostały zaprojektowane w celu wyeliminowania lub zredukowania wpływu przedsięwzięcia lub planu na obszar Natura 2000. Poglądy inicjatora przedsięwzięcia lub planu odnośnie poziomu skuteczności środków łagodzących mogą różnić się od poglądów kompetentnego organu lub innych zainteresowanych stron. Aby upewnić się, że ocena jest tak obiektywna, jak to tylko możliwe, kompetentny organ musi najpierw rozpatrzyć dane przedsięwzięcie lub plan nie uwzględniając środków łagodzących przewidzianych w projekcie. Skuteczne ograniczanie negatywnych oddziaływań na obszary Natura 2000 może mieć miejsce tylko wtedy, gdy oddziaływania te zostaną w pełni rozpoznane, ocenione i udokumentowane. Kolejnym zadaniem kompetentnych organów będzie określenie, w oparciu o konsultacje, właściwego rodzaju i poziomu środków łagodzących.

2.7. Konieczne wymogi nadrzędnego interesu publicznego

W świetle Artykułu 6(4) kolejnym krokiem po ustaleniu istnienia rozwiązań alternatywnych, jest rozważenie czy istnieją konieczne wymogi nadrzędnego interesu publicznego (KWNIP). Niniejsze wytyczne nie zajmują się metodyką oceny koniecznych wymogów nadrzędnego interesu publicznego, ponieważ ich określenie jest zadaniem przede wszystkim organów krajowych. MN2000 wypowiada się w sprawie kryteriów KWNIP w sposób następujący (par. 5.3.2):

„Biorąc pod uwagę strukturę przepisu, w szczególnych przypadkach, kompetentne organy krajowe będą musiały zatwierdzić przedsięwzięcia lub plany, pod warunkiem że konieczne wymogi nadrzędnego interesu publicznego przeważają nad celami ochrony dotkniętego obszaru. Powinno to zostać określone po rozważeniu uwag przedstawionych poniżej.

(a) Interes publiczny musi być nadrzędny: jest więc jasne, że nie każdy rodzaj interesu publicznego



o charakterze społecznym lub gospodarczym jest wystarczający, zwłaszcza z perspektywy wagi interesów chronionych przez dyrektywę (patrz np. ust. 4 preambuły mówiący o 'Dziedzictwie przyrodniczym Wspólnoty' (patrz Aneks I, pkt 10).

- (b) W tym kontekście należy również uznać za uzasadniony pogląd, że interes publiczny może być nadrzędny, jeżeli jest to interes długoterminowy; zarówno interesy gospodarcze jak i inne, przynoszące społeczeństwu jedynie krótkoterminowe korzyści, nie wydają się być wystarczające, aby zdominować długoterminowe interesy przyrodnicze chronione przez dyrektywę.

Należy również stwierdzić, że „konieczne wymogi nadrzędnego interesu publicznego, w tym interesy o charakterze społecznym lub gospodarczym” odnoszą się do sytuacji, w których można dowieść, że planowane przedsięwzięcia lub plany są niezbędne:

- w ramach działań lub polityk mających na celu ochronę wartości podstawowych dla życia obywateli (zdrowie, bezpieczeństwo, środowisko);
- w ramach polityk fundamentalnych dla państwa i społeczeństwa;
- w ramach realizacji działań o charakterze społecznym lub gospodarczym, spełniających szczególne zobowiązania usług publicznych.”

W przypadku siedlisk i gatunków priorytetowych, przedsięwzięcia i plany, które prawdopodobnie spowodują negatywne wpływy, mogą być realizowane tylko „jeżeli przywoływany interes publiczny dotyczy zdrowia ludzkiego i bezpieczeństwa publicznego względnie nadrzędnych pozytywnych konsekwencji dla środowiska albo jeżeli przed zatwierdzeniem planu lub przedsięwzięcia Komisja wyrazi opinię w sprawie przedmiotowej inicjatywy”.

Jedyna różnica pomiędzy oceną przedsięwzięć i planów oddziałujących na siedliska priorytetowe oraz oceną dotyczącą innych obszarów Natura 2000 związana jest z kryteriami KWNIP. Z tego powodu niniejsze wytyczne nie zawierają znaczących różnic w pozostałych etapach proponowanej oceny pomiędzy siedliskami priorytetowymi a innymi obszarami Natura 2000.

Studium przypadków sugeruje, że w określonych, popartych dowodami okolicznościach, za uzasadnione KWNIP można uznać:

- przedsięwzięcia lub plany, wobec których występuje dające się udowodnić zapotrzebowanie publiczne lub środowiskowe;
- przedsięwzięcia lub plany, które w szczególności mają za zadanie poprawę zdrowia publicznego i/lub bezpieczeństwa;
- przedsięwzięcia lub plany, które mają w szczególności za zadanie ochronę życia ludzkiego i własności.

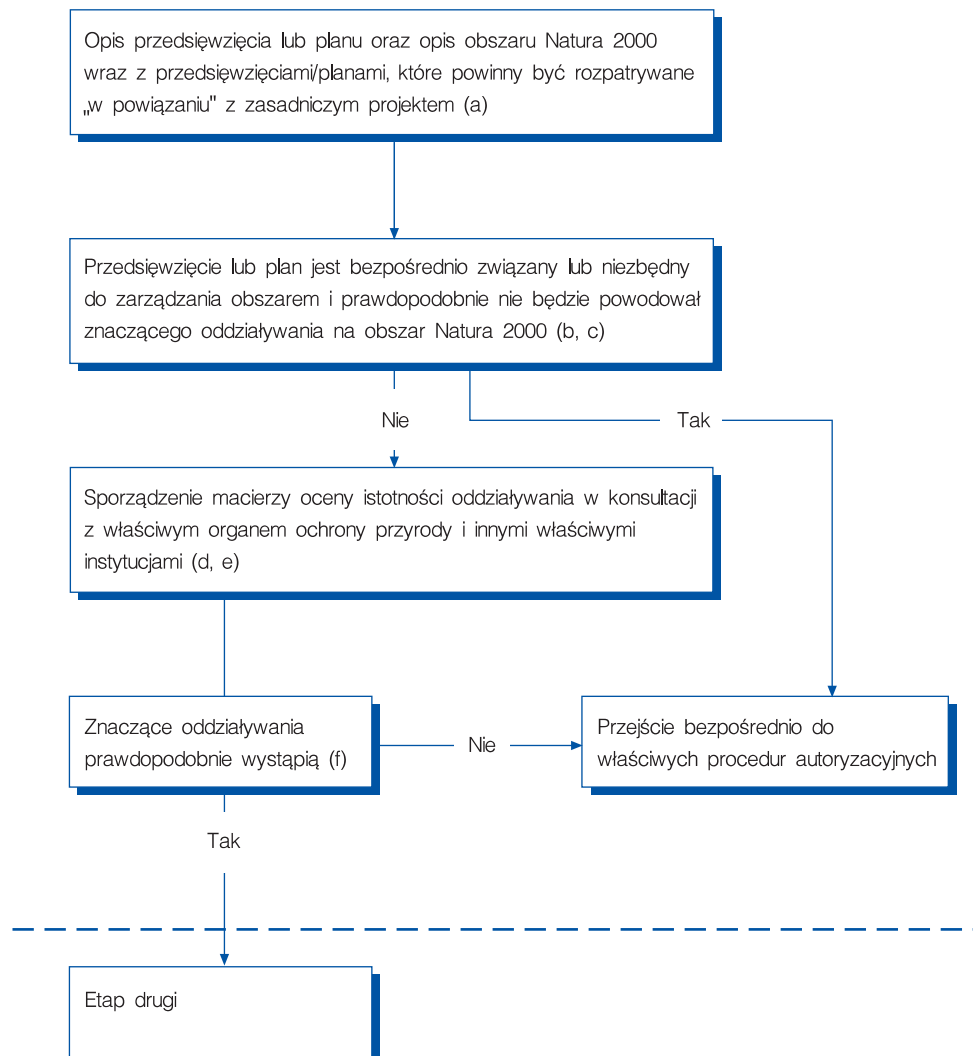
Należy zauważyć, że powody muszą być „nadrzędne” w takim sensie, że dotyczą problemu ważniejszego niż zasadniczy interes zabezpieczenia statusu ochronnego obszaru. MN2000 wyjaśnia również, że przedsięwzięcia lub plany służące wyłącznie interesom firm lub jednostek nie mogą być objęte kryteriami KWNIP. Trzeba też podkreślić, że taka analiza interesów powinna mieć miejsce jedynie w sytuacji, gdy ustalono, że nie ma rozwiązań alternatywnych.

2.8. Rozpoczęcie oceny

W tym rozdziale pracy zostało objaśnione generalne podejście i zasady będące podstawą wytycznych. W trakcie przeprowadzania ocen konieczne jest odniesienie się do niniejszych zasad oraz do materiałów źródłowych, w tym także tych przedstawionych na końcu opracowania.

Kolejna część poradnika podzielona jest na cztery części odpowiadające etapom oceny wymaganej przez Dyrektywę Siedliskową. Każdy etap rozpoczyna się diagramem, przedstawiającym w formie graficznej kolejne kroki oceny w ramach danego etapu. W niniejszych wytycznych przyjęto założenie, że odpowiednie etapy oceny zostaną wykonane przed złożeniem jakiegokolwiek wniosku o zezwolenie na realizację przedsięwzięcia lub planu.

Etap pierwszy: Rozpoznanie



Uwagi:

- W celu wykonania oceny przedsięwzięcia lub planu, konieczne jest sporządzenie na początku pełnej charakterystyki przedsięwzięcia lub planu, jak również narażonego środowiska (patrz część 3.1.4).
- Ocena musi obejmować oddziaływania wynikające z innych planów/przedsięwzięć (istniejących lub planowanych), które mogą działać w powiązaniu z planem/przedsięwzięciem aktualnie rozpatrywanym i w efekcie powodować wpływy skumulowane (patrz część 2.5).
- Jeżeli plan lub przedsięwzięcie jest bezpośrednio związane lub niezbędne do zarządzania obszarem oraz jest mało prawdopodobne, że będzie znacząco oddziaływało na obszar Natura 2000, wtedy ocena właściwa nie jest wymagana (patrz MN2000, par. 4.3.3).
- Institucje różnią się w zależności od państwa członkowskiego. Instytucja właściwa w sprawie konsultacji może być również odpowiedzialna za wdrażanie Dyrektywy Siedliskowej.
- Ocena istotności (patrz część 3.1.5).
- Ocena ta jest przeprowadzana w oparciu o zasadę przezorności.

Wyniki etapu pierwszego: Macierz rozpoznania

(Tabela 1)

Wyniki raportu w przypadku nie stwierdzenia znaczących oddziaływań

(Tabela 2)

3.

Metodyka Artykułu 6(3) i (4)

3.1. Etap pierwszy: Rozpoznanie

3.1.1. Wprowadzenie

Na etapie rozpoznania przedmiotem analizy są prawdopodobne oddziaływania przedsięwzięcia lub planu na obszar Natura 2000, rozpatrywane zarówno pojedynczo, jak i w powiązaniu z innymi przedsięwzięciami lub planami. Ponadto ustala się, czy można obiektywnie stwierdzić, że oddziaływania te nie będą znaczące. Ocena ta obejmuje cztery kroki:

1. Określenie czy przedsięwzięcie lub plan jest bezpośrednio związany lub niezbędny do zarządzania obszarem.
2. Opis przedsięwzięcia lub planu oraz opis i charakterystyka innych przedsięwzięć lub planów, które w powiązaniu z nim mogą potencjalnie powodować znaczące oddziaływania na obszar Natura 2000.
3. Identyfikacja potencjalnych oddziaływań na obszar Natura 2000.
4. Ocena znaczenia wszystkich oddziaływań na obszar Natura 2000.

Aby przeprowadzić etap rozpoznania, kompetentny organ musi zebrać informacje z różnych źródeł. Często podjęcie decyzji w zakresie rozpoznania będzie możliwe w oparciu o opublikowane materiały i konsultacje z właściwymi organami ochrony przyrody. Podejście do procesu decyzyjnego na etapie rozpoznania powinno uwzględniać zastosowanie zasady przezorności w sposób proporcjonalny do przedsięwzięcia lub planu oraz przedmiotowego obszaru. W przypadku bardzo małych przedsięwzięć lub planów kompetentny organ już na podstawie samego opisu projektu będzie mógł uznać, że nie wystąpią znaczące oddziaływania na obszar Natura 2000. Podobnie jest przy dużych przedsięwzięciach lub planach, gdzie tego typu zakres informacji może być wystarczający, aby uznać, że prawdopodobnie wystąpią znaczące oddziaływania. Tego typu decyzje mogą zostać podjęte w oparciu o wiedzę kompetentnego organu o przedmiotowym obszarze Natura 2000 oraz w związku z faktem jego wyznaczenia i obowiązującym statusem ochronnym. W przypadkach, gdy wystąpienie znaczących oddziaływań jest już mniej oczywiste, konieczne będzie daleko bardziej rygorystyczne podejście do rozpoznania.

Stosowanie zasady przezorności oraz potrzeba zachowania przejrzystości procesu decyzyjnego wymagają, aby wnioski stwierdzające małe prawdopodobieństwo wystąpienia znaczących oddziaływań zostały przedstawione i udokumentowane w raporcie. Z tego powodu za dobrą praktykę należy uznać również sporządzanie raportu dotyczącego nie stwierdzenia znaczących oddziaływań (patrz poniżej), w przypadku gdy obiektywnie wykazano, że wystąpienie znaczących oddziaływań na środowisko obszaru Natura 2000 jest mało prawdopodobne. Natomiast w sytuacji, w której bez szczegółowej oceny można na etapie rozpoznania przyjąć (ze względu na rozmiar lub skalę przedsięwzięcia albo cech charakterystycznych obszaru Natura 2000), że znaczące oddziaływania są prawdopodobne, można bezpośrednio przejść do oceny właściwej (etap drugi) i nie wykonywać omówionej poniżej oceny rozpoznania.

W przypadku, gdy propozycja dotyczy przedsięwzięcia, do którego stosuje się dyrektywę OOŚ lub planów, do których stosuje się dyrektywę SOOŚ, wtedy kryterium „znaczącego” oddziaływania stosowane przy rozpoznaniu przedsięwzięć OOŚ lub planów SOOŚ będzie prawdopodobnie mogło być wykorzystane do kwalifikacji projektów do przeprowadzenia właściwej oceny. Tam, gdzie w odniesieniu do przedsięwzięcia lub planu wymagane jest sporządzenie prognozy oddziaływania na środowisko, należy przyjąć, że wymagana jest również ocena właściwa. Należy również założyć, że jeżeli przedsięwzięcie przypuszczalnie będzie znacząco oddziaływać na obszar Natura 2000, to konieczne może być wykonanie pełnej OOŚ.

3.1.2. Krok pierwszy: Zarządzanie obszarem

MN2000 wyjaśnia, że aby przedsięwzięcie lub plan był uznany za „bezpośrednio związany z, lub niezbędny do zarządzania obszarem”, komponent „zarządzania” musi odnosić się do działań służących realizacji celów ochronnych, zaś element bezpośredniości odnosi się do działań ustanowionych wyłącznie w celu zarządzania obszarem, a nie będących bezpośrednimi lub pośrednimi konsekwencjami innych działań. Należy też zauważyć, że jeżeli działanie zaprojektowane w celu zarządzania ochroną jednego obszaru oddziałuje na inny obszar, wtedy wymagać będzie oceny, ponieważ nie jest ono specyficznie i bezpośrednio ukierunkowane na zarządzanie ochroną tego drugiego obszaru (MN2000, par. 4.3.3).

3.1.3. Krok drugi: Opis przedsięwzięcia lub planu

Przy opisywaniu przedsięwzięcia lub planu konieczne będzie zidentyfikowanie wszystkich tych jego elementów, które – pojedynczo lub w powiązaniu z innymi przedsięwzięciami lub planami – mogą potencjalnie znacząco oddziaływać na obszar Natura 2000. Lista kontrolna przedstawiona w Ramce 1 zawiera podstawowe parametry przedsięwzięcia lub planu, które zazwyczaj należy określić. Parametry te są jedynie przykładem, gdyż w tego typu dokumencie nie da się przedstawić kompletnej ich listy. W przypadku niektórych przedsięwzięć lub planów niezbędne może być wskazanie tych parametrów odrębnie dla etapu budowy, eksploatacji i likwidacji.

Ramka 1. Lista kontrolna opisu przedsięwzięcia lub planu

Czy zidentyfikowano następujące cechy przedsięwzięcia lub planu?

✓/X

Rozmiar, skala, powierzchnia, zabór terenu, itd.

Sektor planu

Zmiany fizyczne wynikające z realizacji przedsięwzięcia lub planu (prace ziemne, palowanie, wydobywanie itd.)

Wymagania zasobowe (pobór wody itd.)

Emisje i odpady (odprowadzanie do gleby, wody i powietrza)

Wymogi transportowe

Czas trwania budowy, eksploatacji, likwidacji itd.

Okres wdrażania planu

Odległość od obszaru Natura 2000 lub jego fragmentów o kluczowym znaczeniu dla ochrony

Oddziaływania skumulowane z innymi przedsięwzięciami lub planami

Inne



System informacji geograficznej (GIS), jest narzędziem ułatwiającym lepsze zrozumienie relacji pomiędzy wszystkimi elementami planu lub przedsięwzięcia a poszczególnymi cechami obszaru Natura 2000.

Aby mieć pewność, że zidentyfikowano wszystkie oddziaływania na obszar Natura 2000, w tym bezpośrednie i pośrednie oddziaływania wynikające z wpływów skumulowanych (patrz część 2.5), należy podjąć kroki przedstawione w Ramce 2.

Kroki oceny	Wymagana czynność
Zidentyfikowanie wszystkich przedsięwzięć/planów, które mogą oddziaływać w powiązaniu	Zidentyfikowanie wszystkich możliwych źródeł oddziaływania rozważanego przedsięwzięcia lub planu, łącznie z wszelkimi innymi źródłami w istniejącym środowisku oraz innymi prawdopodobnymi skutkami proponowanych przedsięwzięć lub planów.
Identyfikacja oddziaływania	Identyfikacja typów oddziaływań (np. hałas, redukcja zasobów wodnych, emisje substancji chemicznych itd.), które prawdopodobnie będą mieć wpływ na wrażliwe na zmiany elementy struktury i funkcji obszaru.
Określenie granic oceny	Zdefiniowanie granic analizy oddziaływań skumulowanych. Uwaga: będą one odmienne w stosunku do różnych typów oddziaływania (np. oddziaływania na zasoby wodne, hałas) oraz mogą obejmować oddalone tereny (zlokalizowane poza obszarem).
Identyfikacja szlaków oddziaływania	Identyfikacja potencjalnych szlaków kumulacji (np. poprzez wodę, powietrze itd., akumulacja wpływów w czasie i przestrzeni). Analiza uwarunkowań obszaru w celu wskazania lokalizacji elementów struktury i funkcji obszaru narażonych na ryzyko.
Prognoza	Prognoza natężenia/zakresu przewidywanych oddziaływań skumulowanych.
Ocena	Określenie, czy potencjalne oddziaływania skumulowane będą prawdopodobnie znaczące.

3.1.4. Krok trzeci: Charakterystyka obszaru

Identyfikacja wpływów na obszar Natura 2000 będzie wymagać charakterystyki obszaru jako całości lub terenów, na których najprawdopodobniej wystąpią oddziaływania. Identyfikacja wpływu powinna obejmować również oddziaływania skumulowane wynikające z innych przedsięwzięć lub planów, powinien także nawiązywać do kroków oceny skumulowanej (patrz

Ramka 2). Ponadto muszą zostać wyodrębnione najważniejsze aspekty przedsięwzięcia lub planu, które oddziaływać będą na kluczowe charakterystyki obszaru. Lista kontrolna w Ramce 3 przedstawia przykładowe źródła informacji, które należy uwzględnić w celu zidentyfikowania oddziaływań przedsięwzięcia lub planu na obszar Natura 2000. Podobnie jak wszystkie listy kontrolne w tym opracowaniu, ma ona charakter przykładowy.

Ramka 3. Źródła danych dla identyfikacji oddziaływań

Czy uwzględniono poniższe źródła informacji?

✓/X

- Standardowy formularz danych obszaru Natura 2000
- Aktualne i historyczne mapy
- Plany zagospodarowania przestrzennego oraz inne istotne istniejące plany
- Istniejące materiały inwentaryzacyjne obszaru
- Istniejące informacje dotyczące hydrogeologii
- Istniejące informacje o kluczowych gatunkach
- Prognozy oddziaływania na środowisko podobnych przedsięwzięć lub planów
- Raporty o stanie środowiska
- Plany zarządzania obszarem
- Geograficzne systemy informacji (patrz część 3.2.3)
- Akta historyczne obszaru
- Inne użyteczne dane

3.1.5. Krok czwarty: Ocena istotności oddziaływania

Kolejnym krokiem na etapie rozpoznania jest ocena istotności oddziaływań zidentyfikowanych w trakcie kroku trzeciego. Pojęcie „istotności” przedyskutowane jest w Aneksie 1, część 4. Określenie istotności może wymagać niewiele więcej niż przeprowadzenie konsultacji z właściwym organem ochrony przyrody. Jednak w innych przypadkach, zwłaszcza gdy występują różnice zdań pomiędzy zainteresowanymi stronami, konieczne może okazać się przeprowadzenie dalszych analiz w celu

ustalenia czy oddziaływania przedsięwzięcia lub planu będą znaczące. Rozpowszechnionym sposobem określania istotności wpływów jest stosowanie kluczowych wskaźników. Ramka 4 przedstawia listę wskaźników wraz ze wskazówkami, jak je wykorzystywać. Ramka 5 zawiera przykładowe studia przypadków pokazujące, w jaki sposób wskaźniki istotności były stosowane w różnych typach przedsięwzięć/planów i w odniesieniu do różnych obszarów. Niektóre wskaźniki, np. procentowa utrata siedliska, mogą mieć większe znaczenie w przypadku siedlisk priorytetowych z uwagi na ich status.

Ramka 4. Przykłady wskaźników istotności oddziaływania

Typ wpływu	Wskaźnik istotności
Zmniejszenie powierzchni siedliska	Procentowy ubytek
Fragmentacja	Czas trwania lub trwałość, stopień w stosunku do pierwotnych rozmiarów
Zakłócenia	Czas trwania lub trwałość, odległość od obszaru
Zagęszczenie populacji	Czas potrzebny do odbudowy
Zasoby wodne	Zmiana względna
Jakość wody	Zmiana względna dotycząca kluczowych, wskaźnikowych związków chemicznych

Ramka 5. Studium przypadków: Ocena istotności oddziaływania

Budowa drogi i kolei na suchych obszarach leśnych: W tym przypadku znaczenie utraty lub zmiany siedliska było wstępnie oceniane na podstawie proporcji siedliska objętego wpływem inwestycji. Jednak w końcowej analizie każda strata siedliska została uznana za znaczącą, podobnie jak każda zmiana obszaru bez możliwości przywrócenia stanu poprzedniego.

Przedsięwzięcie drogowe: W tym przypadku istotność oddziaływania została określona na podstawie procentowej utraty siedliska w granicach obszaru. Następnie procentowy ubytek siedliska rozpatrywano w kontekście całkowitej powierzchni siedlisk danego typu w państwie członkowskim. Stwierdzono, że z uwagi na fakt, iż dany typ siedliska jest zanikający, utrata nawet 1 procenta powierzchni siedliska będzie znacząca.

Przedsięwzięcia na obszarze estuarium: W tym przypadku pierwszorzędne znaczenie miały złożone zależności pomiędzy gatunkami a siedliskami. Opracowano macierz opisującą zależności pomiędzy pięcioma typami użytkowania przestrzeni przez różne grupy ptaków (np. żerowiska niewielkich siewkowców, noclegowiska ptaków wodnych) a trzema poziomami wrażliwości („potencjał zakłóceń” w ciągu roku): wysoką, umiarkowaną bądź niską. Ustalono, że najmniejsze potencjalne zakłócenia występują w okresie od maja do sierpnia.

Planowane prace budowlane w okresie o wysokim potencjale zakłóceń były postrzegane jako przypuszczalnie powodujące znaczący wpływ (tj. wystarczająco duży, by wprowadzić środki łagodzące oddziaływania, co wiązało się m.in. ze zmianą harmonogramu prac budowlanych).

Działania poprawiające stosunki wodne na obszarach półpustynnych: W tym przypadku rozważania na temat istotności oddziaływania rozpoczęły się od wyznaczenia zespołu wskaźników dla najważniejszych czynników środowiskowych i warunków socjalno-ekonomicznych oraz obejmowały zarówno status ochronny obszaru, jak również lokalne rozmieszczenie gatunków w relacji do ich wymogów siedliskowych. Oddziaływania były oceniane w oparciu o procentowe zmniejszenie wielkości populacji ptaków, prawdopodobieństwo wyginięcia gatunków oraz zaniku prawnie chronionych obszarów mokradłowych.

Jeżeli podjęto decyzję o przeprowadzeniu dalszych badań, ważne jest zastosowanie weryfikowalnych technik oceny. Aby badanie istotności oddziaływań zostało przeprowadzone w sposób systematyczny i obiektywny, warto zastosować kolejne listy kontrolne i macierze. Tabela 1 przedstawia propozycję macierzy rozpoznania.

W trakcie identyfikacji potencjalnych oddziaływań ważne jest określenie, jakie elementy planu lub przedsięwzięcia będą przypuszczalnie oddziaływały na obszar Natura 2000, względnie które z nich mogą działać w powiązaniu z innymi planami lub przedsięwzięciami. Elementami tego typu mogą być określone wymagania dotyczące zasobów i procesu budowlanego, a także wymogi fizyczne – szerokość, głębokość czy czas trwania. W przypadku planów tego typu składniki mogą dotyczyć szczegółów poszczególnych przedsięwzięć, względnie odnosić się do sektorów planu, takich jak: rolnictwo, rybołówstwo czy energetyka.

Po sporządzeniu macierzy rozpoznania, stosowna decyzja powinna przyjąć formę jednego z dwóch stanowisk:

1. **Można obiektywnie stwierdzić, że prawdopodobnie nie będą występowały znaczące oddziaływania na obszar Natura 2000.**
2. **Zgromadzone informacje sugerują, że znaczące oddziaływania są prawdopodobne, albo że istnieje na tyle duża niepewność odnośnie możliwości ich wystąpienia, iż potrzebne jest przeprowadzenie oceny właściwej.**

3.1.6. Wyniki

Jeżeli po przeprowadzeniu oceny wstępnej rozpoznania wykazano, że znaczące oddziaływania są prawdopodobne, względnie, że nie ma wystarczającej pewności, aby odrzucić możliwość ich wystąpienia, niniejsza metodyka przewiduje przejście do następnego etapu procedury. Jeżeli jednak już na tym etapie uznano, że wystąpienie znaczących oddziaływań na obszar Natura 2000 jest mało prawdopodobne, to dobrą praktyką będzie sporządzenie stosownego raportu o braku znaczących oddziaływań (patrz Tabela 2), który powinien być dostępny dla zainteresowanych stron.

Tabela 1. Praktyczny przykład macierzy rozpoznania dla strategii rozwoju turystyki (plan)

Krótki opis przedsięwzięcia lub planu	<i>Proponowany plan jest projektem strategii turystycznej dla terenu, na którym doszło do upadku przemysłu i który wymaga gospodarczej i środowiskowej rewitalizacji.</i>
Krótki opis obszaru Natura 2000	<i>Obszar obejmuje położone w ujściu rzeki tereny podmokłe. Jest to Obszar Specjalnej Ochrony Ptaków, chroniony jednocześnie Konwencją Ramsarską ze względu na znaczące koncentracje ptaków wodnych i siewkowców. W granicach obszaru występuje 1% krajowej populacji lęgowej oraz 29% krajowej populacji zimującej gatunku kluczowego.</i>
<i>Kryteria oceny</i>	
Opis poszczególnych elementów przedsięwzięcia (pojedynczo albo w powiązaniu z innymi planami lub przedsięwzięciami), które prawdopodobnie będą powodowały oddziaływania na obszar Natura 2000.	<ol style="list-style-type: none"> <i>Plan zakłada likwidację zaniedbanych budynków przemysłowych na brzegu położonym naprzeciw obszaru Natura 2000.</i> <i>Plan zawiera propozycje budowy nadbrzeżnych ścieżek dla pieszych, które mogą być wyznaczone w obrębie lub w pobliżu obszaru.</i> <i>Plan zawiera propozycje rozbiórki nadbrzeżnych urządzeń zlokalizowanych w górę rzeki od obszaru oraz zastąpienia ich nową infrastrukturą w zakresie sportów wodnych oraz wodniactwa wypoczynkowego i turystycznego.</i>
Opis każdego możliwego bezpośredniego, pośredniego lub wtórnego oddziaływania przedsięwzięcia (pojedynczo lub w powiązaniu z innymi planami lub przedsięwzięciami) na obszar Natura 2000, dającego się przewidzieć jako prosta konsekwencja następujących cech: <ul style="list-style-type: none"> ■ rozmiary i skala, ■ zajęcie terenu, ■ odległość od obszaru Natura 2000 lub jego fragmentów o kluczowym znaczeniu dla ochrony, ■ wymagania zasobowe (pobór wody itd.), ■ emisje (odprowadzane do gleby, wody lub powietrza), ■ wymogi związane z wydobyciem mas ziemnych, ■ wymogi transportowe, ■ czas trwania budowy, eksploatacji, likwidacji itd., ■ inne. 	<ol style="list-style-type: none"> <i>Prace związane z usunięciem zaniedbanych budynków przemysłowych przebiegać będą mniej niż 400 metrów od granicy obszaru. Uporządkowanie terenu zajmie około 6 miesięcy (potencjalne zakłócenia).</i> <i>Nadbrzeżne ścieżki dla pieszych mogą być wyznaczone w obrębie lub w pobliżu obszaru. Korytarz ścieżki będzie miał 4 m szerokości. Prawdopodobnie konieczne będą prace ziemne w celu ułożenia warstwy żwirowej, a niektóre odcinki ścieżki wymagać będą ogrodzenia (potencjalna utrata terenu).</i> <i>Projekt nowej wodnej infrastruktury wypoczynkowej zlokalizowanej 1 km od obszaru w górę rzeki przewiduje wyburzenie i usunięcie istniejących budynków, budowę nowych urządzeń, w tym nowej przystani dla 20 jachtów, miejsca cumowania dla 3 statków wycieczkowych oraz konstrukcję innych urządzeń przeznaczonych do wypoczynku nad wodą, których wykonanie zajmie kilka miesięcy (potencjalne zakłócenia).</i>
Opis wszystkich prawdopodobnych zmian w charakterystykach obszaru wynikających z: <ul style="list-style-type: none"> ■ zmniejszenia powierzchni siedlisk; ■ zakłóceń w funkcjonowaniu populacji kluczowych gatunków; ■ fragmentacji siedlisk lub populacji gatunków; ■ redukcji zagęszczenia gatunków; ■ zmian w kluczowych wskaźnikach wartości ochronnej (jakość wody itd.); ■ zmian klimatu. 	<ol style="list-style-type: none"> <i>Uporządkowanie zaniedbanych obszarów przemysłowych może spowodować zaburzenia w funkcjonowaniu populacji ptaków lęgowych z uwagi na hałas i obecność ludzi. Ryzyko związane z możliwością zanieczyszczenia rzeki obejmuje również wpływ na użytkowanie obszaru przez gatunki.</i> <i>Sieć nadbrzeżnych ścieżek będzie potencjalnie przyciągać dużą liczbę turystów, co może spowodować zakłócenia w funkcjonowaniu obszaru, jeśli ścieżki będą z nim sąsiadować. W przypadku przecinania obszaru może doprowadzić nawet do utraty siedlisk.</i> <i>Proponowana nowa wodna infrastruktura wypoczynkowa i turystyczna prawdopodobnie spowoduje zakłócenia w funkcjonowaniu obszaru ze względu na zwiększony ruch na szlaku wodnym.</i>
Opis wszystkich przypuszczalnych oddziaływań na obszar Natura 2000 jako całość z racji: <ul style="list-style-type: none"> ■ ingerencji w kluczowe zależności kształtujące strukturę obszaru; ■ ingerencji w kluczowe zależności kształtujące funkcję obszaru. 	<i>Główne ryzyko to zakłócenia w funkcjonowaniu populacji ptaków lęgowych, mogące spowodować zmniejszenie liczebności populacji.</i>



Przedstawienie wskaźników istotności oddziaływań zidentyfikowanych powyżej, wyrażone w odniesieniu do:

- utraty,
- fragmentacji,
- przerwania ciągłości,
- zakłóceń,
- zmian w kluczowych elementach obszaru (np. jakość wody).

Opis tych spośród powyższych elementów przedsięwzięcia lub planu, a także kombinacji elementów, dla których przewidywane oddziaływania będą prawdopodobnie znaczące, względnie skala lub natężenie oddziaływań nie są znane

1. *Oszacowanie stopnia spadku liczebności populacji kluczowych gatunków.*
2. *Stopień fragmentacji i zakłóceń spowodowanych ścieżkami nadbrzeżnymi.*
3. *Oszacowanie stopnia ryzyka wystąpienia skażenia oddziałującego na obszar w przypadku uwolnienia zanieczyszczeń podczas porządkowania i rozbiórki istniejących budynków oraz porządkowania terenu.*

Na podstawie konsultacji z właściwym organem ochrony przyrody stwierdzono, że znaczące oddziaływania prawdopodobnie wystąpią i będą spowodowane zakłóceniami wynikającymi z realizacji wszystkich trzech powyższych elementów planu.

Uwaga: Wzór tego formularza znajduje się w Aneksie 2.

Tabela 2. Raport ustalenia braku znaczących oddziaływań

Nazwa przedsięwzięcia lub planu

Nazwa i lokalizacja obszaru Natura 2000.	Pomocne będzie dostarczenie mapy bądź planu.
Opis przedsięwzięcia lub planu	Przedstawić informacje o rozmiarze, skali, fizycznych wymogach na etapie budowy, eksploatacji i – tam, gdzie ma to zastosowanie – likwidacji.

Czy przedsięwzięcie lub plan jest bezpośrednio związany lub niezbędny do zarządzania obszarem (podać szczegóły)?

Czy istnieją inne przedsięwzięcia lub plany, które w połączeniu z ocenianym przedsięwzięciem lub planem mogą oddziaływać na obszar (przedstawić szczegóły)?

Określić granice obszaru objętego oceną, podać szczegóły odnośnie odpowiedzialności za inne przedsięwzięcia lub plany, a także nazwy i lokalizacje tychże projektów lub planów (także w tym przypadku mapy będą użytecznym narzędziem ilustracji powiązań).

Ocena istotności oddziaływań

Opis sposobu, w jaki przedsięwzięcie lub plan (pojedynczo lub w powiązaniu) będzie prawdopodobnie oddziaływał na obszar Natura 2000.

Wyjaśnienie, dlaczego wymienione oddziaływania nie zostały uznane za znaczące.

Określić pośrednie i bezpośrednie oddziaływania oraz wyjaśnić sposób przeprowadzenia oceny.

Można to zrobić w odniesieniu do kluczowych wskaźników istotności oddziaływania, w tym stopnia zmian obszaru, czasu trwania przedsięwzięcia lub planu itd.

Lista konsultowanych instytucji.

Wyniki konsultacji.

Wskazać nazwisko osoby kontaktowej, numer telefonu lub adres e-mail.

Podać, czy odpowiednie instytucje uważają oddziaływania za znaczące.

Dane zebrane w celu przeprowadzenia oceny

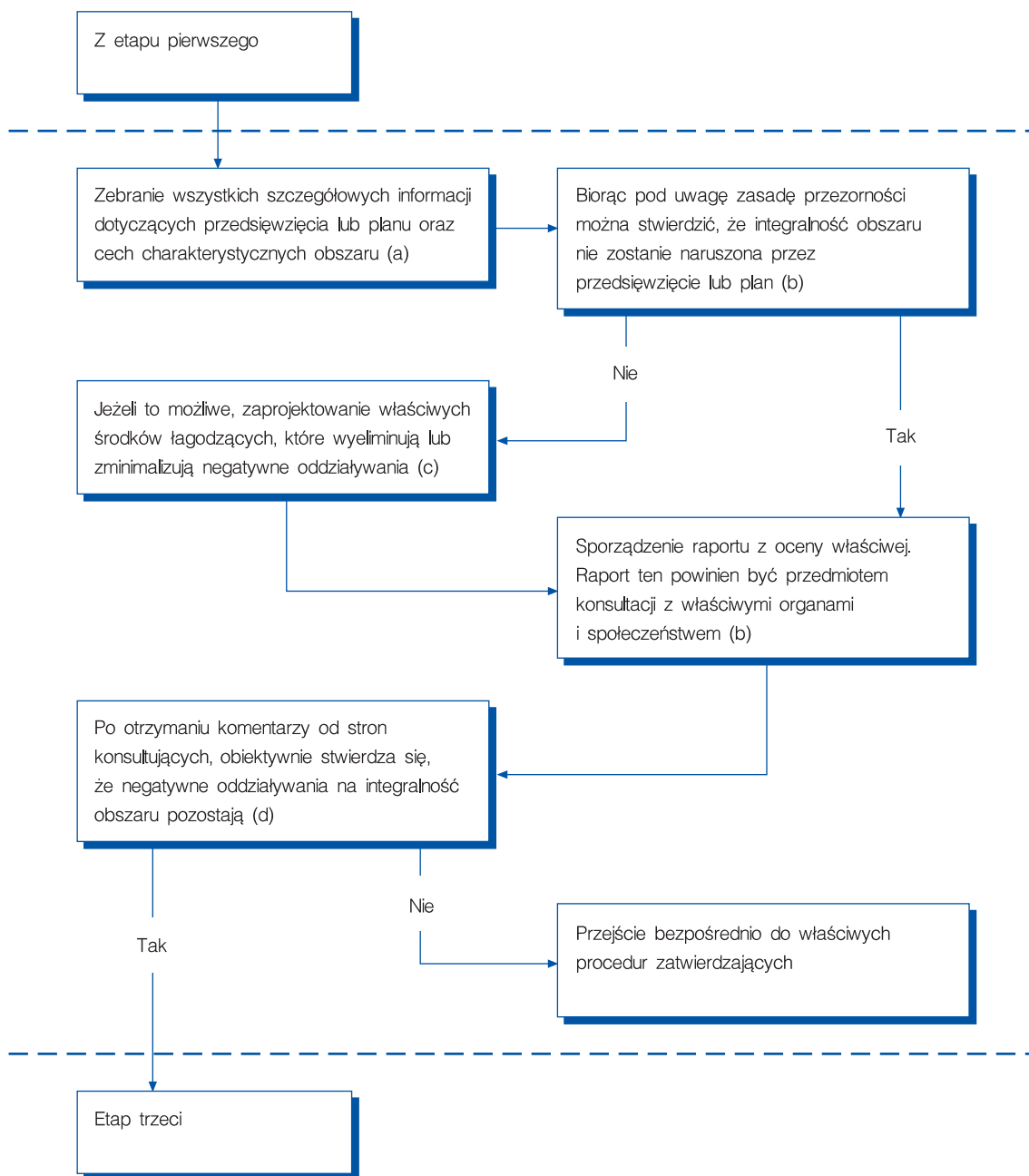
Kto wykonał ocenę?	Źródła danych	Poziom wykonanej oceny.	Gdzie udostępniono do wglądu pełne wyniki oceny?
Może to być kompetentny organ, inicjator przedsięwzięcia lub planu, względnie właściwy centralny lub regionalny organ administracji rządowej.	Obejmować będą badania terenowe, istniejące dane i konsultacje z właściwymi instytucjami.	Może to być analiza istniejących dokumentów i opracowań, kompletne studium ekologiczne itd. Wskazać stopień wiarygodności, który można przypisać wynikom oceny.	Wskazać daty i godziny, w których informacje będą udostępnione do wglądu, a także adresy i numery telefoniczne osób kontaktowych.

Wnioski podsumowujące

Wyjaśnić, w jaki sposób wyciągnięto generalny wniosek, że nie wystąpią znaczące oddziaływania na obszar Natura 2000.

Uwaga: Wzór tego formularza znajduje się w Aneksie 2.

Etap drugi: Ocena właściwa



Uwagi:

- Można tu wykorzystać informacje zebrane na etapie pierwszym, jednak wymagane będą również bardziej szczegółowe informacje (patrz rozdziały 3.2.2 i 3.2.3).
- Ocena ta musi zostać przeprowadzona zgodnie z zasadą przezroczności (patrz rozdział 3.2.4).
- Wymagane środki łagodzące powinny zostać określone przez kompetentny organ (patrz rozdział 3.2.5).
- Wykorzystać listę kontrolną przedstawioną w ramce 10.

Wyniki etapu drugiego:

**Ocena właściwa: Środki łagodzące (Tabela 3)
Raport oceny właściwej (Tabela 4)**



3.2. Etap drugi: Ocena właściwa

3.2.1. Wprowadzenie

Przeprowadzenie właściwej oceny oddziaływania na środowisko jest obowiązkiem kompetentnego organu. Jednak, jak już wyjaśniono we wprowadzeniu do tego opracowania, proces oceny będzie obejmował zebranie i rozpatrzenie informacji pochodzących od wielu zainteresowanych stron, włączając w to: inicjatorów przedsięwzięcia lub planu, krajowe, regionalne, lokalne organy ochrony przyrody, a także organizacje pozarządowe oraz zajmujące się tą tematyką. Tak jak w przypadku procesu OOS, właściwa ocena zazwyczaj będzie wiązała się z przedstawieniem przez inicjatora przedsięwzięcia lub planu stosownych informacji w celu rozpatrzenia ich przez kompetentny organ. Organ może użyć tych informacji jako podstawy do konsultacji z wewnętrznymi i zewnętrznymi ekspertami oraz innymi zainteresowanymi stronami. Kompetentny organ może także zlecić wykonanie własnych raportów, aby zapewnić możliwie największą wszechstronność i obiektywizm końcowej oceny. Informacje wymagane na tym etapie oceny zestawione są w Ramce 6.

Wpływ przedsięwzięcia lub planu (pojedynczo lub w powiązaniu z innymi przedsięwzięciami lub planami) na integralność obszaru Natura 2000 jest na tym etapie rozważany w kontekście celów ochrony obszaru oraz jego struktury i funkcji. Wytyczne Komisji odnośnie sieci Natura 2000 stwierdzają, że:

„Integralność obszaru obejmuje jego funkcje ekologiczne. Decyzja odnośnie tego czy podlega ona negatywnemu oddziaływaniu powinna koncentrować i ograniczyć się do celów ochrony obszaru” (MN2000, par. 4.6(3)).

3.2.2. Krok pierwszy: Wymagane informacje

Aby mieć pewność, że dostępne są wszystkie informacje niezbędne dla potrzeb wykonania właściwej oceny, proponuje się wykorzystanie listy kontrolnej przedstawionej w Ramce 6. W pozycjach, w których brak jest stosownej informacji lub pozostaje ona niedostępna, konieczne będzie dalsze postępowanie wyjaśniające. Pierwszym krokiem we właściwej ocenie jest zidentyfikowanie celów

ochrony obszaru oraz wskazanie tych aspektów przedsięwzięcia lub planu (pojedynczo lub w powiązaniu z innymi przedsięwzięciami lub planami), które będą wpływały na te cele. Konkretnie przykłady celów ochrony obszaru przedstawione są w Ramce 9. Cele te można zwykle znaleźć w standardowych formularzach danych obszaru Natura 2000 lub w planie zarządzania obszarem, jeśli taki istnieje.

Tam, gdzie istnieją luki w informacjach, konieczne jest uzupełnienie istniejących danych, zazwyczaj przez stosowne inwentaryzacje w terenie. Aby ułatwić osobom nie będącym specjalistami orientację w zakresie koniecznych badań terenowych w Aneksie 1 przedstawione zostały wskazówki odnośnie podstawowych badań ekologicznych, prognozowania oddziaływań oraz oceny istotności oddziaływania.

Ramka 6. Lista kontrolna informacji koniecznych dla oceny właściwej

Czy następujące informacje są znane lub dostępne?

✓/X

Informacje o przedsięwzięciu lub planie

Wszystkie cechy charakterystyczne przedsięwzięcia lub planu, które mogą oddziaływać na obszar

Całkowity zakres lub obszar objęty planem

Rozmiary i inne cechy przedsięwzięcia

Charakterystyki istniejących, proponowanych lub innych zatwierdzonych przedsięwzięć lub planów, które mogą powodować oddziaływan sprzężone lub skumulowane w powiązaniu z ocenianym przedsięwzięciem i w ten sposób oddziaływać na obszar

Planowane lub rozważane inicjatywy z zakresu ochrony przyrody, które prawdopodobnie wpłyną na status obszaru w przyszłości

Związek pomiędzy przedsięwzięciem lub planem a obszarem Natura 2000 (np. kluczowe odległości)

Wymagania informacyjne organu lub instytucji wydającej zezwolenie (np. OOS, SOOS)

Czy następujące informacje są znane lub dostępne?

✓/X

Informacje o obszarze

Powody wyznaczenia obszaru Natura 2000

Cele ochrony obszaru oraz czynniki, które wpływają na jego wartość przyrodniczą

Stan ochrony obszaru (właściwy lub inny)

Istniejące warunki wyjściowe obszaru

Kluczowe cechy wszystkich siedlisk z Aneksu I lub gatunków z Aneksu II występujących na obszarze

Fizyczna i chemiczna charakterystyka obszaru

Dynamika siedlisk, gatunków i ich ekologia

Elementy obszaru wrażliwe na zmiany

Kluczowe powiązania strukturalne i funkcjonalne, które tworzą i utrzymują integralność obszaru

Sezonowe wpływy na kluczowe siedliska z Aneksu I lub gatunki z Aneksu II występujące na obszarze

Inne zagadnienia ochronne istotne dla obszaru, włączając w to prawdopodobne przyszłe zmiany spowodowane procesami naturalnymi

W Ramce 7 przedstawiono listę proponowanych źródeł niektórych informacji wymaganych na tym etapie.



Ramka 7. Źródła kluczowych informacji

Standardowe formularze danych Natura 2000 oraz wszelkie istniejące plany ochrony.

Informacje ekologiczne zebrane na etapie rozpoznania.

Właściwe organy ochrony przyrody lub inne instytucje.

Odpowiednie plany, aktualne i historyczne mapy, istniejące materiały z badań geologicznych i hydrogeologicznych, istniejące dane z inwentaryzacji przyrodniczych, które mogą być udostępnione przez właścicieli gruntów, zarządzających obszarami lub organy ochrony przyrody.

Prognozy oddziaływania na środowisko, raporty z oceny właściwej oraz inna dokumentacja dotycząca podobnych planów lub przedsięwzięć ocenianych w przeszłości.

3.2.3 Krok drugi: Prognoza oddziaływania

Przewidywanie prawdopodobnych wpływów przedsięwzięcia lub planu na obszar Natura 2000 może być trudne, gdyż składniki tworzące strukturę i ekologiczne funkcje obszaru są dynamiczne i trudne do pomiaru. Prognoza wpływów powinna być wykonywana w ramach uporządkowanego i systematycznego podejścia,

w możliwie obiektywny sposób. Wymaga to identyfikacji rodzajów oddziaływań, które powszechnie dzieli się na: wpływy pośrednie i bezpośrednie; oddziaływania krótko- i długoterminowe; oddziaływania wynikające z budowy, eksploatacji i likwidacji oraz na wpływy izolowane, wzajemne i skumulowane. Ramka 8 przedstawia zakres dostępnych metod prognozowania oddziaływania.

Ramka 8. Metody prognozowania oddziaływania

Bezpośrednie pomiary np. pomiary powierzchni siedliska utraconego lub objętego wpływem mogą być wykorzystane do oszacowania relatywnych rozmiarów strat w populacjach gatunku, siedliskach i zbiorowiskach.

Schematy, sieci zależności, diagramy systemowe pozwalają ustalić łańcuchy oddziaływań wynikających z wpływów bezpośrednich. Te pośrednie (wtórne) wpływy są określane jako wpływy drugiego, trzeciego stopnia itd. zgodnie ze sposobem, w jaki są powodowane. Diagramy systemowe są bardziej elastyczne niż sieci zależności w przedstawianiu współzależności i szlaków oddziaływań.

Ilościowe modele predykcyjne dostarczają prognoz uzyskiwanych metodami algebraicznymi w oparciu o istniejące dane oraz założenia o sile i kierunku oddziaływań. Modele mogą być wykorzystywane do ekstrapolacji prognozowanych wyników, które są zgodne z danymi aktualnymi i tymi z przeszłości (analiza trendów, scenariusze, analogie wykorzystujące informacje z innych stosownych lokalizacji) oraz z intuicyjnym przewidywaniem. Normatywne podejście do modelowania polega na prognozowaniu wstecznym, rozpoczynającym się od pożądanego wyniku, tak aby ocenić, czy proponowane przedsięwzięcie może go osiągnąć. W powszechnym użyciu są modele przewidujące rozprzestrzenianie się zanieczyszczeń w powietrzu, erozję gleby, sedymentację w ciekach wodnych czy ubytek tlenu w zanieczyszczonych rzekach.

Geograficzne systemy informacyjne (GIS) mogą być stosowane do tworzenia modeli powiązań przestrzennych, np. nakładania warstw z warunkami brzegowymi, względnie do mapowania terenów wrażliwych czy lokalizacji traconych siedlisk. GIS są kombinacją komputerowej kartografii, gromadzenia informacji z map oraz systemu zarządzania bazami danych, która uwzględnia również takie cechy terenu, jak: sposób jego użytkowania czy nachylenie. GIS umożliwia szybkie wyświetlanie, łączenie i analizę przechowywanych zmiennych.

Informacje uzyskane w trakcie realizacji poprzednich podobnych projektów mogą być przydatne, szczególnie jeśli ustalono wstępnie prognozy ilościowe, a następnie zweryfikowano je w trakcie implementacji.

Opinie i stanowiska ekspertów mogą być formułowane na podstawie poprzednich doświadczeń i konsultacji.

3.2.4. Krok trzeci: Cele ochrony

Po zidentyfikowaniu oddziaływań przedsięwzięcia lub planu i prognozie ich rozmiarów, konieczna jest ocena,

czy będą one wywierać negatywne oddziaływanie na integralność obszaru definiowaną w nawiązaniu do celów ochrony i statusu obszaru. Przykłady celów ochrony przedstawione są w Ramce 9.

Ramka 9. Przykłady celów ochrony

Dla strumienia na podłożu wapiennym: w roślinności rosnącej w korycie cieku powinny dominować określone gatunki; przepływy powinny być wystarczające do zachowania naturalnych procesów zachodzących w rzece. Przepływy wiosenne powinny być zachowane; dno cieku powinno pozostać żwirowe.

Dla obszaru estuarium: utrzymanie cech estuarium wraz z towarzyszącą florą i fauną w korzystnych warunkach.

Dla obszaru nadmorskiego: utrzymanie w korzystnych warunkach elementów o znaczeniu wspólnotowym z dopuszczeniem naturalnych zmian. Elementy te to m.in. roślinność plaż kamienistych oraz laguny (w obrębie projektowanego specjalnego obszaru ochrony siedlisk SOOS), który jest jednocześnie Obszarem Specjalnej Ochrony Ptaków (OSOP).

Dla obszaru morskiego: zapewnienie, że nie wystąpią straty w powierzchni obszaru wymagającego ochrony względnie zmiany w strukturze, bioróżnorodności lub wzorcu rozmieszczenia szczególnie wrażliwych zbiorowisk.

Dla obszaru słonowodnej laguny: utrzymanie laguny w korzystnych warunkach w odniesieniu do występowania na obszarze zbiorowisk gatunków kluczowych (przy uwzględnieniu naturalnych zmian).

Przy wykonywaniu koniecznych ocen należy stosować zasadę przezorności, a sama ocena powinna koncentrować się na obiektywnym i popartym dowodami stwierdzeniu, że nie wystąpią negatywne oddziaływania na integralność obszaru Natura 2000. Tam, gdzie stwierdzenie takie nie jest możliwe, należy przyjąć założenie, że wystąpią negatywne oddziaływania. Na podstawie zebranych informacji oraz prognoz odnośnie zakresu zmian, które

mogą wyniknąć na różnych etapach realizacji przedsięwzięcia lub planu (budowa, funkcjonowanie i wyłączenie z eksploatacji), powinno być już możliwe wypełnienie listy kontrolnej integralności obszaru (Ramka 10).

Na podstawie listy kontrolnej w Ramce 10 powinno być możliwe ustalenie, czy przedsięwzięcie lub plan (pojedynczo lub w powiązaniu z innymi przedsięwzięciami

Ramka 10. Lista kontrolna integralności obszaru

Cele ochrony

Czy przedsięwzięcie lub plan może potencjalnie:

spowodować opóźnienia w osiągnięciu celów ochrony obszaru?

tak/nie

przerwać proces osiągania celów ochrony obszaru?

zaburzać równowagę, rozmieszczenie i zagęszczenie kluczowych gatunków, które są wskaźnikami właściwego stanu ochrony obszaru?

zaburzyć działanie czynników sprzyjających utrzymaniu właściwego stanu ochrony obszaru?



Inne wskaźniki

Czy przedsięwzięcie lub plan może potencjalnie:

tak/nie

spowodować zmiany w decydujących aspektach (np. równowaga biogenów), determinujących funkcjonowanie obszaru jako siedlisko lub ekosystem?

zmienić dynamikę stosunków (np. pomiędzy glebą a wodą albo pomiędzy roślinami a zwierzętami), które definiują strukturę i/lub funkcję obszaru?

zakłócić przewidywane lub spodziewane naturalne zmiany w obrębie obszaru (takie jak: dynamika wód lub skład chemiczny)?

zredukować obszar występowania kluczowych siedlisk?

zredukować liczebność populacji kluczowych gatunków?

naruszyć równowagę pomiędzy kluczowymi gatunkami?

zmniejszyć różnorodność obszaru?

spowodować zaburzenia, które wpłyną na wielkość populacji, zagęszczenie lub równowagę pomiędzy kluczowymi gatunkami?

spowodować fragmentację?

spowodować utratę lub redukcję kluczowych cech (np. pokrycie terenu roślinnością drzewiastą, ekspozycja na pływy, coroczny zalew itd.)

lub planami), będzie miał niekorzystny wpływ na integralność obszaru. Przykłady wpływów na integralność obszaru są przedstawione w Ramce 11. Jeżeli na tym etapie brakuje informacji lub dowodów, należy przyjąć, że negatywne wpływy wystąpią. To rozstrzygnięcie powinno zostać zapisane i przedsta-

wione w raporcie (wzór macierzy dokumentacji oceny przedstawiony jest w Tabeli 4). Tam, gdzie nie można wykazać, że negatywne oddziaływania nie wystąpią, konieczne jest opracowanie środków łagodzących w celu uniknięcia, jeżeli to możliwe, jakichkolwiek negatywnych efektów.

Ramka 11. Studium przypadków: Niekorzystne oddziaływania na integralność obszaru

Pobór wody ze strumienia na podłożu wapiennym: W tym przypadku organ ochrony środowiska stwierdził, że nie można wykluczyć potencjalnych niekorzystnych oddziaływań na integralność obszaru, biorąc pod uwagę trudności przy ustaleniu, czy istniejące (w momencie oceny) niesprzyjające warunki dla zbiorowisk roślinnych spowodowane były zmianami naturalnymi, czy poborem wody. W procesie oceny kluczową rolę odegrała tutaj zasada przezorności.

Rozbudowa przemysłowa: W tym przypadku negatywne oddziaływania określono przez pryzmat statusu terenu będącego OSO oraz obszarem chronionym Konwencją Ramsarską i krajowymi formami ochrony przyrody. Integralność obszaru została wyrażona w powiązaniu z powierzchnią terenu, która zostałaby utracona, a także z oddziaływaniami na ptaki, główne zależności ekologiczne obszaru oraz wpływem na bezkręgowce. Przykład ten pokazuje wagę zrozumienia struktury i funkcji obszaru oraz dynamiki najważniejszych procesów kształtujących wzajemne powiązania pomiędzy gatunkami i siedliskami.

Rozbudowa basenów portowych: Ustalono, że planowane pojedyncze przedsięwzięcie na obszarze estuarium nie powinno w sposób znaczący negatywnie oddziaływać na priorytety ochrony przyrody obszaru, jakkolwiek spodziewano się wystąpienia pewnych szkodliwych skutków. Organ odpowiedzialny za ochronę przyrody, zaniepokojony postępującym niszczeniem występujących lokalnie typów siedlisk, podtrzymał swój sprzeciw w stosunku do przedsięwzięcia, opierając się na zasadzie przezorności.

Rozbudowa infrastruktury portowej: Krajowa agencja ochrony przyrody stwierdziła, że w przypadku rozpatrywanej lokalizacji nie ma wystarczającej informacji o reżimie sedymentacji w strefie pływów, aby określić, czy jakakolwiek zmiana w tym reżimie spowoduje negatywne oddziaływanie na integralność obszaru jako całości. Ryzyko negatywnego oddziaływania na integralność obszaru było wystarczająco duże, aby zażądać wprowadzenia środków łagodzących oddziaływania i prowadzenia monitoringu. Jest to kolejny przykład dużego znaczenia zasady przezorności.

3.2.5. Krok czwarty: Środki łagodzące

Środki łagodzące powinny być oceniane w świetle negatywnych oddziaływań, które prawdopodobnie będą efektem realizacji rozpatrywanego przedsięwzięcia lub planu (pojedynczo lub w powiązaniu z innymi przedsięwzięciami lub planami). Wymagany poziom ograniczenia oddziaływań jest określany przez kompetentny organ administracji, z uwzględnieniem sugestii organów ochrony przyrody oraz organizacji pozarządowych, jak również inicjatorów przedsięwzięcia lub planu (przykłady środków łagodzących dla konkretnych projektów przedstawione zostały w Ramce 12). Przy wyborze środków łagodzących należy zawsze dążyć do stosowania działań o najwyższym priorytecie w hierarchii minimalizacji (tj. eliminować oddziaływania u źródła), zgodnie z wyjaśnieniami w rozdziale 2.6 niniejszych wytycznych.

Aby ocenić środki łagodzące, należy wykonać następujące zadania:

- wyszczególnić wszystkie proponowane środki (np. ekrany akustyczne, nasadzenia drzew);

- wyjaśnić, w jaki sposób środki te wyeliminują niekorzystne oddziaływania na obszar;
- wyjaśnić, w jaki sposób środki te zredukują niekorzystne oddziaływania na obszar.

Następnie, dla wszystkich wymienionych środków łagodzących, należy:

- podać informacje odnośnie tego, w jaki sposób i przez kogo będą one zapewnione i wdrażane;
- przedstawić dane na temat stopnia pewności, co do skuteczności zastosowanych środków;
- przedstawić terminarz określający kiedy środki te zostaną wdrożone w ramach danego przedsięwzięcia lub planu;
- przedstawić informacje, w jaki sposób środki łagodzące będą monitorowane oraz jak zostanie skorygowana ich ewentualna nieskuteczność.

W tabeli 3 przedstawiono wzór macierzy oceny środków łagodzących jako sposobu prezentacji powyższych informacji.

Ramka 12. Studia przypadku: Łagodzenie

Budowa drogi i linii kolejowej przebiegającej przez suche siedliska: W tym przypadku środki łagodzące obejmowały odpowiedni harmonogram prac budowlanych, który miał na celu uniknięcie lub zredukowanie niepokoju fauny oraz zniszczenia gniazd i schronień. Przewidywał on również instalację ekranów zapobiegających zderzeniom z ptakami, kolizjom i porażeniom prądem elektrycznym. Rekomendacje obejmowały także bardziej rygorystyczne podejście do planowania przestrzennego, w celu ograniczenia oddziaływań indukowanych w otaczającym terenie.

Budowa kolei w terenie górzystym: W tym przypadku wykonawca został zobowiązany do przedłożenia planu zarządzania ruchem turystycznym, zawierającego zatwierdzony plan monitoringu, w celu eliminacji negatywnych oddziaływań.

Rozbudowa doków rzecznych: W miejscach pogłębienia kanału oraz budowy nabrzeża na obszarach nadrzecznych zaproponowano monitoring oceniający skuteczność środków łagodzących, w celu zapewnienia powtórnego zasiedlenia terenu przez bezkręgowce.

Rozbudowa przemysłowa: W przypadku grupy większych przedsięwzięć łagodzenie obejmowało zmianę harmonogramu prac budowlanych i opracowanie kodeksu dobrej praktyki budowlanej w celu unikania lub ograniczenia wstępu na obszar chroniony i płożenia ptaków. Główne miejsce robót i pracujący tam robotnicy zostało zasłonięte, tak aby było niewidoczne dla ptaków zależnych od obszaru Natura 2000.

Tabela 3. Ocena właściwa: Środki łagodzące

Lista środków przewidywanych do wprowadzenia.	Wyjaśnienie, w jaki sposób środki te wyeliminują negatywne oddziaływania na integralność obszaru.	Wyjaśnienie, w jaki sposób środki te zredukują negatywne oddziaływania na integralność obszaru.	Dostarczenie informacji, w jaki sposób będą one wdrażane i przez kogo.
(i)	Przedstawić szczegóły dotyczące łagodzenia, objaśnić czynniki minimalizujące niekorzystne oddziaływania.		Tu można przedstawić szczegóły prawnie wiążących uzgodnień, które powinny zostać sfinalizowane przed wydaniem zezwolenia na realizację przedsięwzięcia lub planu.
(ii)			
(iii)			
Lista środków łagodzących (jak wyżej)	Określenie stopnia pewności w odniesieniu do skuteczności zastosowanych środków.	Przedstawienie terminarza określającego, kiedy środki te będą wdrażane w ramach przedsięwzięcia lub planu.	Przedstawienie proponowanego programu monitoringu oraz sposobu reakcji w sytuacji nieskuteczności środków łagodzących.
(i)	W tym miejscu można przedstawić dowody z innych przedsięwzięć lub planów, względnie opinie kompetentnych organów ochrony przyrody.	Niektóre środki łagodzące mogą być włączone w projekt przedsięwzięcia lub planu. W niektórych przypadkach będą to dodatkowe działania, które powinny być wdrożone albo przed wydaniem zezwolenia na realizację przedsięwzięcia lub planu, albo możliwie jak najszybciej po uzyskaniu zezwolenia.	Zabezpieczenie wdrożenia programu monitoringu wraz korektą ewentualnych jego braków może być przedmiotem prawnie wiążących uzgodnień, które powinny zostać sfinalizowane przed wydaniem zezwolenia na realizację przedsięwzięcia lub programu.
(ii)			
(iii)			

Uwaga: Wzór tego formularza znajduje się w Aneksie 2.

3.2.6. Wyniki

Zgodnie z najlepszą praktyką, po zakończeniu procesu oceny właściwej, kompetentny organ administracji powinien sporządzić raport oceny właściwej, który:

- opisuje przedsięwzięcie lub plan wystarczająco szczegółowo, aby opinia publiczna zrozumiała jego rozmiar, skalę i cele;
- opisuje podstawowe warunki panujące na obszarze Natura 2000;
- identyfikuje niekorzystne oddziaływania przedsięwzięcia lub planu na obszar Natura 2000;
- wyjaśnia, w jaki sposób efekty te będą eliminowane poprzez stosowanie działań łagodzących;

- przedstawia terminarz oraz wskazuje mechanizmy zapewniające wdrożenie monitoringu skuteczności środków łagodzących.

Raport z oceny właściwej powinien zostać przekazany do konsultacji kompetentnym organom ochrony przyrody oraz społeczeństwu. Wzór raportu przedstawiony jest w Tabeli 4.

Jeżeli, po zakończeniu konsultacji i pomimo planowanego zastosowania środków łagodzących, kompetentny organ uzna, że negatywne oddziaływania nadal występują, wtedy dane przedsięwzięcie lub plan nie może być dalej rozpatrywane, aż do momentu ukończenia trzeciego etapu oceny i obiektywnego stwierdzenia, że brak jest rozwiązań alternatywnych.

Tabela 4. Praktyczny przykład raportu oceny właściwej dla turbiny wiatrowej (przedsięwzięcie)

Ocena oddziaływania przedsięwzięcia lub planu na integralność obszaru

Opis elementów przedsięwzięcia lub planu (pojedynczo lub w powiązaniu z innymi przedsięwzięciami lub planami), które prawdopodobnie spowodują znaczące oddziaływania na obszar (na podstawie oceny rozpoznania).	<i>Przedsięwzięcie obejmowało budowę pięciu turbin wiatrowych oraz urządzeń pomocniczych na wzgórzu przyległym do obszaru Natura 2000. Turbiny wiatrowe znajdowały się w korytarzu przelotu wiodącym do jednego z największych na tym terenie zimowych noclegowisk określonego gatunku ptaka o znaczeniu międzynarodowym. Prawdopodobne znaczące wpływy obejmowały możliwość kolizji ptaków oraz ich odstraszenia.</i>
Przedstawienie celów ochrony obszaru.	<i>Utrzymanie właściwego stanu ochrony obszaru jako miejsca największych koncentracji danego gatunku ptaka (9% krajowej populacji).</i>
Opis oddziaływania przedsięwzięcia lub planu na kluczowe gatunki oraz siedliska. Wskazanie obszarów niepewności i braków w informacji.	<i>Istniała znacząca różnica zdań w zakresie dostępnych dowodów naukowych dotyczących prawdopodobieństwa kolizji ptaków z turbinami wiatrowymi. Ocena została oparta na oszacowaniu ryzyka. Z uwagi na małą liczbę solidnych dowodów zastosowano zasadę przezorności i negatywne oddziaływanie uznano za prawdopodobne.</i>
Opis możliwego oddziaływania przedsięwzięcia lub planu (np. poprzez utratę powierzchni siedliska, uciążliwości, zakłócenia, zmiany chemiczne, zmiany hydrologiczne i geologiczne itd.) na integralność obszaru (zdeteterminowaną strukturą, funkcją i celami ochrony). Wskazanie obszarów niepewności i braków w informacji.	<i>Potencjalne kolizje, szczególnie w przypadku młodocianych i niedojrzałych ptaków, mogą spowodować spadek liczebności populacji. Hałas turbin może również powodować płoszenie – szczególnie znaczące w okresie lęgowym, co także może prowadzić do zmniejszenia liczebności populacji lęgowej.</i>
Opis działań łagodzących planowanych do wprowadzenia w celu wyeliminowania lub zredukowania negatywnego oddziaływania na integralność obszaru. Wskazanie obszarów niepewności i braków w informacji.	<p><i>Rozważane działania łagodzące zawierały:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> ■ obniżenie wysokości posadowienia turbin; ■ ponowne zaprojektowanie rozmieszczenia turbin; ■ zwiększenie odległości pomiędzy turbinami. <p><i>Skuteczność tych działań została uznana za niepewną w końcowej ocenie oddziaływania przedsięwzięcia na obszar Natura 2000.</i></p>

Wyniki konsultacji

Nazwa organu lub instytucji konsultującej.	Podsumowanie stanowiska
Krajowy organ ochrony przyrody	<i>Nie można uznać, że przedsięwzięcie nie spowoduje negatywnych oddziaływań.</i>
Organizacja pozarządowa o zasięgu ogólnokrajowym działająca na rzecz ochrony przyrody	<i>Przedsięwzięcie to może w dłuższej perspektywie czasowej spowodować utratę walorów przyrodniczych przesądzających o potrzebie ochrony obszaru i nie należy wyrażać zgody na jego realizację.</i>
Lokalna organizacja pozarządowa działająca na rzecz ochrony przyrody	<i>Jest to obszar o narodowym i międzynarodowym znaczeniu dla ochrony przyrody. Przedsięwzięcie to prawdopodobnie zmniejszy wartość przyrodniczą obszaru, a zatem nie powinien zostać wyrażona zgoda na jego realizację.</i>
Krajowe stowarzyszenie operatorów energii wiatrowej	<i>Nie ma dowodów na to, że turbiny wiatrowe w ogóle oddziałują na ptaki, jak również na to, że kolizje będą stanowić jakiegokolwiek zagrożenie dla ptaków.</i>

Uwaga: Wzór niniejszego formularza znajduje się w Aneksie 2.



3.3. Etap trzeci: Ocena rozwiązań alternatywnych

3.3.1. Wprowadzenie

Na tym etapie oceny badane są alternatywne metody realizacji przedsięwzięcia lub planu, które w miarę możliwości, pozwalają na uniknięcie jakichkolwiek negatywnych wpływów na integralność obszaru Natura 2000. Proces ten jest przedstawiony na diagramie oceny rozwiązań alternatywnych. Zanim przedsięwzięcie lub plan, który może negatywnie wpływać na obszar Natura 2000 (pojedynczo lub w powiązaniu z innymi przedsięwzięciami lub planami) będzie mógł być dalej rozpatrywany, należy obiektywnie wykazać, że nie istnieje rozwiązanie alternatywne. MN2000 stanowi, że

to „kompetentne organy krajowe powinny dokonać koniecznego porównania pomiędzy rozwiązaniami alternatywnymi„ (par. 5.3.1). MN2000 stwierdza również, że „dlatego na tym etapie inne kryteria oceny, takie jak kryteria gospodarcze, nie mogą być postrzegane za uchylające kryteria ekologiczne.” Badanie rozwiązań alternatywnych wymaga zatem, **aby cele ochrony i status obszaru Natura 2000 przeważały nad jakimikolwiek rozważaniami dotyczącymi kosztów, opóźnień lub innych aspektów rozwiązania alternatywnego.** Dlatego kompetentny organ nie powinien ograniczać rozważań wyłącznie do rozwiązań alternatywnych sugerowanych przez inicjatora przedsięwzięcia lub planu. Na państwie członkowskim spoczywa odpowiedzialność za rozpatrzenie rozwiązań alternatywnych, które mogą być zlokalizowane nawet w innych regionach lub państwach.

Ramka 13. Studia przypadku: Ocena rozwiązań alternatywnych

Prace przeciwpowodziowe na obszarze nadmorskim. W związku z planem ochrony przeciwpowodziowej wymagającym budowy wału z gruntów spoistych oraz innych prac, rozważane były trzy alternatywne grupy rozwiązań:

1. kontynuacja obecnego gospodarowania (rozwiązanie nietrwałe, ponieważ wał ochronny jest osłabiany, co zagraża obszarowi Natura 2000);
2. wariant zerowy / niepodejmowanie żadnych działań (nie do przyjęcia, gdyż spowodowałoby utratę gatunków, dla ochrony których obszar został wyznaczony);
3. utrzymywanie linii brzegowej poprzez uzupełnianie krawędzi kamienistej plaży (wariant kosztowny i prawdopodobnie w dłuższej perspektywie nietrwały).

Rozwiązania alternatywne były badane z punktu widzenia skutków dla obszaru Natura 2000, a ponieważ wszystkie zostały uznane za nieodpowiednie, zaakceptowano propozycję budowy silnej ochrony inżynierijnej.

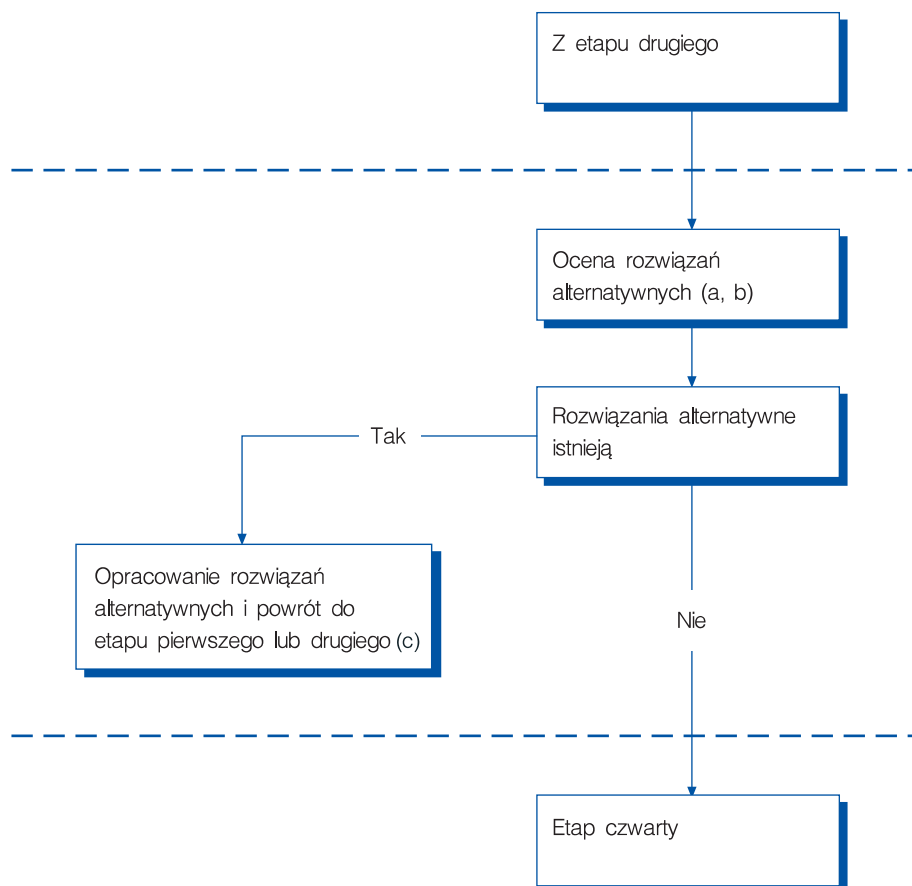
Przedsięwzięcia związane z gospodarowaniem zasobami wodnymi na obszarze półpustynnym: w celu identyfikacji rozwiązań alternatywnych wykonano SOOŚ planów nawodnień i poprawy stosunków wodnych.

Opierając się na ocenie skutków rozwiązań alternatywnych dla obszaru Natura 2000, stwierdzono iż należy dokładniej rozważyć możliwości dywersyfikacji dochodów nie wymagające nawodnień. Nie można zatem stwierdzić, że brak jest rozwiązań alternatywnych.

Przedsięwzięcie z zakresu odprowadzania ścieków: w danym przypadku poddano ocenie 10 alternatywnych lokalizacji oczyszczalni ścieków, opierając się na ich relatywnym oddziaływaniu na obszar Natura 2000.

Przedsięwzięcie drogowe: ocenione rozwiązania alternatywne obejmowały wyznaczanie przebiegu tras, prostowanie, różne szerokości jezdni oraz opcje jedno- lub dwujezdniowe. Ponieważ istniały alternatywne przebiegi trasy, pozbawione negatywnych oddziaływań na obszar Natura 2000, uznano, że nie można stwierdzić braku rozwiązań alternatywnych.

Etap trzeci: Ocena rozwiązań alternatywnych



Uwagi

- (a) Rodzaje rozwiązań alternatywnych – patrz część 3.3.2.
- (b) Ocena rozwiązań alternatywnych – patrz. część 3.3.3 oraz Ramka 14.
- (c) Powrót to etapu pierwszego w celu przeanalizowania rozwiązań alternatywnych, które są nowymi przedsięwzięciami lub planami, względnie do etapu drugiego, jeżeli rozwiązania alternatywne polegają na zmianach obecnego przedsięwzięcia lub planu.

Wyniki etapu trzeciego: Macierz oceny rozwiązań alternatywnych

(Tabela 5)

Raport oceny rozwiązań alternatywnych

(Tabela 6)

**Macierz uzasadnienia oceny
(rozwiązania alternatywne)**

(Tabela 7)



3.3.2. Krok pierwszy: Identyfikacja rozwiązań alternatywnych

Pomimo że to kompetentny organ administracji jest zobowiązany do rozważenia, czy istnieją rozwiązania alternatywne, decyzja ta, do pewnego stopnia, będzie zależeć od informacji przedstawionych przez inicjatora przedsięwzięcia lub planu. Pierwszym krokiem w ocenie tego, czy alternatywne rozwiązania istnieją, jest identyfikacja celów przedsięwzięcia lub planu przez kompetentny organ administracji. W ten sposób już na wstępie można zidentyfikować określony zakres alternatywnych sposobów osiągnięcia celów przedsięwzięcia lub planu. Następnie, rozwiązania te mogą być przedmiotem oceny w zakresie ich możliwego oddziaływania na cele ochrony obszaru Natura 2000.

Decydujące znaczenie dla oceny rozwiązań alternatywnych ma uwzględnienie oceny wariantu polegającego na niepodejmowaniu przedsięwzięcia lub planu.

Możliwe rozwiązania alternatywne mogą obejmować wariantowanie:

- lokalizacji lub przebiegu;
- skali lub wielkości;
- sposobów osiągania celów (np. zarządzanie popytem);

- metod budowy (np. „ciche palowanie”);
- metod funkcjonowania;
- metod likwidacji po zakończeniu eksploatacji przedsięwzięcia;
- harmonogramu i skali czasowej przedsięwzięcia (np. prace sezonowe).

Dla każdego z rozwiązań należy sporządzić opis wraz ze wskazaniem, w jaki sposób zostało ono ocenione. Po rozpoznaniu wszystkich potencjalnych rozwiązań, należy ocenić je pod kątem ich relatywnego wpływu na obszary Natura 2000.

3.3.3. Krok drugi: Ocena rozwiązań alternatywnych

Zadania, które powinny być wykonane przy ocenie rozwiązań alternatywnych, przedstawione są w Ramce 14. Użytecznym narzędziem identyfikacji i oceny wariantów alternatywnych może być macierz oceny rozwiązań alternatywnych, której praktyczny przykład przedstawiono w Tabeli 5. Wypełnioną macierz można również wykorzystać do przedstawienia wyników oceny zainteresowanym stronom. W Tabeli 6 przedstawiono przykład raportu z oceny rozwiązań alternatywnych, który można użyć do udokumentowania i oceny rozważanych rozwiązań alternatywnych.

Ramka 14. Jak oceniać rozwiązania alternatywne

Konsultacje z właściwymi organami i innymi instytucjami.

Wykorzystanie informacji zebranych na etapie rozpoznania i oceny właściwej niniejszej procedury.

Identyfikacja i charakterystyka kluczowych celów przedsięwzięcia lub planu.

Rozpoznanie wszystkich alternatywnych sposobów realizacji celów przedsięwzięcia lub planu.

Przedstawienie możliwie najpełniejszej informacji, wskazanie braków w informacjach oraz przedstawienie źródeł danych.

Analiza każdego wariantu alternatywnego w świetle tych samych kryteriów, które zastosowano w trakcie oceny właściwej, aby ocenić wpływ proponowanego przedsięwzięcia lub planu na cele ochrony obszaru.

Zastosowanie zasady przezorności przy ocenie rozwiązań alternatywnych.

3.3.4. Wyniki

Po przeprowadzeniu oceny rozwiązań alternatywnych, należy udokumentować konsultacje z właściwymi organami i innymi instytucjami, podając ich stanowiska, uzasadnienia ocen poszczególnych rozwiązań (tj. negatywne, pozytywne lub neutralne), a także dane dotyczące osoby, która wykonała ocenę. Wzór formularza dowodów z oceny rozwiązań alternatywnych przedstawiony jest w Tabeli 7. Celem oceny jest ustalenie, czy obiektyw-

nie można wykazać lub nie, że nie istnieją rozwiązania alternatywne. Jeżeli zostały zidentyfikowane rozwiązania alternatywne, które wyeliminują negatywne oddziaływania na obszar lub je zredukują, wtedy konieczna będzie ocena ich możliwych oddziaływań przez wznowienie, odpowiednio, oceny etapu pierwszego lub drugiego. Jeśli jednak można w sposób uzasadniony i obiektywny stwierdzić, że brak jest wariantów alternatywnych, wtedy niezbędne stanie się przejście do etapu czwartego przedstawionej tu metody oceny.

Tabela 5. Praktyczny przykład macierzy oceny rozwiązań alternatywnych dla przedsięwzięcia drogowego

<i>Ocena rozwiązań alternatywnych</i>		
Opis i cele przedsięwzięcia lub planu	Alternatywa polegająca na niepodejmowaniu przedsięwzięcia (wariant zerowy)	
<i>Celem przedsięwzięcia jest połączenie centrum peryferyjnego regionu z krajową siecią drogową (przedsięwzięcie finansowane z transportowego programu operacyjnego w ramach funduszy strukturalnych UE). Przedsięwzięcie polega na budowie 5-kilometrowego odcinka dwujezdniowej drogi wzdłuż istniejącego korytarza drogowego.</i>	<i>Istniejąca jednojezdniowa droga jest niewystarczająca dla korzystających z niej aktualnie pojazdów ciężarowych ze względu na nieodpowiednią szerokość, trasę przebiegu i stan techniczny. Bez nowej jezdni stan istniejącej drogi prawdopodobnie pogorszy się, a zmniejszona przepustowość będzie powodować opóźnienia i przyczyniać się do wzrostu liczby wypadków drogowych.</i>	
Przewidywane niekorzystne oddziaływania przedsięwzięcia lub planu na obszar Natura 2000 wynikające z oceny właściwej		
<i>Obszar Natura 2000 jest pozostałością olsu (<i>Alnion glutinoso-incanae</i>), siedliska priorytetowego wymienionego w Aneksie I Dyrektywy Siedliskowej. Przedsięwzięcie drogowe spowoduje przełożenie koryta rzeki przepływającej przez las, a także utratę znaczącej liczby drzew i części siedliska. Przełożenie koryta rzeki będzie miało niekorzystny wpływ na lustro wody i reżim wodny, które charakteryzują to siedlisko. Utrata drzew i zmniejszenie powierzchni siedliska zwiększy wrażliwość lasu na dalsze zagrożenia.</i>		
<i>Porównanie z wybranym wariantem przedsięwzięcia lub planu</i>		
Możliwe rozwiązania alternatywne	Określenie, w jaki sposób zostały ocenione rozwiązania alternatywne	Opis względnych wpływów na cele ochrony obszaru Natura 2000 (mniej lub bardziej niekorzystne oddziaływania)
<i>Alternatywne lokalizacje / trasy</i>		
Wariant alternatywny nr 1		
Wariant południowy trasy, omijający rzekę, ale przecinający las	Ocena inicjatora przedsięwzięcia oparta na przewidywanych opóźnieniach i dodatkowych kosztach – brak szczegółowej oceny oddziaływania na las.	Pomimo uniknięcia przełożenia koryta rzeki, ciągle pozostają negatywne oddziaływania spowodowane utratą siedliska i fragmentacją.
Wariant alternatywny nr 2		
Wariant południowy trasy, omijający las	Ocena inicjatora przedsięwzięcia oparta na przewidywanych opóźnieniach i dodatkowych kosztach.	Brak bezpośrednich niekorzystnych oddziaływań. Jednak rozwiązanie wpływa na plany umożliwienia w przyszłości sukcesji lasu na przylegające od południa tereny rolnicze.
Wariant alternatywny nr 3		
Północna trasa przebiegająca w dużo większej odległości od lasu	Ocena inicjatora przedsięwzięcia oparta na przewidywanych opóźnieniach i dodatkowych kosztach, wpływach na fragmentację użytków rolnych oraz obszary o walorach archeologicznych.	W ocenie zleconej przez organizację pozarządową stwierdzono brak bezpośrednich lub pośrednich niekorzystnych oddziaływań na obszar Natura 2000.



Alternatywne rozmiary i skala

Wariant alternatywny nr 1

Zmniejszenie szerokości jezdni na odcinku, który przecina las

Ocena odwołująca się do zmniejszonego zajęcia terenu. Ocena w raporcie o oddziaływaniu na środowisko podana do publicznej wiadomości wraz z planami przedsięwzięcia.

Ocena organizacji pozarządowej wykazuje, że negatywne oddziaływania utrzymają się z powodu wycinki drzew, utraty siedliska oraz możliwości wiatrolomu.

Wariant alternatywny nr 2

Nieznaczne wyprostowanie, tak aby przenieść odcinek przecinający las nieco na północ w celu ominięcia drzewostanu

Ocena oddziaływania wykonana przez inicjatora przedsięwzięcia obejmowała likwidację zabudowań mieszkalnych, konieczną w przypadku prostowania trasy. Ocena w raporcie o oddziaływaniu na środowisko podana do publicznej wiadomości wraz z planami przedsięwzięcia.

Ocena organizacji pozarządowej sugerowała zmniejszenie bezpośrednich negatywnych oddziaływań na obszar. Jednak pozostała ewentualność wiatrolomu, jak również możliwość wystąpienia w trakcie prac budowlanych niekorzystnych oddziaływań, spowodowanych zakłóceniami i pracami ziemnymi, które mogą okresowo naruszyć reżim wodny.

Alternatywne sposoby realizacji celów (np. zarządzanie popytem)

Wariant alternatywny nr 1

Aktywne działania wspomagające przenoszenie transportu towarowego na istniejącą sieć kolejową

Ocenił pod kątem celów przedsięwzięcia.

Brak bezpośrednich lub pośrednich niekorzystnych wpływów na obszar Natura 2000.

Wnioski z oceny rozwiązań alternatywnych

Proponowany zakres rozwiązań alternatywnych został rozpatrzony przez kompetentny organ, który w tym przypadku jest równocześnie inicjatorem przedsięwzięcia. Rozwiązania, które były przedmiotem oceny, w różnym stopniu oddziałują na obszar Natura 2000. Niektóre z wariantów wstępnie odrzuconych przez inicjatorów przedsięwzięcia ze względu na koszty i opóźnienia, oddziałują na obszar Natura 2000 w mniejszym stopniu lub w ogóle. Dlatego nie można obiektywnie stwierdzić, że brak jest rozwiązań alternatywnych.

Uwaga 1. Wzór tej macierzy przedstawiony jest w Aneksie 2.

Uwaga 2. Przykład ten nie obejmuje wszystkich typów rozwiązań alternatywnych ze wzorcu macierzy na końcu tego raportu, ponieważ przedstawiono tutaj tylko rzeczywiście rozważane rozwiązania alternatywne.

Tabela 6. Sprawozdanie z oceny rozwiązań alternatywnych

Opis rozwiązania alternatywnego, które wyeliminuje lub zminimalizuje znaczące oddziaływania na obszar Natura 2000.

Wyjaśnienie, dlaczego proponowany wariant przedsięwzięcia lub planu jest preferowany w stosunku do innych ocenianych rozwiązań alternatywnych.

Może on obejmować ponowną ocenę przedsięwzięcia lub planu w oparciu o kryteria zastosowane na etapie drugim procedury przedstawionej w niniejszych wytycznych.

Powinno opierać się na relatywnej ocenie efektów dla obszaru Natura 2000, np. czy wariant będzie powodował silniejsze czy słabsze niekorzystne oddziaływania na obszar.

Przedstawienie generalnego sprawozdania wyjaśniającego, dlaczego ustalono, że w tym przypadku nie występują rozwiązania alternatywne, które pozwoliłyby uniknąć pogorszenia wartości przyrodniczej obszaru Natura 2000.

Sprawozdanie to powinno zawierać odniesienia do uzasadnienia oceny oraz opinii właściwego organu ochrony przyrody i kompetentnego organu administracji.

Uwaga: Wzór sprawozdania przedstawiony jest w Aneksie 2.

Tabela 7. Macierz uzasadnienia oceny rozwiązań alternatywnych

<i>Konsultacja rozwiązań alternatywnych</i>			
Lista konsultujących organów	Stanowisko	Wpływ rozwiązań alternatywnych na obszar Natura 2000 uznano za niekorzystny.	Wpływ rozwiązań alternatywnych na obszar Natura 2000 uznano za korzystny lub neutralny.
Dane osoby kontaktowej, numer telefonu, adres e-mail, data konsultacji itd.		Uzasadnienie niekorzystnych oddziaływań, a także – tam gdzie to jest możliwe – odniesienie się do odpowiednich ocen i udokumentowanych dowodów.	Uzasadnienie, dlaczego przedsięwzięcie lub plan nie będą miały niekorzystnych wpływów, a także – tam gdzie to jest możliwe – odniesienie się do odpowiednich ocen i udokumentowanych dowodów.
<i>Dane zebrane w celu wykonania oceny.</i>			
Kto wykonał ocenę?		Może to być kompetentny organ administracji, inicjator przedsięwzięcia lub planu, względnie właściwa instytucja rządowa.	
Źródła informacji		Mogą to być informacje z badań podstawowych, badań terenowych, istniejących dokumentów itd.	
Poziom wykonanej oceny		Może to być pełna OOS, analiza istniejących opracowań itd. Ważne będzie wskazanie stopnia wiarygodności wyników oceny.	
Gdzie udostępniono do wglądu pełne wyniki oceny?		Wskazanie dat i godzin, w których informacje będą udostępnione do wglądu oraz adresów i telefonów osób kontaktowych.	



3.4. Etap czwarty: Ocena w przypadku, gdy brak jest rozwiązań alternatywnych i utrzymują się negatywne oddziaływania

3.4.1. Wprowadzenie

W przypadku obszarów zasiedlonych przez gatunki i/lub siedliska o znaczeniu priorytetowym, należy ustalić, czy istnieją aspekty związane ze zdrowiem i bezpieczeństwem ludzi względnie korzyściami dla środowiska, wynikające z realizacji przedsięwzięcia lub planu. Jeżeli takie aspekty występują, niezbędne staje się przeprowadzenie etapu czwartego – oceny środków kompensujących, a jeżeli ich nie ma należy przed wykonaniem oceny etapu czwartego ustalić, czy istnieją inne konieczne wymogi nadrzędnego interesu publicznego (KWNIP). Jeżeli KWNIP istnieją, to przed dalszym rozpatrywaniem przedsięwzięcia lub planu trzeba ustalić, czy środki kompensujące skutecznie zrównoważą szkody dla obszaru. Sugestie odnośnie za-

wartości pojęcia KWNIP nie wchodzi w zakres rozważań niniejszego opracowania. Dlatego ta część poradnika koncentruje się wyłącznie na metodach rozpatrzenia środków kompensujących i ten etap procedury jest podsumowany w diagramie etapu czwartego.

3.4.2. Krok pierwszy: Identyfikacja środków kompensujących

MN2000 stwierdza jasno, że środki kompensujące stanowią wyłącznie rozwiązanie ostateczne, mające służyć utrzymaniu spójności sieci Natura 2000 jako całości (MN2000, par. 5.4.2). Opierając się na studiach przypadków oraz przeglądzie literatury, przeprowadzonym na potrzeby niniejszego poradnika, wydaje się, że wprawdzie istnieje jednolite podejście do środków kompensujących, jednakże środki te często są postrzegane jako stwarzające niewielką szansę powodzenia. Przykłady działań, które mogą być proponowane jako środki kompensujące, przedstawiono w Ramce 15. Ramka 16 zawiera inne przykłady, zastosowane w rzeczywistych przypadkach.

Ramka 15. Przykłady środków kompensujących

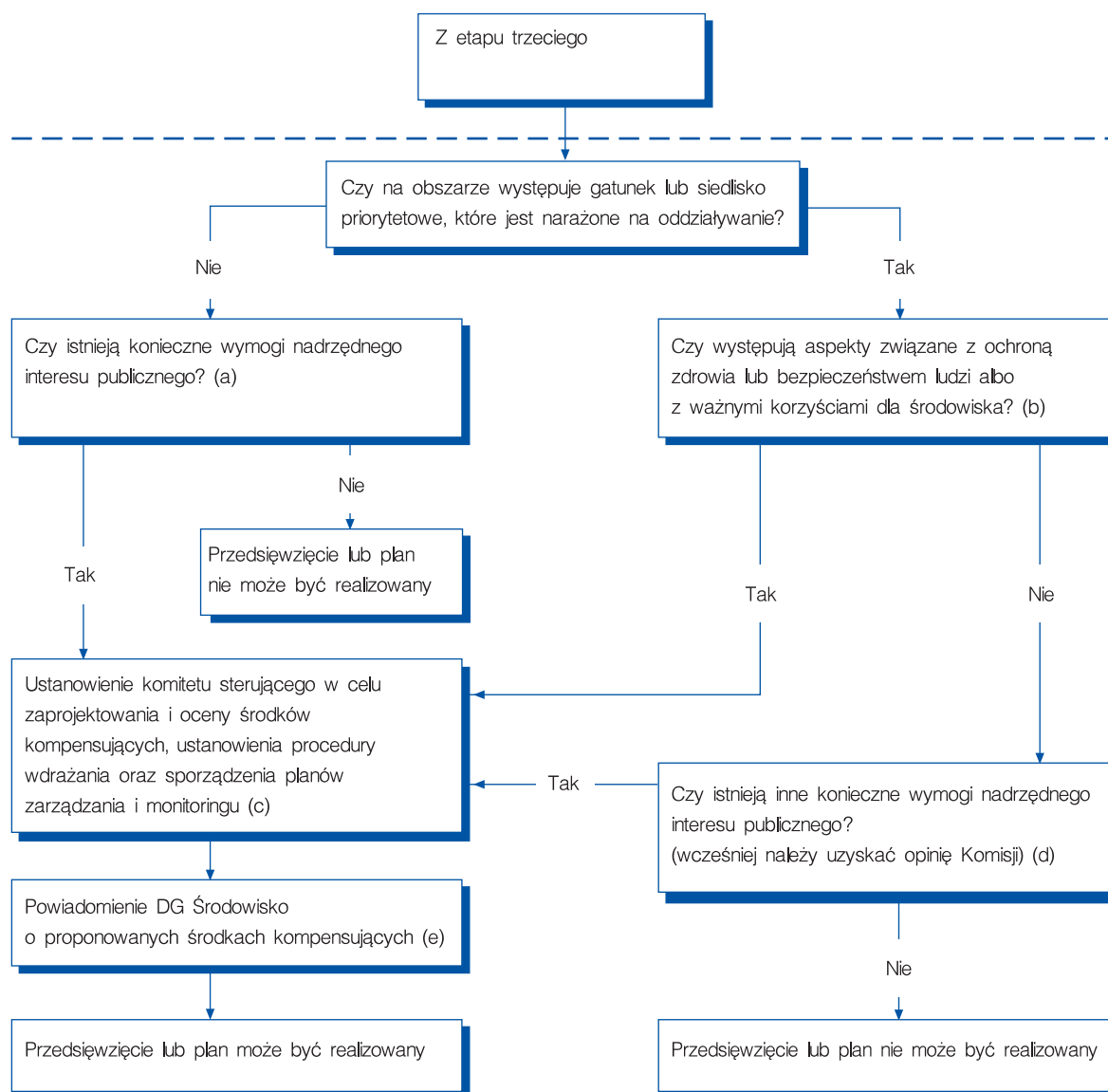
Środki kompensujące odpowiednie dla negatywnych oddziaływań na obszary Natura 2000 obejmują:

- **odbudowę** – przywrócenie poprzedniego stanu siedliska, by zapewnić zachowanie jego wartości przyrodniczych oraz zgodność z celami ochrony obszaru;
- **tworzenie** – utworzenie nowego siedliska na nowym obszarze lub powiększenie istniejącego;
- **wzmocnienie** – poprawa stanu pozostałego siedliska proporcjonalnie do strat powstałych wskutek realizacji przedsięwzięcia lub planu;
- **zachowanie puli siedlisk** – działania zapobiegające dalszemu upośledzeniu spójności sieci Natura 2000.

Te środki kompensujące powinny być przedmiotem oceny pozwalającej uzyskać pewność, że:

- są **adekwatne** względem danego obszaru oraz szkody spowodowanej przez przedsięwzięcie lub plan;
- są w stanie **zachować lub wzmocnić** ogólną spójność sieci Natura 2000;
- są **wykonalne**;
- **mogą zostać wdrożone** do czasu wystąpienia szkody na obszarze (chyba, że można dowieść, iż nie jest to konieczne w danych okolicznościach).

Etap czwarty: Ocena w przypadku, gdy brak jest rozwiązań alternatywnych i utrzymują się negatywne oddziaływania



Uwagi

- (a) Pojęcie KWNIP przedyskutowane jest w MN2000 par. 5.3.1.
- (b) Odnośnie aspektów dotyczących zdrowia i bezpieczeństwa ludzi, patrz dyskusja w MN2000 par. 5.5.2.
- (c) Środki kompensujące są działaniami dodatkowymi w stosunku do normalnych praktyk i powinny zapewniać kompensację nawiązującą dokładnie do określonej szkody w sieci Natura 2000 (patrz część 3.4.2 i Ramka 15).
- (d) Komisja wyraża uprzednią opinię odnośnie stosowności przywoływanych KWNIP (patrz. MN2000 par. 5.5.3).
- (e) Właściwy formularz przedstawiono w MN2000 Aneks IV.

Wyniki etapu czwartego: **Macierz oceny środków kompensujących** (Tabela 8)
Macierz uzasadnienia oceny
środków kompensujących (Tabela 9)
Podsumowanie ocen z Artykułu 6(3) i (4) (Tabela 10)



3.4.3. Ocena środków kompensujących

Zanim wydane zostanie zezwolenie na realizację przedsięwzięcia lub planu niekorzystnie oddziałującego na obszar Natura 2000, konieczne jest uzasadnienie środków kompensujących, proponowanych w celu zrównoważenia negatywnych wpływów.

Kluczowym kryterium przy ocenie środków kompensujących będzie zachowanie i wzmocnienie ogólnej spójności sieci Natura 2000. Aby działania kompensujące mogły zostać zaakceptowane, powinny:

- dotyczyć w porównywalnych proporcjach siedlisk i gatunków dotkniętych negatywnym oddziaływaniem;

- odnosić się do tego samego regionu biogeograficznego, w tym samym państwie członkowskim, oraz znajdować się w możliwie najbliższym sąsiedztwie siedliska, które narażone jest na niekorzystne oddziaływanie przedsięwzięcia lub planu;
- zapewniać spełnianie funkcji porównywalnych do tych, które stanowiły kryteria ustanowienia pierwotnego obszaru Natura 2000;
- posiadać jasno zdefiniowany sposób i cel wdrażania, pozwalające zapewnić utrzymanie i wzmocnienie spójności sieci Natura 2000.

Praktyczny przykład oceny wykorzystującej macierz przedstawiono w Tabeli 8. Wzór tej macierzy znajduje się w Aneksie 2.

Ramka 16. Studium przypadków: Działania kompensujące

Rozbudowa portu na obszarze estuarium: pogłębianie kanału na obszarze portu doprowadziłoby do utraty powierzchni równin błotnych na obszarach pływowych, w związku z czym zaproponowana i zaakceptowana została kompensacja polegająca na utworzeniu nowych płatów siedliska w strefie pływów. Właścicielem terenu był już wcześniej wykonawca inwestycji, a zezwolenie na planowanie działań kompensujących zostało uzyskane przed zatwierdzeniem przedsięwzięcia, które oddziaływałoby niekorzystnie na obszar Natura 2000.

Rozbudowa doków: zaproponowano aby utrata 10% terenów nadrzecznych, obejmujących obszar OSO i proponowany SOO, została skompensowana poprzez uzyskanie zastępczego siedliska żerowiskowego, utworzonego poprzez usunięcie istniejących trwałych użytków zielonych. Jednak lokalne organizacje pozarządowe uznały, że środki kompensujące będą bardziej szkodliwe dla interesów ochrony przyrody niż samo przedsięwzięcie. Dlatego też działania kompensujące nie zostały zaakceptowane.

Rozbudowa dróg i kolei przebiegających przez obszary półpustynne: w miejscach, gdzie na terenach stepowych z niewielkimi zadrzewieniami proponowana infrastruktura transportowa miała spowodować utratę lub zagrożenie siedlisk, kompensacja obejmowała odtworzenie siedliska dla *Falco naumanni* w drodze zakupu terenów nawadnianych i ich zmianę w suche ziemie uprawne, a także poprzez przystosowanie nieużytków. W obrębie tych obszarów chronionych miały zostać odtworzone również siedliska o znaczeniu wspólnotowym. Wszystkie środki kompensujące zostały zaakceptowane, a postanowienia odnośnie ich wdrażania zaczęły obowiązywać przed wydaniem zezwolenia na realizację przedsięwzięcia.

Roboty przeciwpowodziowe na obszarze wybrzeża: w przypadku, gdy plan ochrony przeciwpowodziowej miał spowodować utratę siedliska (np. 12% całkowitej powierzchni), proponowane środki kompensujące obejmowały przekształcenie 26 hektarów spasnanych bagnistych łąk w siedliska odpowiednie dla gatunków OSO potencjalnie zagrożonych przedsięwzięciem. Środki te były przedmiotem konsultacji oraz uzgodnień przed wydaniem zgody na realizację przedsięwzięcia.

Budowa głównej drogi: po rozważeniu środków łagodzących odnośnie inwestycji dotyczącej drogi głównej okazało się, że niekorzystne oddziaływania przedsięwzięcia utrzymują się. Projekt planu kompensacji został przedstawiony do publicznej konsultacji, po której plan został stosownie zmieniony oraz przekazany właściwym organom ochrony przyrody w celu uzyskania ich opinii. Plan zawierał informacje odnośnie tego, w jaki sposób zostanie skompensowane przerwanie ciągłości występowania gatunków oraz zniszczenie siedlisk, określał cele kompensacji oparte na potrzebach gatunków przewodnich, a także przedstawiał ramy czasowe wdrażania, koszty działań kompensujących oraz propozycje monitoringu i oceny.

Urbanizacja obszaru nadmorskiego wraz z budową zapory wodnej: z uwagi na przewidywaną utratę prawie 200 hektarów obszaru ochrony przyrody o znaczeniu priorytetowym w skali kraju, komitet sterujący, w skład którego weszli: narodowa agencja ochrony krajobrazu, wiodąca organizacja pozarządowa działająca w zakresie ochrony przyrody oraz inicjatorzy przedsięwzięcia, postanowił wprowadzić środki kompensując obejmujące m.in. utworzenie nowego, 400-hektarowego rezerwatu terenów wodno-błotnych (częściowo poprzez przekształcenie użytków rolnych). Elementy planu kompensacji obejmowały zapewnienie własności (użytkowania wieczystego) oraz zarządzania, wyznaczenie celów ochrony ptaków dla nowego rezerwatu, żeby mógł uzyskać on status OSO, a także ustalenia dotyczące monitoringu.

3.4.4. Wyniki

Wyciągnięcie wniosków odnośnie tego, czy środki kompensujące będą skutecznie spełniały swoją rolę w utrzymaniu lub wzmocnieniu spójności sieci Natura 2000 możliwe jest w oparciu o odpowiedzi na pytania zestawione w Tabeli 8. Wyniki oceny powinny zostać udokumentowane w postaci macierzy dowodów oceny środków kompensujących z Tabeli 9. Jednak ocena środków kompensujących nie kończy się na tym. Konieczne jest również zapewnienie, przy pomocy prawnie wiążą-

cych instrumentów, że długoterminowe interesy ochrony sieci Natura 2000 będą zachowane. Wymagać to będzie zabezpieczenia gwarancji dzierżawy obszaru, sporządzenia planów ochrony, wyznaczających jasne i osiągalne krótko-, średnio- lub długoterminowe cele, oraz ustanowienia długoterminowych mechanizmów monitorowania. Monitoring jest szczególnie ważny z punktu widzenia zapewnienia realizacji celów ochrony Natury 2000. Od dłuższego czasu jest on postrzegany jako jeden z elementów dobrych praktyk w OOS, jak również jest wymogiem przyjętym ostatnio w dyrektywie SOOS.

Tabela 8. Praktyczny przykład macierzy oceny środków kompensujących w przypadku prac portowych (przedsięwzięcie)

Nazwa i krótki opis przedsięwzięcia lub planu oraz jego negatywnego oddziaływania na obszar Natura 2000	
<p>Przedsięwzięcie ma polegać na uzyskaniu głębokości nawigacyjnej basenu w obrębie istniejącego portu, co wiąże się ze zwałowaniem wydobytego materiału na obszarach pływowych, które tworzą część obszaru Natura 2000. Prace te spowodują znaczące zmniejszenie powierzchni równin błotnych na obszarach pływowych.</p>	
<i>Opis środków kompensujących</i>	
<p>Wydobyty materiał zostanie użyty do rekonstrukcji obszarów pływowych w porcie, poza tym utworzone zostaną 4 hektary siedlisk strefy pływowej na istniejących w pobliżu mokradłach. Powierzchnia i jakość siedliska dostępnego dla ptaków korzystających z obszaru zostaną zachowane.</p>	
Pytania oceny	Odpowiedź
W jaki sposób zidentyfikowano środki kompensujące?	Poprzez konsultacje grupy sterującej z krajowym organem ochrony przyrody, właściwymi organizacjami pozarządowymi, właścicielami gruntów itd.
Jakie działania alternatywne zostały zidentyfikowane?	Jako miejsce utworzenia siedliska zastępczego rozważano kilka lokalizacji, ale wybrany teren spełnił kryteria przedstawione przez organ ochrony przyrody.
W jaki sposób środki kompensujące odnoszą się do celów ochrony obszaru?	Działania polegają na zastąpieniu istniejących siedlisk możliwie podobnymi, zlokalizowanymi wystarczająco blisko obszaru Natura 2000, aby można było uznać, że stwarzają możliwości odtworzenia warunków ekologicznych obszaru utraconego.
Czy środki kompensujące są adekwatne w odniesieniu do powierzchni siedlisk oraz liczebności gatunków narażonych na negatywne oddziaływanie?	Powierzchnia nowego siedliska jest równa utraconej, poza tym w przyszłości planuje się utworzenie dalszych terenów kompensujących.
W jaki sposób środki kompensujące zachowają lub wzmocnią ogólną spójność sieci Natura 2000?	W wyniku kompensacji powstanie płat siedliska bezpośrednio zastępujący istniejący teren. W przyszłości zostanie on powiększony, przez co tym bardziej zostanie utrzymana i wzmocniona spójność sieci Natura 2000.
Czy środki kompensujące odnoszą się do tego samego regionu biogeograficznego w tym samym państwie członkowskim?	Tak.
Jeżeli środki kompensujące wymagają wykorzystania terenu znajdującego się poza granicami przedmiotowego obszaru Natura 2000, to czy teren ten stanowi własność (lub przedmiot użytkowania wieczystego) oraz podlega kontroli inicjatora przedsięwzięcia lub planu albo właściwego krajowego lub lokalnego organu administracji?	Teren zostanie zabezpieczony w drodze wykupu i umowy pomiędzy właściwymi stronami.
Czy na obszarze wskazanym jako kompensacja panują takie same warunki geologiczne, hydrogeologiczne, glebowe, klimatyczne i inne warunki lokalne, jak na obszarze Natura 2000 objętym negatywnym oddziaływaniem przedsięwzięcia lub planu?	W celu stworzenia na obszarze tych samych warunków, jakie panowały na utraconych siedliskach, konieczne będzie wykonanie określonych prac. Organ ochrony przyrody jest jednak zdania, że odtworzenie siedliska w strefie pływów nie stwarza problemów technicznych.
Czy środki kompensujące zapewnią spełnianie przez nowy obszar funkcji porównywalnych do tych, które stanowiły kryterium utworzenia pierwotnego obszaru?	Organ ochrony przyrody uważa, że kiedy tylko obszar zostanie zabezpieczony oraz wprowadzone zostaną prawne środki ochrony, wtedy spełnione będą warunki niezbędne do włączenia do sieci Natura 2000. Granice OSO zostaną dostosowane tak, aby objąć obszar nowo utworzonego siedliska.
Jakie dowody potwierdzają, że zastosowana forma kompensacji będzie skuteczna długoterminowo?	Organ ochrony przyrody jest zdania, że istnieją solidne podstawy, aby uznać, że zastosowanie środków kompensujących stwarza spore szanse sukcesu. Estuaria są jednak skomplikowanymi i dynamicznymi systemami, nie ma więc pewności, czy obszar kompensacyjny kiedykolwiek będzie dokładnym substytutem utraconego siedliska.

Uwaga: Wzór tej macierzy znajduje się w Aneksie 2.

Tabela 9. Macierz uzasadnienia oceny środków kompensujących

<i>Konsultacja środków kompensujących</i>			
Lista konsultujących organów	Stanowisko	Środki kompensujące, które zostały zaakceptowane	Środki kompensujące, które nie zostały zaakceptowane
Wskazanie osoby kontaktowej, numeru telefonu lub adresu e-mail oraz daty konsultacji. Określenie, czy organy konsultujące wchodziły w skład grupy sterującej, która pomogła opracować środki kompensujące oraz czy podmioty te były zgodne, co do takich kwestii jak długoterminowe zarządzanie i monitoring.			
<i>Dane zebrane w celu wykonania oceny</i>			
Kto wykonał ocenę?	Może to być kompetentny organ, inicjator przedsięwzięcia lub planu, względnie właściwa instytucja rządowa.		
Źródła informacji	Mogą to być informacje z badań podstawowych, badań terenowych, istniejących dokumentów, krajowych archiwów, baz danych itd.		
Poziom wykonanej oceny	Może to być pełna OOŚ, analiza istniejących opracowań itd. Ważne będzie wskazanie stopnia wiarygodności wyników oceny.		
Gdzie udostępniono do wglądu pełne wyniki oceny?	Wskazanie dat i godzin, w których informacje będą udostępnione do wglądu oraz adresów i numerów telefonów osób kontaktowych.		
Uwaga: Wzór tej macierzy przedstawiony jest w Aneksie 2.			

3.5. Podsumowanie oceny

Wypełnienie macierzy podsumowania oceny (Tabela 10) stanowi pomoc w zestawieniu dowodów potwierdzających, że zostały przeprowadzone wszystkie oceny wymagane przez Dyrektywę Siedliskową. Inicjator przedsięwzięcia lub planu może użyć tego podsumowania jako aide-memoire. Właściwe organy administracji, włączając w to urzędników Komisji Europejskiej, mogą

również korzystać z tej macierzy w trakcie sprawdzania ocen z Artykułu 6⁸.

Szczegółowy schemat listy kontrolnej dla zakresu informacji opracowanej na potrzeby oceny z Artykułu 6 przedstawiono w części 3.6.

⁸ Dla informacji formalnie dostarczanych Komisji, zgodnie z postanowieniami Artykułu 6(4) par. 1 lub dla opinii wymaganej przez Artykuł 6(4) par. 2, należy używać właściwego standardowego formularza opracowanego przez Komisję.


Tabela 10. Podsumowanie ocen z Artykułu 6(3) i (4)
Informacje dotyczące przedsięwzięcia lub planu oraz właściwych organów i instytucji

Nazwa i krótki opis przedsięwzięcia lub planu

Nazwa, kod i opis obszaru (-ów) Natura 2000

Lista organów i innych instytucji konsultowanych w trakcie oceny

Lista dokumentów oceny, raportów i ich autorów

Lista wszystkich innych istotnych dokumentów analizowanych w trakcie oceny

Przeprowadzenie ocen z Artykułu 6(3) i (4)
Etap pierwszy

Wyniki wstępnej identyfikacji oddziaływań oraz ocena istotności oddziaływań

Etap drugi

Ocena wpływu na integralność obszaru (-ów) oraz ocena środków łagodzących

Etap trzeci

Ocena rozwiązań alternatywnych

Etap czwarty

Kryteria KWNIP oraz ocena środków kompensujących

Generalne podsumowanie ostatecznego stanu ochrony obszaru (-ów)

3.6. Lista kontrolna oceny z Artykułu 6(3) i (4) Dyrektywy Siedliskowej

3.6.1. Wprowadzenie

Schemat listy kontrolnej oceny został opracowany na podstawie przeglądu ocen przedsięwzięć lub planów wymaganych przez Artykuł 6(3) i (4) Dyrektywy Siedliskowej. Lista ta opiera się na odpowiednikach przygotowanych dla potrzeb analizy raportów o oddziaływaniu przedsięwzięcia na środowisko w ramach procesu oceny oddziaływania na środowisko (OOS). W przeciwieństwie do OOS oceny z Artykułu 6 nie wymagają sporządzenia odrębnego rapor-

tu, takiego jak raport o oddziaływaniu przedsięwzięcia na środowisko. Stąd też, niniejszy schemat analizy powinien być stosowany jako systemowy instrument oceny całego zakresu dokumentacji dowodowej związanej z przeprowadzaniem oceny zgodnie z Artykułem 6. Kolejną istotną różnicą pomiędzy niniejszym schematem analizy a tymi stosowanymi przy raportach o oddziaływaniu przedsięwzięcia na środowisko jest to, że nie we wszystkich przypadkach konieczne jest przeprowadzenie całej analizy. W wielu przypadkach analiza będzie ograniczona do materiału wykorzystanego przy ustaleniu, czy poszczególne etapy oceny z Artykułu 6 zostały przeprowadzone w sposób należyty. Przykładowo, jeżeli na etapie rozpoznania uznano, że przedsięwzięcie lub plan nie będzie miał żadnych negatywnych wpływów na obszar Natura 2000, wtedy proces oceny z Artykułu 6 kończy się w tym miejscu.

3.6.2. Stosowanie listy kontrolnej

Ilość informacji niezbędnych do przeprowadzenia każdego etapu oceny, będzie niewątpliwie odmienna dla różnych przedsięwzięć bądź planów oraz dla różnych typów siedlisk. Należy wziąć to pod uwagę, analizując oceny, podobnie zresztą jak i fakt, że w przypadku niektórych przedsięwzięć oraz lokalizacji, wyciągnięcie obiektywnych wniosków wymagać będzie tylko niewielkiej ilości informacji. Z kolei, w innych przypadkach zakres wymaganych dowodów i informacji będzie dużo szerszy. Aby uwzględnić te rozbieżne wymogi informacyjne, sposób korzystania ze schematu analizy musi być proporcjonalny do poziomu niezbędnych informacji. Konieczne będzie również zastosowanie we wszystkich przypadkach zasady przezroczności, ponieważ jest to fundamentalna zasada Dyrektywy Siedliskowej. Analiza ta nie jest więc prostą oceną typu „tak/nie” zastosowaną do przedstawionej dokumentacji dowodowej w oparciu o określone kryteria analizy. Konieczna tu jest bardziej zaawansowana analiza, pozwalająca na podjęcie właściwych decyzji odnośnie tego, czy informacje, dowody i ocena są do zaakceptowania w kontekście konkretnego przedsięwzięcia lub planu oraz konkretnego obszaru Natura 2000. Na potrzeby analizy opracowano system oceny z użyciem stopni, który odzwierciedla powyższe wymagania.

Stopnie, które powinny być przypisane kryteriom analizy:

- A** = Przedstawione informacje są kompletne, bez żadnych znaczących braków, a wyprowadzone wnioski mogą być zaakceptowane w sposób uzasadniony i obiektywny.
- B** = Przedstawione informacje nie są kompletne, ale ze względu na okoliczności konkretnego przypadku wyprowadzone wnioski mogą być zaakceptowane w sposób uzasadniony i obiektywny.
- C** = Przedstawione informacje nie są kompletne, występują znaczące braki i konieczne będzie uzyskanie wyjaśnień odnośnie określonych kwestii, zanim wyprowadzone wnioski będą mogły zostać zaakceptowane w sposób uzasadniony i obiektywny.
- D** = Przedstawione informacje są zupełnie nieadekwatne, a wniosków wyprowadzonych z dowodów nie można uznać za wiarygodne.

Lista kontrolna składa się z dziewięciu części:

1. Cechy przedsięwzięcia lub planu;
2. Oddziaływania skumulowane;
3. Opis obszaru Natura 2000;
4. Rozpoznanie;
5. Ocena właściwa;

6. Łagodzenie;
7. Rozwiązania alternatywne;
8. Konieczne wymogi nadrzędnego interesu publicznego;
9. Środki kompensujące.

W celu przeprowadzenia analizy, na samym początku konieczne będzie zidentyfikowanie i sporządzenie listy wszystkich dokumentów, które powinny zostać rozpatrzone. Mogą one obejmować raporty o oddziaływaniu przedsięwzięcia na środowisko, sprawozdania z konsultacji, stanowiska krajowych, regionalnych lub lokalnych organów administracji, dokumenty sporządzone przez inicjatorów przedsięwzięcia lub planu, raporty firm konsultingowych, wiążące prawnie dokumenty zabezpieczające łagodzenie i/lub środki kompensujące oraz (jeżeli zostały sporządzone) raporty z oceny właściwej i raporty braku znaczących oddziaływań.

W ramach niniejszego schematu weryfikacji właściwe dokumenty powinny być badane tak, aby można było w obrębie poszczególnych części ocenić ich treść w świetle każdego z kryteriów analizy. Następnie każde kryterium jest oceniane w skali od A do D, a na końcu każdej części weryfikacji przyznawany jest stopień ogólny. Ta ogólna nota powinna się opierać na stopniach indywidualnych przyznanych każdemu kryterium. Jednakże stopień ogólny nie musi koniecznie odzwierciedlać najliczniejszych stopni indywidualnych przyznanych w ramach danej części, ponieważ w konkretnych przypadkach niektóre kryteria mogą zostać uznane za bardziej istotne od innych. Czyli np. w sytuacji, gdy w części pierwszej siedem z dziewięciu kryteriów otrzymało stopień A, ale brakuje informacji odnośnie skali i rozmiarów przedsięwzięcia lub planu itd., może się okazać, że generalnie ta część zostanie oceniona na D. Na końcu całego schematu umieszczono sumaryczne zestawienie, które umożliwi przyznanie ogólnego stopnia przeprowadzonym ocenom. Tak jak w przypadku stopni dla poszczególnych części, tak i ten schemat oparty będzie na adekwatności poszczególnych ocen składowych.

3.6.3. Użytkownicy listy kontrolnej

Zaproponowany schemat weryfikacji może być stosowany przez kompetentne organy administracji, właściwe organy ochrony przyrody oraz inne podmioty, aby uzyskać pewność, że zgromadzony został cały istotny materiał do ocen, oraz że same oceny i wnioski zostały wyprowadzone w sposób możliwie przejrzysty i obiektywny. Ponadto, niniejszy schemat kontroli może być stosowany przez urzędników Komisji zajmujących się wnioskami o weryfikację ocen z Artykułu 6.



Schemat weryfikacji oceny z Dyrektywy Siedliskowej

Kryteria analizy	Ocena	Komentarze
<i>1. Cechy przedsięwzięcia lub planu</i>		
1.1. Założenie (-a) i cele przedsięwzięcia lub planu zostały w pełni wyjaśnione		
1.2. Przedstawione zostały plany, diagramy, mapy, które precyzyjnie wskazują lokalizację przedsięwzięcia lub planu		
1.3. Rozmiary, skala, powierzchnia i zajęcie/użytkowanie terenu przez przedsięwzięcie lub plan zostały w pełni wyjaśnione		
1.4. Przedstawienie informacji dotyczących zmian fizycznych, które nastąpią podczas różnych etapów wdrażania przedsięwzięcia lub planu		
1.5. Opis zapotrzebowania na zasoby w trakcie budowy, realizacji oraz likwidacji przedsięwzięcia lub planu (w tym zasoby wodne, materiały budowlane, obecność ludzi)		
1.6. Określenie harmonogramu działań, które będą miały miejsce w wyniku wdrażania przedsięwzięcia lub planu (w tym prawdopodobna data rozpoczęcia i zakończenia prac)		
1.7. Określenie rodzajów powstających odpadów lub innych pozostałości (w tym ich ilości), a także sposobów ich zagospodarowania		
1.8. Zidentyfikowanie wszystkich odpadów i innych pozostałości (w tym ich ilości), które mogą wzbudzać szczególne obawy w kontekście ochrony obszaru Natura 2000		
1.9. Określenie wszystkich pozostałych usług koniecznych do wdrożenia przedsięwzięcia lub planu (w tym budowa rurociągów, napowietrznych linii elektrycznych itd., ich lokalizacja i techniki budowlane)		
Dodatkowe kryteria, jeżeli są wymagane		
Ogólna ocena, część 1		
<i>2. Oddziaływania skumulowane</i>		
2.1. Zidentyfikowanie wszystkich przedsięwzięć lub planów, które w powiązaniu z proponowanymi przedsięwzięciami lub planami mogą spowodować negatywne oddziaływania na obszar Natura 2000		
2.2. Określenie granic terenu objętego identyfikacją oddziaływań skumulowanych		
2.3. Określenie skali czasowej zastosowanej do analizy oddziaływań skumulowanych		
2.4. Zidentyfikowanie potencjalnych szlaków oddziaływania skumulowanego		
Dodatkowe kryteria, jeżeli są wymagane		
Ogólna ocena, część 2		

Kryteria analizy	Ocena	Komentarze
<i>3. Opis obszaru Natura 2000</i>		
3.1. Opis obszaru w zakresie powierzchni, typów siedlisk, występowania kluczowych gatunków itd.		
3.2. Przedstawienie pełnego zakresu celów ochrony obszaru, w tym czynników, które stanowią o wartości przyrodniczej obszaru		
3.3. Charakterystyka wszystkich planowanych lub rozważanych działań związanych z ochroną przyrody, mogących w przyszłości mieć wpływ na obszar		
3.4. Opis istniejących warunków podstawowych, w tym dynamiki i ekologii gatunków oraz siedlisk (z uwzględnieniem fluktuacji sezonowych), jak również charakterystyki chemicznej i fizycznej oraz kluczowych zależności strukturalnych i funkcjonalnych podtrzymujących integralność obszaru		
3.5. Przedstawienie informacji odnośnie wartości obszaru dla sieci Natura 2000 (np. 15% populacji w państwie członkowskim)		
3.6. Wskazanie, w jaki sposób warunki podstawowe obszaru będą się zmieniać w przyszłości, w przypadku nie podjęcia realizacji przedsięwzięcia lub planu		
3.7. Opis metodyki użytej do zebrania informacji na temat warunków podstawowych obszaru		
3.8. Wskazanie organizacji konsultowanych w ramach zbierania informacji na temat warunków podstawowych obszaru		
3.9. Przedstawienie informacji o organizacjach konsultowanych w ramach zbierania informacji na temat warunków podstawowych obszaru		
Dodatkowe kryteria, jeżeli są wymagane		
Ogólna ocena, część 3		
<i>4. Rozpoznanie</i>		
4.1. Jeżeli nie przewiduje się znaczących oddziaływań na obszar Natura 2000, przedstawiony został raport braku znaczących oddziaływań, który jasno stwierdza, dlaczego przyjęto takie stanowisko oraz dostarcza dowody na to, że właściwe organy ochrony przyrody zgadzają się z tymi konkluzjami		
4.2. Jeżeli zidentyfikowano prawdopodobne znaczące oddziaływania, to są one jasno opisane oraz, w miarę możliwości, określone ilościowo		
4.3. Przedstawiono dane odnośnie metodyki oceny stosowanej w procesie rozpoznania		
4.4. W dokumentacji istnieją jasne świadectwa na to, że poświęcono wystarczająco dużo uwagi adekwatnej ocenie możliwości wystąpienia oddziaływań skumulowanych z efektami innych przedsięwzięć lub planów		
Dodatkowe kryteria, jeżeli są wymagane		
Ogólna ocena, Część 4		



Kryteria analizy	Ocena	Komentarze
<i>5. Ocena właściwa</i>		
5.1. Metody oceny i prognozowania są jasno wytłumaczone, przedstawiono też adekwatne źródła informacji		
5.2. Skutki przedsięwzięcia lub planu dla celów ochrony obszaru są w pełni objaśnione		
5.3. Oddziaływania przedsięwzięcia lub planu na podstawowe struktury i funkcje obszaru są w pełni objaśnione		
5.4. Każde zmniejszenie powierzchni obszaru lub redukcja populacji gatunku została określona ilościowo i oceniona pod kątem wpływu na cele ochrony obszaru oraz na kluczowe siedliska i gatunki.		
5.5. Przewidywane oddziaływania na obszar, wynikające z zakłóceń, przerwania ciągłości, fragmentacji, zmian chemicznych itd. są w pełni ocenione i objaśnione		
Dodatkowe kryteria, jeżeli są wymagane		
Ogólna ocena, część 5		
<i>6. Łagodzenie</i>		
6.1. Kompetentny organ administracji wskazał właściwe środki łagodzące, które zostały ocenione pod kątem ich przewidywanego oddziaływania		
6.2. Istnieją jasne przesłanki potwierdzające, że środki łagodzące zostały ocenione zgodnie z „hierarchią łagodzenia” (uznającą unikanie negatywnych oddziaływań na obszar za preferowany wynik)		
6.3. Istnieją jasne dowody na to, że proponowane środki łagodzące mają poparcie właściwych organów ochrony przyrody		
6.4. Istnieją dowody na to, że poprzez odpowiednie mechanizmy prawne i finansowe można zabezpieczyć działanie środków łagodzących w krótko-, średnio- i długoterminowej perspektywie		
Dodatkowe kryteria, jeżeli są wymagane		
Ogólna ocena, część 6		
<i>7. Rozwiązania alternatywne</i>		
7.1. Wszystkie wykonalne rozwiązania alternatywne zostały zidentyfikowane i w pełni ocenione pod względem ich przewidywanych wpływów na obszar Natura 2000		
7.2. Zidentyfikowane warianty alternatywne zostały przeanalizowane i ocenione przez właściwe organy ochrony przyrody oraz kompetentny organ administracji		
7.3. Każde stanowisko, mówiące o braku rozwiązań alternatywnych jest w pełni wyjaśnione i uzasadnione		
Dodatkowe kryteria, jeżeli są wymagane		
Ogólna ocena, część 7		

Kryteria analizy	Ocena	Komentarze
<i>8. Konieczne wymogi nadrzędnego interesu publicznego</i>		
8.1. KWNIP zostały w pełni przeanalizowane, wyjaśnione i uzasadnione		
<i>9. Środki kompensujące</i>		
9.1. Charakter środków kompensujących jest w pełni wyjaśniony		
9.2. Środki kompensujące zostały w pełni ocenione pod względem możliwości zabezpieczenia spójności sieci Natura 2000		
9.3. Istnieją dowody (bazujące na wcześniejszych doświadczeniach lub szczegółowych badaniach) na to, że środki kompensujące będą skuteczne		
9.4. Istnieją dowody na to, że środki kompensujące były przedmiotem szerokich konsultacji z właściwymi organami administracji i organizacjami		
9.5. Poszczególne elementy składowe proponowanych środków kompensujących (np. określona powierzchnia gruntów) mogą być zabezpieczone dla potrzeb ochrony przyrody w krótko-, średnio- i długoterminowej perspektywie		
9.6. Środki kompensujące są objęte planem wdrażania, który obejmuje jasno sformułowane cele działania oraz reżim monitoringu i zarządzania		
9.7. Istnieją dowody na to, że jeśli monitoring wykaże niesprawność środków kompensujących w osiągnięciu zakładanych celów, podjęte zostaną kroki w celu analizy i naprawienia tych wad		
Dodatkowe kryteria, jeżeli są wymagane		
Ogólna ocena, część 9		
<i>Podsumowanie weryfikacji oceny z Artykułu 6 dla danego przypadku</i>		
Część analizy	Ocena	Komentarze
1. Cechy przedsięwzięcia lub planu		
2. Oddziaływania skumulowane		
3. Opis obszaru Natura 2000		
4. Rozpoznanie		
5. Ocena właściwa		
6. Łagodzenie		
7. Rozwiązania alternatywne		
8. Konieczne wymogi nadrzędnego interesu publicznego		
9. Środki kompensujące		
Ogólna ocena opracowania		
<i>Generalne komentarze charakteryzujące adekwatność weryfikowanych ocen</i>		



PODSTAWOWE MATERIAŁY ŹRÓDŁOWE I WYTYCZNE

Association of British Ports Research (ABP) (1999), *Good practice guidelines for ports and harbours operating within or near UK European marine sites*, English Nature (UK Marine SACs Project), Peterborough.

Bisset, R. and Verbeek, L. (1998), *Guide for environmental appraisal: For use in development cooperation*, Netherlands Development Assistance, Ministry of Foreign Affairs.

Byron, H. (2000), *Biodiversity and environmental impact assessment: Good practice guide for road schemes impact*, Sandy, UK, the RSPB, WWF-UK, English Nature and the Wildlife Trusts.

Canadian Environmental Assessment Agency (1996), *A guide on biodiversity and environmental assessment*, Canadian Environmental Assessment Agency, Quebec.

Canadian Environmental Assessment Agency (undated), *Reference guide: Addressing cumulative environmental effects*, Canadian Environmental Assessment Agency, Quebec.

Council on Environmental Quality (1997), *Considering cumulative effects*, CEQ, USA.

Cowell, R. (2000), 'Environmental compensation and the mediation of environmental change: Making capital out of Cardiff Bay', *Journal of Environmental Planning and Management*, 43(5), pp. 689–710.

English Nature (1997a), *Habitats regulations guidance note*, English Nature, Peterborough.

English Nature (1997b), 'The appropriate assessment (Regulation 48)', 'The conservation (natural habitats etc.) regulations 1994', *Habitats regulations guidance note 1*, English Nature, Peterborough.

English Nature (1999), 'The determination of likely significant effect under the conservation (natural habitats etc.) regulations 1994', *Habitats regulations guidance note 3*, English Nature, Peterborough.

European Commission (1993), *Environmental procedures and methodology governing Lome IV development cooperation projects. User's guide and sectoral environ-*

mental assessment sourcebook, European Commission, Brussels.

European Commission (1998a), *Implementing the habitats directive in marine and coastal areas*, European Commission, Brussels.

European Commission (1998b), *A handbook on environmental assessment of regional development plans and EU Structural Funds programmes*, European Commission, Brussels.

European Commission (1999), *Interpretation manual of European Union habitats*, European Commission, Brussels.

European Commission (2000a), COM(2000) 1 final, 'Communication from the Commission on the precautionary principle', European Commission, Brussels.

European Commission (2000b), *Managing Natura 2000 sites: The provisions of Article 6 of the 'Habitats' Directive 92/43/EEC*, European Commission, Brussels.

European Commission (2001a), *Environmental impact assessment guidance on screening*, European Commission, Brussels.

European Commission (2001b), *Environmental impact assessment guidance on scoping*, European Commission, Brussels.

European Commission (2001c), *Environmental impact assessment guidance on EIS review*, European Commission, Brussels.

Glasson, J., Therivel, R. and Chadwick, A. (1999), *Introduction to environmental impact assessment*, Second edition, UCL Press, London.

Hegmann, G., Cocklin, C., Creasey, R., Dupuis, S., Kennedy, A., Kingsley, L., Ross, W., Spalding, H. and Stalker, D. (1999), *Cumulative effects assessment practitioners guide*, Canadian Environmental Assessment Agency, Quebec.

IUCN (1994), *Parks for life: Action for protected areas in Europe*, www.IUCN.org.

Milko, R. (1998), *Migratory birds environmental assessment guidelines*, Canadian Wildlife Service, Ottawa.

Milko, R. (1998), *Wetlands environmental assessment guidelines*, Canadian Wildlife Service, Ottawa.

Morris, P. and Therivel, R. (eds) (2001), *Methods of environmental impact assessment*, Second edition, Spon, London.

Pritchard, D. E. (2000), *Report and analysis on issues related to Resolution VII.12: Action in response to change in ecological character of listed wetlands*, www.ramsar.org.

Ramsar Bureau (1990), *Guidelines for the implementation of the wise use concept*, www.ramsar.org.

Ramsar Bureau (1993), *Guidelines on management planning for Ramsar sites and other wetlands*, www.ramsar.org.

Ramsar Bureau (1999), *Wetland risk assessment framework*, www.ramsar.org.

Ridgeway, B., McCabe, M., Bailey, J., Saunders, R. and Sadler, B. (1996), *UNEP EIA training manual: Environmental impact assessment training resource manual (draft)*, Environment Australia, Canberra.

Uren, S. (1997), 'Assessing significance in environmental assessment', *Environmental Assessment*, December, pp. 24–25.

World Bank Environment Department (1996), 'Analysis of alternatives', *Environmental Assessment Sourcebook Update No 17*, World Bank Environment Department.

Strony internetowe z wytycznymi odnośnie metodyki oceny

<http://europa.eu.int/comm/environment/nature/home.htm>

<http://europa.eu.int/comm/environment/eia/home.htm>

<http://ceq.eh.doe.gov/nepa/nepanet.htm>

<http://chm.environment.gov.au/general.publications.html>

<http://parkscanada.pch.gc.ca>

<http://www.igc.org/wri/sdis/impact/index.html>

<http://www.IUCN.org>

<http://www.oneworld.org/iied/>

<http://www.ramsar.org>

Aneks 1

Badania podstawowe, prognozowanie i ocena oddziaływania

Treść

1. WPROWADZENIE

- 1.1. Czego oczekuje się od oceny ekologicznej?
- 1.2. Identyfikacja potencjalnych oddziaływań
- 1.3. Jakie składniki ekosystemu powinny być badane?

2. BADANIA PODSTAWOWE

- 2.1. Wprowadzenie
- 2.2. Inwentaryzacje terenowe
- 2.3. Inwentaryzacje roślin i siedlisk
- 2.4. Ptaki
- 2.5. Ssaki
- 2.6. Płazy i gady
- 2.7. Bezkręgowce lądowe
- 2.8. Analiza danych i interpretacja wyników

3. PROGNOZOWANIE ODDZIAŁYWANIA

- 3.1. Wprowadzenie
- 3.2. Informacje niezbędne do prognozowania oddziaływania
- 3.3. Metody prognozowania oddziaływania

4. OCENA ISTOTNOŚCI ODDZIAŁYWANIA

Materiały źródłowe



1. WPROWADZENIE

Celem tego aneksu jest wprowadzenie w tematykę metod stosowanych przy ocenie oddziaływań na ekosystemy lądowe, podmokłe, słodkowodne i morskie na obszarach Natura 2000. Przedstawione metody obejmują etap badań podstawowych fauny, flory oraz siedlisk, etap identyfikacji i prognozowania prawdopodobnych oddziaływań oraz etap oceny istotności oddziaływań.

Szczegółowe omówienie tych metod dla całego zakresu gatunków i siedlisk występujących w Europie jest niemożliwe. W rezultacie, czytelników należy odesłać do licznych publikacji zawierających obszerniejsze informacje (adresy stron internetowych zawierających inne użyteczne dane podano w rozdziale „Materiały źródłowe i wytyczne”). Opisane tu są zasadniczo metody, które stosuje się przy ocenie oddziaływania na środowisko oraz ocenie oddziaływań skumulowanych. Do prac inwentaryzacyjnych i ocen konieczne będzie zaangażowanie wysoko wykwalifikowanych specjalistów w dziedzinie ekologii.

1.1. Czego oczekuje się od oceny ekologicznej?

Celem oceny ekologicznej jest umożliwienie zrozumienia struktury i znaczenia ekologicznego gatunków, zbiorowisk i ekosystemów, znajdujących się w strefie oddziaływania proponowanego przedsięwzięcia, jak również ich prawdopodobnej reakcji na związane z tym zaburzenia. Następnie przewiduje się rodzaje i rozmiary możliwych oddziaływań przedsięwzięcia na faunę i florę obszaru. To z kolei prowadzi do propozycji rozwiązań alternatywnych, środków łagodzących zaprojektowanych w celu minimalizacji lub eliminacji przewidywanych oddziaływań, względnie – jeżeli okaże się to konieczne – do odrzucenia proponowanej inwestycji. Ponadto określa się program monitoringu, wskazujący które elementy obszaru powinny być monitorowane, w jakich odstępach czasowych i przez kogo.

Różne typy zbiorowisk roślinnych i ekosystemów nie mają wyraźnie określonych granic. Podmokłe obszary słodkowodne obejmują szeroki gradient ekosystemów, od otwartych wód do systemów na wpół lądowych, takich jak torfowiska i bagna, które z kolei przechodzą w systemy lądowe, takie jak łąki, wrzosowiska czy zadrzewienia.

Przy projektowaniu i przeprowadzaniu oceny ekologicznej należy pamiętać, że:

- nie jest możliwe, aby jeden specjalista był w stanie zająć się wszystkimi aspektami oceny ekologicznej, a w związku z tym konieczne może okazać się zatrudnienie specjalistów od różnych grup taksonomicznych i/lub ekosystemów;
- poszczególne grupy taksonomiczne lub typy ekosystemów nie mogą być rozpatrywane odrębnie, tak więc prace i wyniki członków zespołu wymagają koordynacji;
- ocena ekologiczna powinna być skoordynowana z pracami dotyczącymi innych składników ekosystemów, takich jak klimat, gleby i woda.

1.2. Identyfikacja potencjalnych oddziaływań

Oddziaływanie każdego przedsięwzięcia na środowisko jest odmienne, w zależności od sposobu jego realizacji, funkcjonowania, czasu trwania i lokalizacji. Wpływy te mogą być ograniczone do oddziaływań na obszarze realizacji przedsięwzięcia (np. bezpośrednie usunięcie roślinności), ale mogą również wystąpić poza nim (np. zwiększony ładunek biogenów prowadzący do eutrofizacji). Istnieją jednak powszechnie przyjęte sposoby klasyfikacji oddziaływań, pomagające skupić się na ich charakterze i przewidywanych rozmiarach. Wielu praktyków, zajmujących się ocenami środowiskowymi, rozpatruje przedsięwzięcia w odniesieniu do ich potencjalnych fizycznych, biologicznych i chemicznych skutków.

Skutki fizyczne. Fizyczne zmiany środowiska mogą obejmować bezpośrednie usunięcie roślinności oraz towarzyszące temu oddziaływanie na faunę i florę, stworzenie barier dla przemieszczania się gatunków lądowych oraz (najczęściej) bezpośrednie przekształcenia siedliska. Skutki fizyczne mogą występować na wielką skalę i w sposób ewidentny, mogą być one jednak także dużo mniejsze i mniej oczywiste. Bezpośrednie przekształcenia siedliska najczęściej wiążą się z utratą powierzchni siedliska na rzecz różnego rodzaju budowli. Jednakże straty mogą również nastąpić wskutek realizacji systemu odwodnień na potrzeby melioracji, czy składowania zbędnego materiału pochodzącego z obszaru realizacji przedsięwzięcia (wierzchniej warstwy gleby, nadkładu) itd.

Tworzenie barier. Tworzenie barier może wpływać na przemieszczanie się wielu gatunków lądowych, w tym na migracje lęgowe, decydujące o przetrwaniu niektórych gatunków lub populacji. Obok oddziaływań o ograniczonym zasięgu i często dużej intensywności, występują również inne, o wiele dalej sięgające efekty fizycznych przekształceń siedlisk lądowych. Przedsięwzięcia liniowe (drogi, rurociągi, napowietrzne linie przesyłowe), wielkoskalowa eksploatacja złóż (kopalnie węgla, złota) czy większe projekty budownictwa mieszkaniowego prowadzą do zniknięcia rozległych płatów siedlisk, oddziałując tym samym na terytoria lub szlaki migracyjne wielu organizmów lądowych.

Skutki chemiczne. Najczęściej spotyka się tu zmiany w poziomie biogenów, wprowadzanie węglowodorów oraz zmiany pH prowadzące do skażenia metalami ciężkimi. Zmiany w poziomie biogenów mogą nastąpić bezpośrednio (zbiorniki osadowe przy kopalniach) w konsekwencji działalności człowieka (odprowadzanie osadów ściekowych) lub pośrednio poprzez zaburzenia oddziałujące na obszary o dużych zasobach biogenów w profilu glebowym. Wiele typów roślinności/siedlisk charakteryzuje się ubogą florą i jakikolwiek napływ biogenów może spowodować inwazję gatunków nitrofilnych ze szkodą dla gatunków autochtonicznych. Również działania, które zmieniają pH gleby, powinny być przedmiotem szczególnej uwagi.

Skutki biologiczne – flora. Powszechnym, oddziałującym na szeroką skalę problemem jest wprowadzanie obcych gatunków roślin np. w ramach działań poprawiających walory krajobrazowe po zakończeniu prac budowlanych. Introdukcja roślin obcego pochodzenia (zazwyczaj gatunków drzewiastych) pociąga za sobą szereg potencjalnych problemów. Mogą one rosnąć szybciej niż gatunki autochtoniczne i prędko je wypierać w konkurencji o zasoby; zazwyczaj są one wprowadzane za pomocą niekorzystnych technik, takich jak głęboka orka i mogą radykalnie zmienić reżim wodny danego siedliska. Inne problemy związane są ze zwiększonym zastosowaniem pestycydów oraz wprowadzaniem nowych linii genetycznych gatunków występujących już na danym obszarze, które mogą niekorzystnie zmieniać strukturę genetyczną obecnych tam populacji.

Skutki biologiczne – fauna. Poważnym problemem jest wzrost dostępności terenów dla zwierząt nieobecnych wcześniej na danym obszarze, w szczególności lisów,

psów czy dziczających kotów. Zwierzęta te konkurują z gatunkami typowymi dla danego siedliska o pożywienie i inne zasoby a często nie posiadają naturalnych wrogów ograniczających ich liczebność. Odłów gatunków napływowych może prowadzić do jednoczesnego, niezamierzonego odłowu gatunków typowych dla obszaru.

1.3. Jakie składniki ekosystemu powinny być badane?

Większość ekosystemów składa się z dużej ilości składników, które mogą być przedmiotem oddziaływania konkretnego przedsięwzięcia. Wśród nich są składniki określane czasem jako „zmiennie decyzyjne”, ponieważ mają one decydującą rolę przy ocenie walorów środowiska lądowego, które może być objęte oddziaływaniem, a także przy prognozowaniu prawdopodobnych wpływów przedsięwzięcia na środowisko oraz przy charakterystyce tych wpływów. Uzasadnienie wyboru tych „zmiennych decyzyjnych” powinno być zawarte w dokumentacji. Składnikami najbardziej użytecznymi w badaniach mogą być:

- *Składniki wartościowe dla człowieka* (zwierzęta i siedliska o wartości gospodarczej, gatunki ważne dla ekoturystyki).
- *Składniki o szczególnych walorach* (rzadkie lub zagrożone gatunki albo siedliska o szczególnej różnorodności gatunkowej, względnie te, które zawierają wyjątkowo atrakcyjne gatunki).
- *Składniki kluczowe.* Niektóre gatunki kluczowe mogą mieć duży lub niewspółmierny – w stosunku do ich liczebności lub rozmiarów – wpływ na siedlisko lub strukturę zbiorowiska, prowadząc do kaskadowego oddziaływania na inne składniki ekosystemu.
- *Składniki będące wskaźnikami zmian,* odzwierciedlające „stan zdrowia” danego ekosystemu. Wskaźniki te obejmują: zbiorowiska organizmów i populacje gatunków, reakcje toksykologiczne i biologiczne wzmocnienie działania substancji toksycznych.

2. BADANIA PODSTAWOWE

2.1. Wprowadzenie

Badania podstawowe określają stan środowiska na obszarze oddziaływania przedsięwzięcia przed jego realizacją. Tworzą one główny filar oceny i wymagają konsultacji z ekspertami na najwcześniejszym etapie planowania. Oprócz fachowej wiedzy, eksperci powinni wykazać się zrozumieniem potrzeb inwestora i organu oceniającego. Zainteresowane strony powinny uzgodnić krótki dokument określający wymogi badawcze i stosować się do jego ustaleń. Właściwe konsultacje i wystarczające środki decydują o sukcesie całego procesu.

Wskazanie obszaru oddziaływania jest kwestią zasadniczą, ale często trudną, z uwagi na to, że granice większości siedlisk są trudne do określenia. W tej sytuacji oddziaływania czynników abiotycznych zmieniają się np. zależnie od sezonu. Dlatego też, w miarę pojawiania się nowych informacji, konieczna może okazać się korekta granic obszaru oddziaływania i należy się liczyć z taką sytuacją w każdym przypadku. Inwentaryzacje powinny obejmować parametry fizyczne, takie jak ekspozycja, geologia oraz topografia, ponieważ obecność siedlisk w znacznej mierze uwarunkowana jest warunkami fizycznymi obszaru.

Uzyskanie pewnych informacji, wymaganych dla oceny obszaru, powinno być możliwe poprzez analizę istniejących opracowań. Mapy i fotografie lotnicze mogą być przydatne do ustalenia, czy nie wystąpiły znaczące zmiany w cechach topograficznych, np. wskutek erozji brzegowej. Jednak istniejące informacje mogą być nieadekwatne i/lub nieaktualne, i w takim przypadku powinny być przeprowadzone stosowne, nowe inwentaryzacje.

2.2. Inwentaryzacje terenowe

Jeżeli jest to konieczne, ekolodzy terenowi muszą opracować nowe lub zaadaptować istniejące metody inwentaryzacji, aby dostarczyć informacji o standardzie umożliwiającym prognozowanie. Zakres inwentaryzacji powinien obejmować możliwie najwięcej typów siedlisk i grup taksonomicznych występujących na danym obszarze. Dane uzyskane z inwentaryzacji terenowych powinny stanowić obiektywną podstawę dla procesu

oceny. Metody pobierania prób powinny być powtarzalne i w większości przypadków należy uzyskać dane ilościowe. Eksperti wybrani do prowadzenia inwentaryzacji terenowych powinni posiadać wiedzę i praktyczne doświadczenie w zakresie metod umożliwiających pobieranie prób wskazanych „zmiennych decyzyjnych”. Aneks ten nie przedstawia szczegółowych metod pobierania prób, wskazuje natomiast te aspekty inwentaryzacji terenowych, które należy rozważyć i objąć badaniami.

Szczegółowy spis gatunków roślin i zwierząt będzie potrzebny w przypadku, gdy analiza opracowań lub inwentaryzacja wskazują na występowanie gatunków, populacji lub zbiorowisk objętych Dyrektywą Ptasią lub Siedliskową albo siedlisk właściwych dla tych gatunków. Spis jest niezbędny również wtedy, gdy analiza istniejących opracowań wskazuje, że przedsięwzięcie może znacząco oddziaływać na teren uznany za istotny dla ochrony przyrody, względnie na obszar skupiający w swoich granicach istotne gatunki, populacje lub zbiorowiska. Dalsze inwentaryzacje pożądane będą również, jeśli analiza opracowań wskaże na istnienie wrażliwych siedlisk zasiedlanych przez rzadkie zgrupowania flory i/lub fauny. Wstępne informacje zawarte są w standardowych formularzach danych obszarów Natura 2000, a szczegółową wiedzę mogą zapewnić lokalni eksperci. Należy także dotrzeć do wyników poprzednich prac terenowych prowadzonych na danym obszarze.

Inne okoliczności skłaniające do przeprowadzania nowych prac inwentaryzacyjnych występują, gdy:

- analiza opracowań wskazuje, że obszar, który będzie objęty oddziaływaniem skupia gatunki uznane za istotne na poziomie lokalnym;
- prawdopodobnie wystąpią interakcje pomiędzy pewnymi gatunkami a funkcjonowaniem inwestycji;
- dana populacja pełni ważną funkcję w siedliskach występujących na obszarze proponowanego przedsięwzięcia i w jego okolicach;
- oddziaływanie przedsięwzięcia doprowadzi do znaczących zmian w siedlisku (np. zaniechanie wypasu zwierząt w określonych siedliskach trawiastych).

Jeżeli przewiduje się, że na oddziaływanie będą prawdopodobnie narażone ważne gatunki, wielkość ich populacji powinna zostać wyrażona, w miarę możliwości, jako procent populacji lokalnej, regionalnej, krajowej i międzynarodowej. Należy określić także zasięg występowania

roślin w stosunku do całkowitej wielkości dostępnego siedliska. Jeżeli przewiduje się, że narażone będą gatunki wędrowne, wielkość każdej populacji powinna zostać wyrażona, w miarę możliwości, jako procent populacji lokalnej, regionalnej, krajowej i międzynarodowej.

2.3. Inwentaryzacje roślin i siedlisk

Inwentaryzacja siedlisk jest głównym elementem oceny środowiskowej. Zasadniczym celem poniższych wytycznych jest ukierunkowanie planowania i przeprowadzania takich inwentaryzacji, przy wskazaniu dostępnych opcji pobierania prób. Należy zwłaszcza pamiętać, że inwentaryzacje wszystkich siedlisk powinny się koncentrować na obszarze, który ma być narażony.

W optymalnej sytuacji inwentaryzacje terenowe roślin i siedlisk powinny obejmować rośliny naczyniowe, mszaki, porosty i grzyby. Stąd też nieodzowne jest korzystanie z usług ekspertów zdolnych do identyfikacji tych grup.

Pięć czynników istotnych przy planowaniu szczegółowych inwentaryzacji terenowych to:

- wielkość próby;
- schemat pobierania prób (np. losowe, warstwowe, itd.);
- miary liczebności gatunków;
- czynniki środowiskowe;
- metody analizy danych.

Inwentaryzacje roślin i siedlisk różnią się pod względem nakładu pracy, ponadto są zależne od składu gatunkowego roślinności na całym obszarze badań, dostępności czasu i środków oraz od doświadczenia osoby (osób) prowadzącej badania. Proponowane jest tu podejście trzyetapowe.

Stadium 1 inwentaryzacji. Przedstawienie generalnego opisu typów siedlisk (-a) i roślinności na badanym obszarze wraz z listą występujących tam gatunków.

Stadium 2 inwentaryzacji. Zebranie dalszych danych dla wybranych terenów w granicach obszaru badań. Wymaga to określenia znaczenia gatunków w zbiorowiskach, do czego konieczne jest zebranie danych ilościowych o roślinności. Inwentaryzacje prowadzone na tym etapie prac powinny opisywać i klasyfikować roślinność zgodnie z powszechnie przyjętymi systemami.

Stadium 3 inwentaryzacji. Pobieranie licznych prób, w celu uzyskania szczegółowych, ilościowych danych

o populacjach gatunków i zbiorowiskach. Jest to z reguły potrzebne do wyjaśnienia złożonej struktury zbiorowiska, bądź dla określenia relacji pomiędzy gatunkami lub zbiorowiskami i jednym lub więcej czynnikami krytycznymi. Inwentaryzacje tego typu mogą nie być konieczne przy sporządzeniu oceny z Artykułu 6 Dyrektywy Siedliskowej.

2.4. Ptaki

Metody oceny liczebności ptaków są bardzo dobrze rozwinięte. Bibby i inni (1992) przedstawili metody ocen liczebności dla szerokiego zakresu gatunków ptaków (siewkowce, szponiaste, wędrujące i osiadłe ptaki wróblowe, ptaki morskie itd.), a także informują, w jaki sposób interpretować wyniki liczeń i jak prowadzić monitoring ptaków. Poza tym Hockin i inni (1992) analizują skutki niepokożenia ptaków.

Jeżeli przedsięwzięcie prawdopodobnie będzie miało wpływ na rzadkie gatunki lęgowe, wybór odpowiedniej metody inwentaryzacji będzie zależeć od gatunku branego pod uwagę oraz od siedliska (siedlisk), w którym on występuje. Wszystkie metody obejmują penetrację pieszą obszaru oraz wymagają doświadczenia w rozpoznawaniu głosów. Są też zależne od zmienności sezonowej (sezon lęgowy i pozalęgowy) oraz pory dnia (wczesny poranek jest najwłaściwszym czasem do inwentaryzacji większości gatunków). Właściwa ocena liczebności ptaków opiera się na powtarzanych liczeniach (poranne wizyty w tygodniowych odstępach, zmiany trasy kontroli, by objąć nią jak największą część obszaru, dokumentowanie miejsc i czasu obserwacji). Trafność ocen liczebności jest pochodną szeregu czynników, w tym typu siedliska, zagęszczenia ptaków, wykrywalności gatunku czy pogody.

Ogólna inwentaryzacja ptaków może wykorzystywać jedną lub więcej z podanych niżej metod (więcej szczegółów podają Bibby i inni, 1992):

- *mapowanie terytoriów* – może być wykorzystane do określenia zagęszczenia, lokalizacji i terytoriów.
- *transekty liniowe* – piesze przejście linii o oznaczonej długości i trasie ze standardową prędkością.
- *liczenia punktowe* – korzystanie z losowo wybranych punktów, w których prowadzone są obserwacje. Technika użyteczna przy określaniu związków poszczególnych gatunków ptaków z określonymi siedliskami.

Jeżeli przedsięwzięcie potencjalnie wpływa na gatunek lub populację uznaną za posiadającą znaczenie lokalne, inwentaryzacje z reguły powinny obejmować co najmniej jedną (a najlepiej kilka) wizyt terenowych, składanych w okresie występowania ptaków na obszarze badań, z reguły jednak poza okresem wysiadywania jaj lub karmienia młodych, by zminimalizować niepokojenie.

Przy przedsięwzięciach, które potencjalnie wpływają na noclegowiska i żerowiska gatunków wędrownych należy podać dane wskazujące okres głównego wykorzystania obszaru przez gatunki docelowe, określony w oparciu o informacje z przynajmniej pięciu ostatnich lat. Jeżeli dane takie nie są dostępne, konieczne jest przeprowadzenie comiesięcznych kontroli, pozwalających określić okresy użytkowania obszaru przez dane gatunki.

Szczególne okoliczności – inwentaryzacje ptaków nocnych. Najbardziej skuteczną metodą wykrywania gatunków nocnych jest kombinacja wykorzystania reflektorów punktowych w obrębie potencjalnych terytoriów łowieckich/lęgowych z odtwarzaniem ich głosów w celu wywołania odpowiedzi terytorialnej (szczegóły patrz Bibby i inni, 1992).

2.5. Ssaki

Większość gatunków ssaków jest trudniejsza do inwentaryzacji niż ptaki. Do inwentaryzacji wykorzystywane są przypadkowe obserwacje/stwierdzenia akustyczne lub stwierdzenie obecności w oparciu o ślady, odchody oraz inne charakterystyczne dowody zajęcia terytorium. Wiele metod wykorzystywanych w badaniach fauny w naturalnym siedlisku wymaga wysokiego stopnia kompetencji badacza, często są też one bardzo czasochłonne. Pomimo tego, inwentaryzacje ssaków muszą stanowić integralną część całkowitej oceny ekologicznej na obszarze potencjalnego oddziaływania przedsięwzięcia.

Schronienia ssaków (gniazda, dziuple, nory itd.) z reguły są stosunkowo łatwe do wykrycia. Odchody oraz zgryzione trawy wzdłuż szlaków ich żerowania są też użytecznymi znakami, zwłaszcza że niektóre ssaki mają szczególnie specyficzne sposoby skubania trawy. Natomiast ssaki drapieżne i niektóre gryzonie tworzą charakterystyczne żerowiska w poszukiwaniu roślin lub bezkręgowców. Wysoko wykwalifikowani badacze

potrafią zidentyfikować ssaki po odchodach, pozostałościach ofiar, dźwiękach i zapachach. Większość badań ssaków wiąże się jednak z analizą śladów lub z rzeczywistym odłowem samych zwierząt. Ślady można z reguły znaleźć na terenach błotnistych gdzie zwierzęta korzystają z wodopoju, a odlew śladu może pomóc w identyfikacji w oparciu o odpowiednią literaturę. Szczegółowe metody badań ssaków przedstawili Wemmer i inni (1996).

Obecność niektórych gatunków można ustalić za pomocą nagrań ich odgłosów, na które reagują osobniki obecne na miejscu. Jest to użyteczna, nieinwazyjna metoda zdobycia wiedzy o ssakach danego obszaru. W przypadku nocnych, nadrzewnych gatunków skuteczną metodą jest wykorzystanie na badanych terytoriach łowieckich/lęgowych reflektorów punktowych wysokiej mocy (100 W) połączone z odtwarzaniem nagrań głosów.

Gatunki nietoperzy mogą być zlokalizowane przy wykorzystaniu ultradźwiękowych wykrywaczy. Każdy gatunek nietoperza emituje swój własny dźwięk eholokacyjny o określonej częstotliwości, który można wykryć dostrajając się do niego przy pomocy dostępnego w handlu analizatora typu „Anabat”. Detektory takie są powszechnie stosowane w inwentaryzacji nietoperzy dla celów OOS i – pomimo pewnych problemów – mogą dostarczać wiarygodnych wskazówek odnośnie obecności określonych gatunków nietoperzy na obszarze badań.

Większość metod inwentaryzacji ssaków oraz wiele metod szacujących ich liczebność wymaga odłowu zwierząt. Specjalne techniki i pułapki są wykorzystywane dla ssaków o określonych wielkościach występujących w różnych siedliskach, np.: cylindry, pułapki Longwortha lub Shermana dla małych ssaków lądowych, pułapki Eliotta dla ssaków nadrzewnych, sieci japońskie i pułapki harfowe dla nietoperzy. Odłowy powinny być wykonywane przez licencjonowanych specjalistów. Jones i inni (1996) przedstawili pełną charakterystykę różnych metod odłowu średnich i dużych ssaków i przed rozpoczęciem działań wskazana jest lektura tego tekstu. Przy wyborze terminu inwentaryzacji docelowych gatunków należy uwzględnić rozkład czasowy ich okresów rozrodu.

W przypadku ssaków dużych i średniej wielkości, bardziej właściwym rozwiązaniem będzie próba wykrycia ich

obecności poprzez zastosowanie mniej inwazyjnych metod. Zasadnicza metoda polega na zastosowaniu pułapek włosowych. Są to plastikowe tuby przynęcające zwierzę odpowiednim środkiem, obrzeżone lepką taśmą, o którą ocierają się osobniki próbujące dostać się do przynęty. Na taśmie pozostają włosy zwierzęcia, które zostają zebrane do analizy.

Inną nieinwazyjną metodą, szczególnie użyteczną przy wykrywaniu gatunków o skrytym trybie życia, jest badanie odchodów. Zebranie i identyfikacja odchodów dużych ssaków lądowych dostarcza dobrych wskazówek odnośnie gatunków korzystających z badanego obszaru oraz ich rozmieszczenia. Szczególnie wartościowe może być badanie odchodów ssaków drapieżnych, gdyż zawierają one kości, włosy, łuski czy pióra niektórych innych zwierząt zasiedlających dany obszar. Identyfikacja odchodów jest umiejętnością wymagającą odpowiednich kwalifikacji i powinna być wykonywana tylko przez badaczy o uznanym autorytecie.

2.6. Płazy i gady

Kluczowym czynnikiem w inwentaryzacjach gadów i płazów jest pora dnia, ponieważ temperatura wpływa na rozmieszczenie i wzorce aktywności tych zmiennocieplnych zwierząt. Duża ruchliwość i różnorodność gadów sprawia, że są one trudne do inwentaryzacji.

Inwentaryzacje gadów dla potrzeb oceny ekologicznej najczęściej mają postać bezpośrednich obserwacji wzdłuż transektu biegnącego przez różne typy siedlisk lub opierają się na zastosowaniu sieci pułapek pokrywającej obszar badań. Techniki badania płazów są dobrze opisane w literaturze przedmiotu (Heyer i inni, 1994, przedstawili obszerny opis rozmaitych aspektów monitoringu i pomiarów płazów, obejmujący takie kwestie jak: kompletne spisy gatunków, transekty nasłuchowe, odłowy, pobieranie próbek kijanek).

2.7. Bezkręgowce lądowe

Nawet badania o ograniczonym zasięgu pozwalają zebrać wiele osobników, których identyfikacja wymaga wiedzy eksperckiej, szczególnie jeżeli mają być one oznaczone do poziomu gatunku. Przed przystąpieniem do jakiegokolwiek inwentaryzacji bezkręgowców, konieczne jest

ustalenie celów badania, gdyż determinują one rodzaje i poziom stosowanych metod. Takim celem może być sporządzenie: pełnej listy gatunków (mało prawdopodobne z uwagi na czasochłonność), listy wybranych przedstawicieli obejmującej wszystkie zbiorowiska roślinne występujące na obszarze badań, listy godnych uwagi (rzadkich) gatunków, względnie klasyfikacja zgrupowań bezkręgowców przy wykorzystaniu gatunków wskaźnikowych.

Brooks (1993) prezentuje kwestie, które należy rozważyć przed rozpoczęciem jakiegokolwiek inwentaryzacji: gdzie i kiedy pobierać próby, jaką liczbę prób należy pobrać, co powinno być próbkowane oraz jaki schemat doboru prób należy przyjąć. Najlepiej, by schemat prób odzwierciedlał poziom różnorodności siedlisk, ale powinien być on również wykonalny w kategoriach nakładów pracy i czasu. Próby należy pobierać w tym okresie roku, kiedy większość owadów znajduje się w dorosłej fazie swego cyklu życiowego (minimalizując w ten sposób problemy z osobnikami młodocianymi), ale pobieranie próbek należy powtórzyć w ciągu roku, zwracając szczególną uwagę na warunki pogodowe. Zazwyczaj uwaga koncentruje się na gatunkach wyróżniających się, gatunkach charakterystycznych (dla siedliska, typu roślinności) lub gatunków wskaźnikowych. Techniki pobierania próbek dla bezkręgowców opisali Morris i inni (1995) i obejmują one: bezpośrednią obserwację i identyfikację, kontrole z transektów, odłowy w sieci, próbki z warstwy podłoża, ziemi lub powierzchni roślin, jak również rozmaite metody odłowu, w celu dalszej identyfikacji i analizy, z zastosowaniem pułapek Barber'a, pułapek świetlnych, pułapek feromonowych, pułapek Mericke'go oraz czerpakowania.

2.8. Analiza danych i interpretacja wyników

Analiza danych powinna być przedmiotem rozważań na wczesnych etapach planowania badań w ramach oceny ekologicznej. Zapewni to możliwość wykorzystania zebranych danych do analizy zagadnień wskazanych w fazie ustalania zakresu oceny.

Generalnie nie jest możliwe, wykonalne, ani opłacalne badanie zmiennych decyzyjnych poprzez pobranie próbek obejmującej całość populacji danego obszaru (Winer



i inni, 1991; Underwood, 1997). Z tego powodu w sposób obiektywny pobierane są próby, odnośnie których przyjmuje się, że są one reprezentatywne dla całości populacji. Statystyka jest wykorzystywana w celu oceny wiarygodności próby reprezentującej populację i stanowiącej podstawę podejmowania decyzji.

Pomimo względnej złożoności, testy statystyczne pozwalają badaczom ocenić, czy różnice stwierdzone w próbach mogą przedstawiać rzeczywiste różnice pomiędzy porównywanymi obiektami, czy są jedynie wynikiem przypadku. Decydującym krokiem w tym procesie jest zdefiniowanie testowanych hipotez. Green (1979) i Underwood (1990) stanowią dobre wprowadzenie do logiki testów statystycznych w ekologii. Większość badań ekologicznych wykorzystuje dwa podstawowe typy testów:

- testy jednowymiarowe, gdzie sprawdza się hipotezy odnośnie jednej zmiennej zależnej oraz jej stosunku z jedną lub więcej niezależnymi zmiennymi;
- testy wielowymiarowe, w których obiekty łączone są w grupy zgodnie z ich podobieństwami lub różnicami (Clarke, 1993).

W ramach każdego z tych typów istnieje podział na testy parametryczne i nieparametryczne. Testy parametryczne opierają się na miarach tendencji centralnej (średnia) oraz dyspersji (odchylenie standardowe) przy założeniu normalnego rozkładu danych. Testy nieparametryczne opierają się na rangach, które nie zakładają żadnego rozkładu danych. Opisy tych metod można znaleźć w licznych tekstach (np. Siegel i Castellan, 1998 oraz Winer i inni, 1991). Metody te dostarczają ekologom rozmaitych narzędzi analitycznych potrzebnych do oceny ogólnej struktury zbiorowisk badanych organizmów oraz umożliwiających im rozważania na temat możliwej reakcji danej populacji gatunku na potencjalne oddziaływania.

Testy statystyczne powinny zmuszać badaczy do zbierania danych w sposób logicznie uporządkowany tak, aby ustosunkować się do konkretnych pytań. Im bardziej szczegółowe pytanie, tym bardziej prawdopodobne jest, że otrzymamy jednoznaczny wynik – np. czy istnieje różnica czy nie? Potencjalna trudność związana z testami statystycznymi polega na tym, że często nie jest łatwo zaprezentować nietechniczne implikacje tych testów decydom oraz zainteresowanym stronom.

3. PROGNOZOWANIE ODDZIAŁYWANIA

3.1. Wprowadzenie

Po określeniu zakresu wymaganej pracy (część 1 tego Aneksu) oraz opisaniu istniejącego środowiska lądowego, które może być narażone na oddziaływania (część 2), konieczne jest wykonanie prognozy skutków dla środowiska wynikających z realizacji proponowanego przedsięwzięcia. Należy ocenić istotność przewidywanego oddziaływania, tak aby zainteresowane strony mogły porównać i oszacować przewidywane pozytywne i negatywne efekty. Oddziaływania powinny zostać przewidziane tak precyzyjnie, jak to tylko możliwe, z jednoczesnym wyjaśnieniem podstaw wykonania prognozy. Jeżeli to możliwe, prognozy powinny zostać zaprezentowane w taki sposób, aby można je było poddać testom, których wyniki należy bezpośrednio powiązać z programem monitoringu.

3.2. Informacje niezbędne do prognozowania oddziaływania

Przewidywanie reakcji (jeżeli w ogóle wystąpią) zmiennych decyzyjnych na zaburzenia może być trudne i przy braku rzetelnych informacji naukowych będzie wymagać podejścia opartego na zasadzie przezorności. Prognozowanie wielkości możliwych oddziaływań wymaga następujących informacji:

- dobre zrozumienie przez ekologów charakteru proponowanego przedsięwzięcia, w tym projektu budowlanego, charakteru prac budowlanych i ich terminów;
- szczegółowe prognozy (często dostarczone przez innych specjalistów) zmian fizycznych i chemicznych wynikających z proponowanego przedsięwzięcia;
- opis siedlisk i wybranych zmiennych decyzyjnych;
- wiedza na temat tego, w jaki sposób zmienne decyzyjne reagują na zaburzenia;
- wiedza na temat skutków realizacji podobnych przedsięwzięć w innych miejscach;
- wiedza na temat byłych, istniejących lub innych zatwierdzonych przedsięwzięć w pobliżu, które

w powiązaniu z ocenianym przedsięwzięciem mogą powodować interaktywne lub skumulowane wpływy.

3.3. Metody prognozowania oddziaływania

Prognozowanie wpływu proponowanego przedsięwzięcia powinno być wykonywane w ramach uporządkowanego podejścia (patrz Morris i Therivel, 1995; Thomas, 1998). Wymaga to identyfikacji typów oddziaływań, które są zazwyczaj prezentowane w podziale na:

- oddziaływania bezpośrednie i pośrednie;
- oddziaływania krótko- i długoterminowe;
- oddziaływania na etapie budowy, eksploatacji i likwidacji;
- oddziaływania pojedyncze, interaktywne i skumulowane.

Metody obejmują:

Bezpośrednie pomiary – np. powierzchni siedlisk utraconych lub dotkniętych oddziaływaniem, proporcjonalnych strat w populacjach gatunków, siedliskach i zbiorowiskach.

Schematy, sieci zależności, diagramy systemowe identyfikujące łańcuchy oddziaływań wynikających z wpływów bezpośrednich; pośrednie (wtórne) wpływy są określane jako wpływy drugiego, trzeciego stopnia itd. w zależności od tego jak powstają. Diagramy systemowe są bardziej elastyczne niż sieci zależności w przedstawianiu współzależności i szlaków oddziaływań (patrz CEQ, 1997, s. A-13-18).

Ilościowe modele predykcyjne dostarczające prognoz wyprowadzonych matematycznie w oparciu o istniejące dane oraz założenia odnośnie siły i kierunków oddziaływań. Modele można wykorzystać do ekstrapolacji prognozowanych wyników, które są spójne z przeszłymi i aktualnymi danymi (analizy trendów, scenariusze, analogie na podstawie informacji z innych stosownych lokalizacji) oraz z przewidywaniem intuicyjnym. Normatywne podejścia do modelowania opierają się na prognozowaniu wstecznym, rozpoczynającym się od pożądanego wyniku, tak aby ocenić, czy proponowane przedsięwzięcie może go osiągnąć (patrz Morris i Therivel, 1995, s. 132-138; CEQ, 1997, s. A-19-23). Niektóre powszech-

nie stosowane modele prognozują rozprzestrzenianie się zanieczyszczeń w powietrzu, erozję gleby, sedymentację osadów w ciekach wodnych czy spadek zawartości tlenu w zanieczyszczonych rzekach.

Systemy informacji geograficznej (GIS) stosowane do tworzenia modeli powiązań przestrzennych, takich jak nakładanie warstw z warunkami brzegowymi lub do mapowania obszarów wrażliwych oraz lokalizacji utraconych siedlisk. GIS są kombinacją komputerowej kartografii, gromadzenia informacji z map oraz systemu zarządzania bazami danych, obejmujących takie atrybuty jak użytkowanie terenu czy nachylenie. GIS umożliwia szybkie wyświetlanie, łączenie i analizowanie przechowywanych zmiennych (patrz Załącznik D w Morris i Therivel, 1995).

Informacje z poprzednich podobnych przedsięwzięć mogą również być użyteczne, szczególnie jeżeli zostały sporządzone prognozy ilościowe, które były monitorowane w trakcie eksploatacji.

Opinie eksperckie i stanowiska formułowane na podstawie poprzednich doświadczeń i konsultacji.

Charakterystyka i korelacja. Czynniki fizyczne (reżim wodny, hałas) mogą mieć bezpośredni związek z rozmieszczeniem i liczebnością gatunków. Jeżeli można przewidzieć warunki fizyczne panujące w przyszłości, to na tej podstawie możliwe jest też prognozowanie przyszłej liczebności.

Analiza pojemności siedliskowej (patrz CEQ, 1997, s. A-33-36) obejmuje identyfikację progów stresu, poniżej których funkcje populacji i ekosystemów mogą być utrzymane. Wykonanie tej analizy obejmuje identyfikację potencjalnych czynników ograniczających oraz sformułowanie równań matematycznych charakteryzujących możliwości zasobów i systemu w odniesieniu do progów wyznaczonych przez każdy czynnik ograniczający.

Analiza ekosystemowa (patrz CEQ, 1997, s. A-37-42). Celem tego podejścia jest przedstawienie szerokiej, regionalnej perspektywy w ujęciu holistycznym. Trzy podstawowe zasady analizy ekosystemowej obejmują (i) spojrzenie na ekosystemy z poziomu krajobrazu, (ii) stosowanie zespołu wskaźników, w tym indeksów odnoszących się do poziomu zbiorowiska i ekosystemu, (iii) uwzględnienie wielu wzajemnych oddziaływań pomiędzy składnikami ekologicznymi, które odgrywają rolę w zachowaniu funkcji ekosystemu.



4. OCENA ISTOTNOŚCI ODDZIAŁYWANIA

Ocena jest procesem szacującym znaczenie lub istotność oddziaływań przedsięwzięcia lub planu (niezależnie od tego czy są one negatywne czy korzystne). W większości przypadków jest to zasadniczo opinia bazująca na szeregu czynników, ale może ona być bardziej obiektywna, jeśli zastosowane zostaną określone kryteria lub standardy. Glasson i inni (1999) uważają, że ocena jest częściej prosta i pragmatyczna niż oparta na złożonych i skomplikowanych analizach. Ocena istotności oddziaływania bazuje na czynnikach takich jak:

- charakter i postrzegana wartość środowiska objętego oddziaływaniem;
 - wielkość, zakres przestrzenny i czas trwania przewidywanych zmian;
 - elastyczność środowiska w przystosowywaniu się do zmian;
 - stopień wiarygodności prognozowanych zmian;
 - istnienie polityk, programów, planów, które mogą być użyte jako kryteria;
 - istnienie standardów środowiskowych, w świetle których można ocenić propozycję (np. standardy jakości powietrza i wody);
 - stopień publicznego zainteresowania i troski o przedmiotowe zasoby środowiska oraz zagadnienia związane z proponowanym przedsięwzięciem;
 - zakres możliwości w odniesieniu do łagodzenia, trwałości i odwracalności zmian;
- powierzchnia mokradeł jest niszczone lub zmieniana;
 - występuje znacząca i mierzalna zmiana w naturalnym reżimie hydrologicznym obszaru wodno-błotnego (np. zmiany w terminie, czasie trwania i frekwencji spływów wód gruntowych i powierzchniowych do i w obrębie obszaru wodno-błotnego);
 - siedlisko lub cykl życiowy gatunku autochtonicznego, zależnego od obszaru wodno-błotnego jest poważnie narażony na oddziaływanie;
 - występuje znacząca i mierzalna zmiana w statusie fizykochemicznym obszaru wodno-błotnego (np. zasolenie, zanieczyszczenia, biogeny, temperatura, mętność);
 - gatunki inwazyjne są introdukowane w granicach obszaru wodno-błotnego.

Podobnie w przypadku chronionych gatunków wędrownych wpływ powinien być uznany za istotny jeżeli:

- modyfikuje (poprzez fragmentację, zmianę reżimu pożarów, zmianę obiegów krążenia biogenów lub cykli hydrologicznych), niszczy lub izoluje płac siedliska istotny dla przetrwania gatunku;
- wprowadza gatunki inwazyjne do siedliska istotnego dla gatunku;
- poważnie narusza cykl życiowy (zachowania rozrodcze, żerowiskowe, migracyjne lub odpoczynkowe) ekologicznie znaczącej proporcji populacji gatunku.

Podejściem alternatywnym jest określenie co, w konkretnych okolicznościach, uznaje się za znaczące oddziaływanie. To podejście jest stosowane w Australii na podstawie Ustawy Wspólnoty Narodów o ochronie środowiska i bioróżnorodności z 1999 roku. Kryteria istotności oddziaływania są określone dla różnych rodzajów zasobów np.: obszarów wodno-błotnych chronionych Konwencją Ramsarską, chronionych zagrożonych gatunków i zbiorowisk ekologicznych, środowiska morskiego itd. W przypadku obszarów wodno-błotnych objętych Konwencją Ramsarską oddziaływanie jest znaczące jeżeli:

Materiały źródłowe

Beanlands, G. E. and Duinker, P. N. (1983), *An ecological framework for environmental impact assessment in Canada*. FEARO, Canada.

Bibby, C. J., Burgess, N. D. and Hill, D. (1992), *Bird census techniques*. Academic Press, London.

Brooks, S. J. (1993), 'Guidelines for invertebrate site surveys', *British Wildlife*, 4, pp. 283–286.

CEQ (Council on Environmental Quality, USA) (1997), *Considering cumulative effects*, Washington, Executive Office of the President. Dostępne też pod adresem <http://ceq.doe.gov/nepa/nepanet.htm>.

Clarke, K. R. (1993), 'Non-parametric multivariate analyses of changes in community structure', *Australian Journal of Ecology*, 18, pp. 117–143.

Glasson, J., Therivel, R. and Chadwick, A. (1999, 2nd edition), *Introduction to environmental impact assessment*, UCL Press, London.

Green, R. H. (1979), *Sampling design and statistical methods for environmental biologists*. Wiley Interscience, New York.

Heyer, W. R., Donnelly, M. A., McDiarmid, R. W., Hayek, L. C. and Foster, M. S. (eds) (1994), *Measuring and monitoring biological diversity: Standard methods for amphibians*, Smithsonian Institution Press, Washington and London.

Hegmann, G., Cocklin, C., Creasey, R., Dupuis, S., Kennedy, A. Kingsley, L., Ross, W. Spaling, H. and Stalker, D. (1999), *Cumulative effects assessment practitioners guide*, Hull, Quebec, Ministry of Public Works and Government Services. Dostępne też pod adresem www.ceaa.gc.ca/publications_e/cumul/guide_e.htm.

Hockin, D., Ounstead, M., Gorman, M., Hill, D., Keller, V. and Barker, M. A. (1992), 'Examination of the effects of disturbance on birds with reference to its importance in ecological assessments', *Journal of Environmental Management*, 36, pp. 253–286.

Hyder Consulting (1999), *Guidelines for the assessment of indirect and cumulative impacts as well as impact interactions*, European Commission, Brussels. Dostępne też pod adresem <http://europa.eu.int/comm/environment/eia/eia-support.htm>.

Jones, C., McShea, W. J., Conroy, M. J. and Kunz, T. H. (1996), 'Capturing mammals', in *Measuring and monitoring biological diversity: Standard methods for mammals* (edited by Wilson, D. E., Cole, F. R., Nichols, J. D., Rudran, R. and Foster, M. S.), Smithsonian Institution Press, Washington and London.

Kent, M. and Coker, P. (1992), *Vegetation description and analysis: A practical approach*, Belhaven Press, London.

Morris, P. and Therivel, R. (1995), *Methods of environmental impact assessment*, UCL Press Ltd, London.

Morris, P., Thurling, D. and Shreeve, T. (1995), 'Terrestrial ecology', in *Methods of environmental impact assessment* (edited by Morris and Therivel), UCL Press Ltd, London.

Siegel, S. and Castellan, N. J. (1988), *Non-parametric statistics for the behavioural sciences*, McGraw-Hill, New York.

Underwood, A. J. (1990), 'Experiments in ecology and management: Their logic, functions and interpretation', *Australian Journal of Ecology*, 15, pp. 365–389.

Underwood, A. J. (1997), *Experiments in Ecology: Their logical design and interpretation using analysis of variance*, Cambridge University Press, Cambridge.

Wemmer, C., Kunz, T. H., Lundie-Jenkins, G. and McShea, W. J. (1996), 'Mammalian signs', in *Measuring and monitoring biological diversity: Standard methods for mammals* (edited by Wilson, D. E., Cole, F. R., Nichols, J. D., Rudran, R. and Foster, M. S.), Smithsonian Institution Press, Washington and London.

Winer, B. J., Brown, D. R. and Michels, K. M. (1991), *Statistical principles in experimental design*, McGraw Hill, New York.

Aneks 2

Formularze

oceny


Tabela 1. Macierz rozpoznania

Krótki opis przedsięwzięcia lub planu

Krótki opis obszaru Natura 2000

Kryteria oceny

Opis poszczególnych elementów przedsięwzięcia (pojedynczo lub w powiązaniu z innymi planami lub przedsięwzięciami), które prawdopodobnie będą powodowały oddziaływania na obszar Natura 2000.

Opis każdego możliwego bezpośredniego, pośredniego lub wtórnego oddziaływania przedsięwzięcia (pojedynczo lub w powiązaniu z innymi planami lub przedsięwzięciami) na obszar Natura 2000, dającego się przewidzieć jako prosta konsekwencja następujących cech:

- rozmiary i skala;
- zajęcie terenu;
- odległość od obszaru Natura 2000 lub jego fragmentów o kluczowym znaczeniu dla ochrony;
- wymagania zasobowe (pobór wody itd.);
- emisje (odprowadzane do gleby, wody lub powietrza);
- wymogi związane z wydobyciem mas ziemnych;
- wymogi transportowe;
- czas trwania budowy, eksploatacji, likwidacji itd.;
- inne.

Opis wszystkich prawdopodobnych zmian w charakterystykach obszaru wynikających z:

- zmniejszenia powierzchni siedlisk;
- zakłóceń w funkcjonowaniu populacji kluczowych gatunków;
- fragmentacji siedlisk lub populacji gatunków;
- redukcji zagęszczenia gatunków;
- zmian w kluczowych wskaźnikach wartości ochronnej (jakość wody itd.);
- zmian klimatu.

Opis wszystkich przypuszczalnych oddziaływań na obszar Natura 2000 jako całość z racji:

- ingerencji w kluczowe zależności kształtujące strukturę obszaru;
- ingerencji w kluczowe zależności kształtujące funkcję obszaru.

Przedstawienie wskaźników istotności oddziaływań zidentyfikowanych powyżej, wyrażone w odniesieniu do:

- utraty;
- fragmentacji;
- przerwania ciągłości
- zakłóceń;
- zmian w kluczowych elementach obszaru (np. jakość wody itd.).

Opis tych spośród powyższych elementów przedsięwzięcia lub planu, a także kombinacji elementów, dla których przewidywane oddziaływania będą prawdopodobnie znaczące, względnie skala lub natężenie oddziaływań nie są znane.

Tabela 2. Raport ustalenia braku znaczących oddziaływań

Nazwa przedsięwzięcia lub planu			
Nazwa i lokalizacja obszaru Natura 2000			
Opis przedsięwzięcia lub planu			
Czy przedsięwzięcie lub plan jest bezpośrednio związany lub niezbędny do zarządzania obszarem (podać szczegóły)?			
Czy istnieją inne przedsięwzięcia lub plany, które w połączeniu z ocenianym przedsięwzięciem lub planem mogą oddziaływać na obszar (podać szczegóły)?			
<i>Ocena istotności oddziaływań</i>			
Opis sposobu, w jaki przedsięwzięcie lub plan (pojedynczo lub w powiązaniu) będzie prawdopodobnie oddziaływał na obszar Natura 2000.			
Wyjaśnienie, dlaczego wymienione oddziaływania nie zostały uznane za znaczące.			
Lista konsultowanych instytucji: wskazanie osób kontaktowych, numerów telefonicznych lub adresów e-mail.			
Wyniki konsultacji			
<i>Dane zebrane w celu przeprowadzenia oceny</i>			
Kto wykonał ocenę?	Źródła danych	Poziom wykonanej oceny	Gdzie udostępniono do wglądu pełne wyniki oceny?


Tabela 3. Ocena właściwa: Środki łagodzące

Lista środków przewidywanych do wprowadzenia.	Wyjaśnienie, w jaki sposób środki te wyeliminują negatywne oddziaływania na integralność obszaru.	Wyjaśnienie, w jaki sposób środki te zredukują negatywne oddziaływania na integralność obszaru.	Dostarczenie informacji, w jaki sposób będą one wdrażane i przez kogo.
(i)			
(ii)			
(iii)			
Lista środków łagodzących (jak wyżej).	Określenie stopnia pewności w odniesieniu do skuteczności zastosowanych środków.	Przedstawienie terminarza określającego, kiedy środki te będą wdrażane w ramach przedsięwzięcia lub planu.	Przedstawienie proponowanego programu monitoringu oraz sposobu reakcji w sytuacji nieskuteczności środków łagodzących.
(i)			
(ii)			
(iii)			

Tabela 4. Raport oceny właściwej*Ocena oddziaływań przedsięwzięcia lub planu na integralność obszaru*

Opis elementów przedsięwzięcia lub planu (pojedynczo lub w powiązaniu z innymi przedsięwzięciami lub planami), które prawdopodobnie spowodują znaczące oddziaływania na obszar (na podstawie oceny rozpoznania).

Przedstawienie celów ochrony obszaru.

Opis oddziaływania przedsięwzięcia lub planu na kluczowe gatunki i siedliska.

Wskazanie obszarów niepewności i braków w informacji.

Opis możliwego oddziaływania przedsięwzięcia lub planu (np. poprzez utratę powierzchni siedliska, uciążliwości, zakłócenia, zmiany chemiczne, zmiany hydrologiczne i geologiczne itd.) na integralność obszaru (zdeteterminowaną strukturą, funkcją i celami ochrony). Wskazanie obszarów niepewności i braków w informacji.

Opis działań łagodzących planowanych do wprowadzenia w celu wyeliminowania lub zredukowania negatywnego oddziaływania na integralność obszaru.

Wskazanie obszarów niepewności i braków w informacji.

Wyniki konsultacji

Nazwa organu lub instytucji konsultującej

Podsumowanie stanowiska


Tabela 5. Macierz oceny rozwiązań alternatywnych
Ocena rozwiązań alternatywnych

Opis i cele przedsięwzięcia lub planu	Alternatywa polegająca na niepodejmowaniu przedsięwzięcia (wariant zerowy)
Przewidywane niekorzystne oddziaływania przedsięwzięcia lub planu na obszar Natura 2000 wynikające z oceny właściwej	

Porównanie z wybranym wariantem przedsięwzięcia lub planu

Możliwe rozwiązania alternatywne	Określenie, w jaki sposób zostały ocenione rozwiązania alternatywne	Opis względnych wpływów na cele ochrony obszaru Natura 2000 (mniej lub bardziej niekorzystne oddziaływania)
----------------------------------	---	---

Alternatywne lokalizacje / trasy
Wariant alternatywny nr 1
Wariant alternatywny nr 2
Wariant alternatywny nr 3
Alternatywne rozmiary i skala
Wariant alternatywny nr 1
Wariant alternatywny nr 2
Wariant alternatywny nr 3
Alternatywne sposoby realizacji celów (np. zarządzanie popytem)
Wariant alternatywny nr 1
Wariant alternatywny nr 2
Wariant alternatywny nr 3

Tabela 5. Macierz oceny rozwiązań alternatywnych (ciąg dalszy)

<i>Porównanie z wybranym wariantem przedsięwzięcia lub planu</i>		
Możliwe rozwiązania alternatywne	Określenie, w jaki sposób zostały ocenione rozwiązania alternatywne	Opis względnych wpływów na cele ochrony obszaru Natura 2000 (mniej lub bardziej niekorzystne oddziaływania)
<i>Alternatywne metody budowy</i>		
Wariant alternatywny nr 1		
Wariant alternatywny nr 2		
Wariant alternatywny nr 3		
<i>Alternatywne metody eksploatacji</i>		
Wariant alternatywny nr 1		
Wariant alternatywny nr 2		
Wariant alternatywny nr 3		
<i>Alternatywne metody likwidacji</i>		
Wariant alternatywny nr 1		
Wariant alternatywny nr 2		
Wariant alternatywny nr 3		
<i>Alternatywne harmonogramy</i>		
Wariant alternatywny nr 1		
Wariant alternatywny nr 2		
Wariant alternatywny nr 3		
<i>Wnioski z oceny rozwiązań alternatywnych</i>		

**Tabela 6. Sprawozdanie z oceny rozwiązań alternatywnych**

Opis rozwiązania alternatywnego, które wyeliminuje lub zminimalizuje znaczące oddziaływania na obszar Natura 2000.

Wyjaśnienie, dlaczego proponowany wariant przedsięwzięcia lub planu jest preferowany w stosunku do innych ocenianych rozwiązań alternatywnych.

Przedstawienie generalnego sprawozdania wyjaśniającego, dlaczego ustalono, że w tym przypadku nie występują rozwiązania alternatywne, które pozwoliłyby uniknąć pogorszenia wartości przyrodniczej obszaru Natura 2000.

Tabela 7. Macierz uzasadnienia oceny rozwiązań alternatywnych

Konsultacja rozwiązań alternatywnych			
Lista konsultujących organów	Stanowisko	Wpływ rozwiązań alternatywnych na obszar Natura 2000 uznano za niekorzystny (wyjaśnienie)	Wpływ rozwiązań alternatywnych na obszar Natura 2000 uznano za korzystny lub neutralny (wyjaśnienie)
<i>Dane zebrane w celu wykonania oceny</i>			
Kto wykonał ocenę?			
Źródła informacji			
Poziom wykonanej oceny			
Gdzie udostępniono do wglądu pełne wyniki oceny?			


Tabela 8. Macierz oceny środków kompensujących

Nazwa i krótki opis przedsięwzięcia lub planu oraz jego negatywnego oddziaływania na obszar Natura 2000

Opis środków kompensujących

Pytania oceny	Odpowiedź
W jaki sposób zidentyfikowano środki kompensujące?	
Jakie działania alternatywne zostały zidentyfikowane?	
W jaki sposób środki kompensujące odnoszą się do celów ochrony obszaru?	
Czy środki kompensujące są adekwatne w odniesieniu do powierzchni siedlisk oraz liczebności gatunków narażonych na negatywne oddziaływanie?	
W jaki sposób środki kompensujące zachowają lub wzmocnią ogólną spójność sieci Natura 2000?	
Czy środki kompensujące odnoszą się do tego samego regionu biogeograficznego w tym samym państwie członkowskim?	
Jeżeli środki kompensujące wymagają wykorzystania terenu znajdującego się poza granicami przedmiotowego obszaru Natura 2000, to czy teren ten stanowi własność (lub przedmiot użytkowania wieczystego) oraz podlega kontroli inicjatora przedsięwzięcia lub planu albo właściwego krajowego lub lokalnego organu administracji?	
Czy na obszarze wskazanym jako kompensacja panują takie same warunki geologiczne, hydrogeologiczne, glebowe, klimatyczne i inne warunki lokalne, jak na obszarze Natura 2000 objętym negatywnym oddziaływaniem przedsięwzięcia lub planu?	
Czy środki kompensujące zapewnią spełnianie przez nowy obszar funkcji porównywalnych do tych, które stanowiły kryterium utworzenia pierwotnego obszaru?	
Jakie dowody potwierdzają, że ta forma kompensacji będzie skuteczna długoterminowo?	

Tabela 9. Macierz uzasadnienia oceny środków kompensujących

<i>Konsultacja środków kompensujących</i>			
Lista konsultujących organów	Stanowisko	Środki kompensujące, które zostały zaakceptowane	Środki kompensujące, które nie zostały zaakceptowane
<i>Dane zebrane w celu wykonania oceny</i>			
Kto wykonał ocenę?			
Źródła informacji			
Poziom wykonanej oceny			
Gdzie udostępniono do wglądu pełne wyniki oceny?			